ڕۆژنامەیەکی ڕۆشنبیری و بڵاوکەرەوەی کوردی
بەڕێوەبەری گشتی و سەرنووسەر
اسماعیل رسول

شرقاوی الخلفاء
مەیدانی الخلاني
ت ٨٨٧٥٧٩٥ / ٥ خط
ساڵی ١٩٧٠ ژمارە زراوە

هاوکاری
التضامن

ڕۆژنامەیەکی هەفتانەیە
٨ لاپەڕە
٢٥ فلسە

بڕیاری مێژوویماندا بۆ گێڕانەوەی دەستەڵاتی تەواومان لەسەر خاک و ئاوەکەمان و بە توانا و لێهاتنەوە دژی هەرکەسێ دەوەستین بەربەستی ئەم بڕیارە مێژووییە ڕەوایەبکات .
سەرۆکی فەرماندە
صدام حسين

● پێنج شەممە ١٨/٢/ ١٩٨٢ ژمارە ٦٢٥ ●

● الخميس ١٨/٢/ ١٩٨٢العدد ٦٢٥ ●

داستانێکی تری پاڵەوانی لە بستێن

هێزە دلێرەکانمان بەردەوام سەری هێزی دوژمنی ڕەگەزپەرست دەکوتنەوە

لە ماوەی ئەم دوو هەفتەی ڕابووردوەدا ، سەربازە بە جەرگەکانی سوپای عیراقی مەزن ، توانیان ، زیاتر ئاڵای سەرکەوتن بڵندبکەن و لێدانی توند ترو کوشندەتر بدەن بە سەر هیزە چەپەڵەکانی خومەینی جادووگەرو ڕەگەزپەرستدا .

هەر ڕۆژی ڕادەبووری ، جەنگاوەرەکانی عیراقی مەزن ، وەك هەڵمەتی وەك یەکەم ڕۆژی ساڵ و نیوێك زیاتر لەمەوبەر هەڵمەت دەبەنو سەرکەوتن لە دوای

لە کەرتی بستین ، دوژمن بە پەنگ کرا ، تۆڵەی ئەو شەهیدانە کرایەوە کە پاسدارە دڕندەکانی خومەینی بە شێوەیەکی دوور لە هەموو ڕەوشتێکی مرۆڤایەتی گوللەبارانی کردن . ئاڵای سەرکەوتن لەو کەرتە بەرز شەکایەوەو هیزەکانی دوژمن ئەفرو تانا کرا .

بەپێی بەیاننامەکانی سەرکردایەتی گشتی هیزە چەکدارەکان، زیانە دیارەکانی دوژمن لە ڕۆژی پێنج شەممەی ڕابووردوەوە هەتا دوێنێ بەم جۆرە بووە :

● ١١-٢-١٩٨٢ :

زیانی دوژمن لە کەرتی بستین ڕۆژانی ٧و٨و٩و ١٠ی شوبات کە لە لایەن لایەنە بەر پرسیارەکانەوە دیاری کرا بریتی بوو لە ٣٠١٠ کوژراو ١١٦٠لاشەیان لە لایەن هیزەکانمانەوە لە مەیدانی شەر نێژران لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر بریندارو بە دیل گیراو و کەرەستەیەکی زۆر .

لە کەرتەکانی تر زیانی دوژمن بریتی بوو لە ٦٢١ کوژراو دوو لۆری و یەك بنکەی تەقەمەنی و دوو روانگەو ژمارەیەك بریندار

● ١٢-٢-١٩٨٢ :

لەم ڕۆژەدا بەیاننامەی ژمارە ٦١٢ ڕای گەیاند کە، هەڵمەتەکانی کەرتی بستین بەرەو سەرکەوتنی زیاتر بەردەوامەو زیانی دوژمن بریتی بووە لە چوار هەزارو ٥٠٦ کوژراو تێك شکاندنی ژمارەیەکی زۆر دەبابەی سەربازبەروو دەست بە سەرا گرتنی چەکێکی زۆری ساغ .

بە کەرتەکانی ترەوە لە مەیدانی جەنگ زیانی دوژمن بەم جۆرە بووە : چوار هەزارو ٥٧٤ کوژراو حەوت دەبابەو ١٢ سەربازبەرو یەك لۆری و یەك روانگەو ژمارەیەکی زۆر بریندارو چەك و جبەخانەیەکی زۆری دوژمن گیراوە .

● ١٣-٢-١٩٨٢ :

لەم ڕۆژەدا بەیاننامەی ژمارە ٦١٣ مژدەی سەرکەوتنی ڕاگەیاند . ڕای گەیاند ، کە جەنگاوەرانی سەدەی بیستەم ، ڕۆڵەکانی سوپای گەلی عیراق ، بەرابەری سەرکردەی دلێر صدام حسین ، بە تەواوی دەستەڵاتی خۆی لەو ناوچەیەدا چەسپاند دوای ئەوەی هەموو بنکەو مۆلگاکانی دوژمنی ڕەگەز پەرستی تەفرو تونا کردو ئەوەی مایەوە سەرشۆڕانە ڕای کرد . هیزەکانمان بۆیەش نەچووە ناو قەزای بستین لەبەر ئیعتباراتی تایبەتی بە بێ ئەوەی ڕێگای ئەوە بگرێ هەرکاتێ بیەوێ بچێتە ناوی .

هەروەها بەیاننامەی ژمارە ٦١٤ زیانەکانی دوژمنی لە مەیدانەکانی جەنگ بەم جۆرە دیاری کرد : زیاتر لە ٢٣١ کوژراو پێنج دەبابەو سێ سەربازبەرو سێ توپ و یەك لۆری و سێ روانگەو یەك بنکەی تەقەمەنی و ژمارەیەکی زۆر بریندار .

● ١٤-٢-١٩٨٢ :

٣٧٦ کوژراوو یەك دەبابەو دوو سەربازبەرو پێنج تۆپ و پێنج لۆری کە دوانیان سەربازیان تیا بووەو پێنج روانگەو یەك بنکەی تەقەمەنی و توقم کردنی بەلەمێك .

● ١٥-٢-١٩٨٢ :

٢٢٥ کوژراوو یەك دەبابەو یەك تۆپ و ژمارەیەکی زۆر بریندارو فرۆکەی ئازاکانمان هەڵمەتی سەرکەوتویان کردە سەر مۆلگاکانی دوژمن و سەرکەوتوانە نیشانەکانیان پێکا ..

● ١٦-٢-١٩٨٢ :

شەش روانگەو دوو بنکەی ٦٧ کوژراوو یەك دەبابەو دوو سەربازبەرو شەش لۆری و بنکەیەکی ساروخ و تەقەمەنی و یەك بەلەم .

● ١٧-٢-١٩٨٢ :

لەم ڕۆژەدا هیزەکانمان بنکەو مۆلگاکانی دوژمنیان لە شوێنەکانی بەرامبەر هیزەکانمان لە بستێن ئاگر باران کرد ، زیانی دوژمن بەم جۆرە بوە :

١١٩ کوژراو سێ سەربازبەرو دوو تۆپ و سێ لۆری و یەك شەفل و نۆ روانگەو پێنج بنکەی تەقەمەنی .

بەڕێز سەرۆك صدام حسين چاوی بە باڵوێزی سۆڤیەت دەکەوێت

پێرێ بەڕێز سەرۆك صدام حسين چاوی کەوت بە ئەناتۆلی باگوفسکی باڵوێزی یەکێتی سوڤیەت لە بەغدا بە بۆنەی تەواوبوونی کاروباریەوە لە ولات .

لەم چاو پێ کەوتنەدا کە بەڕێز فریق روکنی یەکەم عدنان خیرالله ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش وەزیری بەرگری ئامادەی بوو باسی پەیوەندیەکانی نێوان هەردوو وڵاتی دۆست کرا .

داستانی بستێن و سەرکەوتنی حەق خوازی بەسەر چاوبرسێتی دوژمنی ڕەگەزپەرستدا

جارێکی تر ، جەنگاوەرانی سەدەی بیستەم سەری گەلی عیراقیان بەرز کردەوە ، جارێکی تر ، گەلی عیراق ، بە کوردو عەرەب و کەمایەتیە براکانیەوە ، لەگەڵ سوپای دلێری عیراق و بەرابەری سەرکردەی بە توانا صدام حسين بۆ هەموو دنیایان سەلماند ، کە توانای ئەوەیان هەیە ، وەك گەلێکی زیندو ، ئەو سەربەرزیە مێژوویە بپارێزن دەمێکی دوورودرێژ تیشکی ڕووناکی دەدا بە دنیاو ئەمڕۆ لە سەر لوتکەی ئەو سەربەرزیە سەرکەوتن و سەربەرزی ترو لوتکەی تر دەرازێننەوە .

لە ماوەی هەفتەیەکدا ، لە کەرتی بستێن ، جەنگاوەرانی عیراق ، جەنگاوەرانی صدام حسين ، مەزنترین و سەرکەوتوترین داستانی پاڵەوانی و خۆ ڕاگرتن و ئازایەتی بێ وێنەیان تۆمار کردو دەرسێکی وایان دا بە دوژمنی چاو برسی و ڕەگەز پەرست ، هەتاهەتایە پێوەی بناڵێنێ و لە بیری نەچێتەوە ، ئەم کاروانەش ، ئەم هەڵمەتە سەرکەوتوە بە هێزانەش هەر بەردەوام دەبێت ، تا ئەو دوژمنە چاوچنۆکە ناپەسەندە ملکەچی خواست و داواکاری حەقخوازی عیراق دەبێت و واز لە چاوبرسیەتی و چاوبرینە وڵاتەکەمان و گەلەکەمان دەهێنێ و دان بە مافی ڕەواماندا دەنێت .

هەر لە یەکەم ڕۆژی جەنگی ڕەوامانەوە ، کە فارسە ڕەگەز پەرستەکان بە سەرمانیا فەرز کردو ئێمەش بۆ بەرگری لە سەربەرزی و ئابروو سەربەستی و ئەو دەستکەوتە گەورانەی شۆڕشی ١٧-٣٠ تەموزی مەزن بەدی هێناوە ، دەستمان دایە چەك بۆ بەرپەچدانەوەی چاوبرسیەتی فارسە ڕەگەز پەرستەکان ، دەڵێین هەر لە یەکەم ڕۆژی ئەم جەنگەوە ، لە زمانی سەرکردایەتیەوە ئەوەمان دووپات کردۆتەوە ، کە ئێمە چاومان لە دەست بە سەر گرتنی خاکی ئێران نیەو بە تایبەتی هیچ نیەتێکی زیاندان لەگەلانی ئێرن لە ئارادا نیە بە پێچەوانەوە گەلی عیراق حزب و شۆڕش و سەرکردە لە هەڵویستی شەرەفمەندی و مرۆڤایەتیەوە هەست بەو ناهەمواریە دەکەن کە تاقمە جەلادەکەی خومەینی بە سەر گەلانی ئێرانیا هێناوە . کەچی بەرامبەر ئەم هەڵوێستەی لە بنکەی بە هێزی و پیاو چاکیەوە هوڵقوڵاوە ، ناپاکەکانی ڕژیمی ئێران زیاتر پێیان لە سەر دوژمنایەتی کاری دادەگرت بەرامبەر بەم هەڵویستە ناپەسەندەش ڕەدی عیراق ئاراستە کردنی لێدانی توندو جەرگ بڕە بۆ ئەو تاقمەو هیزە ڕەگەز پەرستەکانی فارس ، هەر ڕۆژەو سەربازەکانی قادسیە تۆمارێکی نوێی سەرکەوتن دەنەخشێنن و هەر ڕۆژە دەروات چۆکی فارسە ڕەگەز پەرستەکانی زیاتر لە نوچدانی هەتاهەتایی نزیك دەبێتەوەو داستانی بستین یەکەم داستان نیەو دوا داستانیش لەگەڵ لە گۆڕانی ئەو تاقمە دەبێ لە گۆڕانی خۆیان و بیروباوەری شەڕخوازو ڕەگەز پەرست و دڕندانەیان و کاروانی سەرکەوتنی عیراق دەڕوات و ناگەڕێتەوەو پشتیوانمان ڕابەری سەرکردەی گەل صدام حسين و یەکێتی پتەوی گەلی عیراق و حەق خوازیمانە لە پێناوی شەرەفمەندی و سەربەرز بدا دژی ناپەسەندی و ناڕەوایی و چاوچنۆکی دوژمن و بۆ پێشەوە .

● هاوکاری

ڕۆشنبیرانی عەرەب لە ئەوروپا داوای پشتیوانی کردنی عیراق دەکەن

ڕۆشنبیرە عەرەبەکان لە ئەوروپا نارەزاییان دەربڕیوە بەرامبەر ئەو تاوانەی ڕژێمی فارسی کردی بە کوشتنی بە دیل گیراوە عیراقیەکان بە پێچەوانەی هەموو یاساو ئوسولێکی دەوڵەتان .

ڕۆشنبیرەکان لەو بەیاننامەیەدا کە لە لەندن دەریان کردوە داوایان کردوە بەیوەندی هەموو جیهانی عەرەب لەگەڵ ڕژێمی فارسی ببڕێت و پشتیوانی عیراق بکەن لە جەنگی ڕەوایدا دژی دوژمنایەتی فارسەکان .

ئەوانەی بەیاننامەکەیان مۆر کردوە : لطفی خولی ، دوکتور نبیل مغربی ، احمد عباس صالح ، دوکتور امیر اسکندر ، غسان شەرارە ، الفريد فرج ، سليمان الفرزلي ، يوسف ابراهيم يزبك ، نيقولا فرزلي ، زكريا تامر ، نسيم خوره ، منير العكش ، جورج بهجوري باهي محمد ، سعد زغلول فواد ، صبحي شفيق ، خميس الخياطي ، وضاح فارس ، رغيد الصلح ، مزيد الخطيب .

کورتە هەواڵ

● یاسر عەرەفات سەرۆکی لیژنەی ڕاپەڕاندنی ڕێکخراوەی ڕزگاریخوازی فەلەستینی نامەیەکی بە پەلەی لەلایەن حکوومەتی بەریتانیەوە دەربارەی بارودۆخی خوارووی لوبنان ، بە دەست گەیشت .

● زانکۆی بیرزیت لە بەری ڕۆژئاوای داگیر کراودا ڕۆژی دوو شەمموو چەند لە یەککەوتنێکی لە نێوان قوتابیە عەرەبەکان و سەربازە زایۆنیەکانی بە خۆیەوە دی .

● لە ناوەڕاستی بەیروتی ڕۆژئاوادا شەوی یەك شەموو تەقینەوەیەکی بەهێز ڕوویدا بەڵام زیانی نەبوو .

● دادگایەك لە قاهیرە ڕۆژی دوو شەمموو بڕیاری بەند کردنی بە سەر سێ هاونیشتمانی میسری ڕاگەیاند بە تاوانی ئەوەی کە ڕێکخراوەی قوتابیانیان دژ بە حکومەت لە پاریسدا پێکهێناوە . ماوەی بەند کردنەکەشیان دەکەوێتە نێوان ٥-٧ ساڵ .

● ئاژانسی دەنگوباسی کیودۆی یابانی ڕایگەیاندووە کە پەیامنێریان (کیونیکو سوزوکی) لە تاران ڕۆژی دوو شەموو لە سەر فرمانی ڕژێمی ئێران تارانی بەجێهێشت .

سوریا

بارودۆخی شاری حماە هێشتا ئاڵۆزە

ئاژانسی دەنگوباسی ئەسیوشیتدپرێس ڕای گەیاند کە شاری حماە لە سوریا هێشتا لەدنیای دەرەوە دابڕاوەو ئەو شارە لەلایەن هیزەکانی حافظ اسدەوە گەمارۆ دراوە ، دوای ڕاپەڕینی جەماوەری گەلی سوریا دژی ڕژێمی خوێن ڕێژی اسدو دەشڵێ شەڕ لەو شارەو دەورو بەریا بەردەوامەو هیزەکانی بەربەستی کردن بەردەوامن لە بەرهەڵستی هیزەکانی ڕژێمی سوریا .

پەیامنێری ئەسوشیتدپرێس ڕاپۆرتێکی لە دیمشقەوە ناردوە تیایدا دەڵێ حکومەتی سوریا ئەو بڕیارەی هەڵوەشاندەوە کە دابووی بە کردنەوەی ئەو ڕێگا دوەلیەی لە حماەوە دەچێ بۆ تورکیاو دیسان لەو بڕیارەشی پەشیمان بووەوە کە دابووی بە ڕۆژنامە نووسەکان بۆ سەردان لە شاری حماەو ڕژێمی سوریا ڕۆژنامە نووسەکانی وریا کردۆتەوە کە لەو شارە نزیك نەبنەوە .

ڕاپۆرتەکە دەڵێ ڕژێمی حافظ اسد بە هەموو جۆرە چەکێك پەلاماری شارەکەی داوەو فرۆکەی هیلیوکوپتەرو دەبابەو تۆپی قورس بەهەزاران کەسی لە هیزی پیادە خستۆتە کار .

هەروەها دەڵێ چەندان گەرەك سەرجەم وێران کراون و تا ئیستا وێرانکاری چوار مزگەوتی گرتۆتەوە .

هەر چەندە حکومەتی سوریا وای ڕاگەیاند بوو کە گوایە توانیویەتی دەستەڵاتی بەسەر شاری حماەدا بچەسپێنێتەوە، بەڵام سەرچاوەی ئاگاداری تر ئەوەی دووپات کردەوە کە شەڕ لە شەقام و کۆڵانەکانی حماە هەر بەردەوامە .

تێرۆر

د. قاسملو : ڕژێمی خومەینی گوندەکانی کوردستانی ئێران دەسوتێنێ ڕژێمی ئێران لە جێگرەوەی خومەینی جادووگەر دەگەڕێ

دوکتور عبدالرحمن قاسملو کە یەکێکە لە پێشەواکانی کوردستانی ئێران ، ئەوەی دووپات کردەوە کە ئێرانیەکان بەردەوام دەبن لە تێکۆشان و قوربانی دان و بە بەگژداچونی ڕژێمی خومەینی هەتا دەروخێت .

لە گفتوگۆیەکی ڕاستەوخۆدا کە تەلەفزیونی فەرەنسا بڵاوی کردۆتەوە ، خومەینی وا باس کردوە کە ڕژێمێکی خوێن ڕێژەو لەگەڵ گیانی سەدەی بیستەم ناگونجێ .

باسی ئەوەی کرد کە ڕژێمی خومەینی دەستی کردوە بە لەناوبردنی کوردو گوندەکانیان دەسوتێنێ چونکە بە ڕژێمەکەی نارازین .

لەلایەکی ترەوە ، بڵاوکرایەوە کە خومەینی بۆ ماوەی دوو هەفتە هەموو چاوپێکەوتنێکی ڕاگرتوە ، ئەم هەواڵە کە ڕادیوی تاران بڵاوی کردەوە دەڵێ خومەینی هەتا یەکی مانگی ئادار چاوی بەکەس ناکەوێت چاودێری کەرەکان دەڵێن ئەم پەناگرتنەی خومەینی دوای ئەو شکاندنە گەورەیەیە کە توشی هیزەکانی بوە لە بیستین کە وای لێ کردوە بێ ئارام بێ و نەتوانێ هەتا چاوی بە تاقمەکەی خۆشی بکەوێت .

لەم بارەیەوە سەرەکی ڕژێمی فارسەکان علی خامنئی ڕای گەیاند کە لیژنەیەکی شارەزا ئەنجومەنێکی سێ کەسی دروست دەکات بۆ جێگرتنەوەی خومەینی .

ڕۆژنامەی (نیوزویك)ی ئەمەریکایی لەزمان خامنئیەوە بڵاوی کردەوە کە ئەم لیژنەیە دەستی کردوە بە کاروباری بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجومەنەکە کە جێی خومەینی یەك کەوتە دەگرێتەوە .

ئاژانسی ئەسیوشیتدپرس ڕای گەیاندە کە چاوەڕێی ئەوە دەکرێ دوای خومەینی ئێران ئاژاوەی ترسناك بە خۆیەوە ببینێ .

کوشتنی داردەستێکی خومەینی

تاران - ١٦ - تا -د-ع- ڕۆژی ١٥ی ئەم مانگە لە تاران لایەنگرێکی خومەینی لە لایەن بەرهەڵستکارانی ڕژێمی ئێرانەوە کوژرا .

ڕۆژنامەی جەمهووری ئیسلامی بڵاوی کردەوە کە کوڕی ئایەتوڵا هاشم حسینی ئیمامی مزگەوتی گەورەی تاران لە مزگەوتی جواد لە لایەن دووکەسی نەناسراوەوە دەستڕێژی لێکراوەو کوژراوەو دوو کەسەکەش توانیویانە بۆی دەرچن .

ڕۆژنامەکە وتویە کە حسینی و کوڕەکەی لە ڕێگەی تەلەفوونەوە گەلێ جار لە لایەن کەسانی نەناسراوەوە هەڕەشەی کوشتنیان لێ کراوە .

Institut Kurde de Paris

قەرەکێی سەربازی لە داستانی بستێتین دەدوێ

• ئەو شەڕەی حەوت ڕۆژی خایاندمایەی ئەوەبوو هێزەکانمان هەموو مەبەستە دیاری کراوەکان بەدی بهێنێ

• زیانی فارسی دوژمن ٧٧٠٠ کوژراو بوو

قسەکەرێکی سووپایی عیراق ڕۆژی ١٣-٢-١٩٨٢ بڵاوی کردەوە شەڕی ئەم دواییەی کەرتی شیب- بستێتین لەو شەڕە تایبەتانەبوو لە نێوان عیراق و ئێراندا هەر وەك سەرەکی فەرماندە صدام حسین باسی ئەکات شەڕێك بوو چێژێکی تایبەتی هەبوو .

قسەکەرەکە لە دوانێکدابۆ ئاژانسی دەنگ و باسی عیراقی وتی ژمارەی کوژراوانی دوژمن لەو شەڕەدا گەیشتە (٧٧٠٠) کەس و ژمارەیەکی زۆر گەورەی بریندارو دیل کراو .. هەروەها ژمارەیەکی زۆری دەبابە باربەروزریلی و تۆپ و مەترەلۆزی گەورەو ناوەندی تێکشکێنران و هێزەکانمان دەستیان بەسەر چەکێکی زۆرو کەل و پەل و باربەری پەك نەکەوتوودا گرت و ئەمەش دەقی دوانەکەی قسەکەرە سووپاییەکەیە .

شەڕی ئەم دواییەی نێوان عیراق و ئێران لە - شیب - بستێتین - لە جەنگە جیاوازەکان بوو . . هەر وەك سەرەکی فەرماندە صدام حسین باسی کرد جەنگێ بوو چێژی تایبەتی خۆی هەبوو .

کاتێ دوای ٢٢ ئەیلولی ١٩٨٠ هێزە چەکدارەکانی عیراق هەستان بە دوور خستنەوەی ئەو مۆڵگە سەربازیانەی ئێران لەناو خاکی ئێراندا کە لەسەر سنووری عیراق کۆی کردبوونەوەو دوای ئەوەی کە هێزە دلێرەکانمان دەستی بەسەر ژمارەیەك شارو شوێنی بایەخداری ئێراندا گرت و ترسی هێزەکانی خومەینی لە شارو خاکی پاکی عیراق دوورخستەوە دوای ئەو تەواوکردنە سووپاییە گەورەیە کە بە گەورەترین تەواوکاری سووپایی جیهانی دائەنرێ..

نەخشەی بنەڕەتی هێزە چەکدارەکانمان لەبەشی زۆری ماوەکانی کۆندا کە لە ساڵێك زیاتری خایاند . . مانەوەبوو لەو شوێنانەی پارێزگاری چاکی دژی تەقەللاکانی دوژمن بۆ مسۆگەر ئەکات و توانای تێکشکانی هێزەکانی زۆر ئەکات تا مل کەچی ڕەوایی دەبێ و دان بە مافە ڕەواکانی عیراقدا ئەنێ و بە ڕێکەوتنی ئاسایشانەی دادوەرانەی شەرەفمەندانە قایل ئەبێ .. هەر وەك چۆن هێزە چەکدارەکانمان هەندێ جار دەستبەرداری ئەو شوێنانە ئەبوو بەجێی ئەهێشتن کە لەوەو پێش داگیری کردبوون . . هەر وەك چۆن لە ڕۆژهەڵاتی کارون کردی بۆ ئەوەی لە شوێنی سووپایی باشتر ڕاوەستێ و .·. زیانی گەورەتر لەبەرەو ڕووبوونیکەدا بە دوژمن بگەیەنێت .

قسەکەرەکە وتی : بێ گومان ئەم نەخشەیەش لەسەر بنەڕەتی سووپایی توانادار کێشراوەو . . سەرکردایەتی سیاسی نەخشەی کێشاوە کە سوورە لەسەر ئەوەی بە قسەو بەکار بۆ گەلانی ئێرانی دووپات بکاتەوە کە مەبەستەکانی عیراق لەجەنگەدا دوورخستنەوەی جەنگ و خراپەیە لە زەوی گەلی عیراق و مەبەست داگیرکردنی زەوی ئێران نیە .

ئەم نەخشەیە .. وەك دەردەکەوێ ڕژێمی خومەینی لەوەوپێش هەستی بەوە نەکردبوو کە تووشی هەڵوێستی ڕقلێبوونەوەو درۆو دەلەسەی ئەکات .

ئەم ڕژێمەی کە کەڕێکی درۆو تەڵەکەبازی لە ئێراندا درووست کردووە .. بۆ ئەوەیە کە گەلانی ئێران هەڵوێستی ئێمە نەزانن و تەنگەتاوی نەکەن شەر ڕابگرێ .. ئەم ڕژێمەی خومەینی ئەچێ درۆو دەلەسەی ئەوتۆ درووست ئەکات گوایە هێزە شکاوەکانی لەمەیدانەکانی شەردا زاڵەو وای لە هێزەکانی عیراق

بڕوانە ل : ٧

کۆبوونەوەیەك بۆ لێکۆڵینەوەی چالاکی ئاوەدانی و کۆمەڵایەتی پارێزگای سلێمانی

بەڕێز جعفر عبدالکریم بەرزنجی پارێزگاری سلیمانی ئەم بەیانییە سەرۆکایەتی کۆبوونەوەیەکی لە دیوانی پارێزگاریدا کرد ، کە بەڕێزان جێگری یاریدەری پارێزگاو قائمقام و بەڕێوەبەرانی قەزاو ناحیەکانی پارێزگای سلیمانی تیدا ئامادە بوون ئەمەشیان تایبەتی بوو بۆ لێکۆڵینەوەی کارو باری چۆنیەتی ئیشی ڕاپەڕاندن لە قەزاو ناحیەکانداو پێشکەش کردنی خزمەت گوزاری بۆ هاووڵاتیان و دانیشتوان .

سەرەتا بەڕێز پارێزگاری سلیمانی لە کۆبونەوەکەدا بایەخ پێدانی سەرۆکی فەرماندەی لە ناوچەی ئوتونومی و پارێزگای سلیمانی دووپات کردەوە لەم ڕوانگەیەشەوە داوای لێ کردن کە پێویستە لێپرسراوانی قەزاو ناحیەکان خۆیان سەرپەرشتی جێ بە جێ کردنی ئەو پڕۆژانە بکەن کە لە ناوچەکاندا جێ بەجێ دەکرێت و ڕچاوی ئەو کۆسپ و تەگەرانە بکەن کە دێتە ڕێگایان هەر وەها لە کۆبونەوەکەدا بڕیاری ئەوە درا کە پێویستە هەموو ئامێرەکانی ئیش کردن کۆبکرێتەوەو کادیری لێهاتویشیان بۆ دابمەزرێت

بۆ ئەوەی بتوانرێت زیاتر خزمەت پێشکەش دانیشتوانی ناوچەکانی سلیمانی بکرێت . هەر لەم ڕووەشەوە بڕیاری ئەوە درا زەوییە کشتوکاڵییەکان بە شێوەیەکی درووست و گونجاو تر ئامادە بکرێت و بەکاربهێنرێت تاوەکو لەگەڵ خواستەکانی سەرکردایەتی حیزب و شۆڕشدا بگونجێت . دیسانەوە بەڕێز پارێزگاری سلیمانی پێی ڕاگەیاندم کە پێویستە بایەخ بە چینەکانی کۆمەڵ بدرێت بە تایبەتی پیاوە ئاینیەکانمان بە بەڵگەی ئەوەی کە وەڵاتەکەمان وڵاتێکی ئیسلامیەو هەوڵی

بڕوانە ل : ٧

کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی ڕاپەڕاندنی ئۆتۆنۆمی ناوچەی کوردستان

بەڕێز جمال حاجی شریف سەرۆکی ئەنجوومەنی ڕاپەڕاندنی ئۆتۆنۆمی ناوچەی کوردستان دووپاتی کردەوە کە ئەو سەرکەوتنە نوێیانەی سوپای دلێرمان لە داستانی بستێتین بە دەستی هێناوە داروودەستەی دەجال و نۆکەرێتی لە ئێران و ماموستا ئیمپریالیستییەکانیان و لایەنگرە زایۆنیی و بە ناوعەرەبەکانیانی شەرمەزار کرد .

هەروەها بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن لە کۆبوونەوەیەکی ئەنجومەندا لە هەولێر ڕۆژی دوو شەمموو داوای کرد زیاتر هەوڵ بدرێت بۆ جێبەجێ کردنی ئەو ئەرکانەی کە قۆناغی ئێستای وڵاتەکەمان پێویستی پێیەتی جا چ لە لایەن هۆشمەندی ئامادە کردن و بەشداری کردن لە پتەو کردنی جەنگ یان لە جێبەجێ کردنی نەخشەو بەرنامەی پەرەپێدان بێت .

هەروەها لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە ئەو لێژنە تایبەتیەی بە سەرۆکایەتی ئەمینداری گشتی ڕۆشنبیریی و لاوان پێکهێنراو دەست بە گەشتەکەی بە ناوچەی کوردستاندا بکات بۆ بەستنی کۆڕی هۆشیار کردنەوە بە ئامانجی ڕوون کردنەوەی لایەنەکانی جەنگ و باسکردنی ئەو ئەرکانەی جەنگ و باسکردنی ئەو ئەرکانەی دەکەوێتە سەر شانی هاونیشتمانان بۆ پشتگیری کردنی جەنگ و پاراستنی گیانی سەرکەوتن. لە لایەکی ترەوە ئەنجوومەنی ناوبراو بڕیاری تەرخان کردنی (٤٢) هەزار دیناری بۆ بەڕێوەبردنی ناوخۆی پارێزگای هەولێری ئیمزا کرد ، بە ئامانجی کڕینی مەکینەو ئامێر بۆ شوێنی چاککردنی ئامێرو ئۆتۆمبیلی سەر بە دایەرەکە خۆی .

داوا کردنی لە دایك بووانی ١٩٥٣ بۆ سەردان لە تەجنیدەکانیان

بەڕێوەبەرایەتی تەجنیدی گشتی ڕۆژی یەك شەمووی ڕابردوو لە بەیاننامەیەکدا داوای لە لە دایك بووانی (١٩٥٣)و ئەوانەی لەگەڵیاندا لە ساڵی (١٩٧٢) ڕەوانە کراون ، کردووە ، کە لە ماوەی (١٥)ی ئەم مانگە تا (٢) ی مانگی داهاتوو سەر لە تەجنیدەکانیان بدەن بۆ سەرژمێری کردنیان . ئەمەش دەقی بەیاننامەکەیە :

بەیانی ژمارە (٢) ی ساڵی ١٩٨٢

لە بەڕێوەبەرایەتی تەجنیدی گشتییەوە

بەگوێرەی بەندی (١) ی مادە (٦٦) ی یاسای خزمەتکردنی سەربازی (٦٥) ی ساڵی (١٩٦٩)ی تەعدیل کراوو بۆ مەبەستی سەرژمێری کردن بڕیارمان دا کە لە دایك بووانی (١٩٥٣) و ئەوانەی لە ساڵی ١٩٧٢ لە گەڵیاندا ڕەوانە کراون لە ماوەی ١٥-٢-١٩٨٢ تا ٢-٣-١٩٨٢ سەر لە تەجنیدەکانیان بدەن .

تکامان وایە ئەو موکەلەفە احتیاتانەی کە ئەم بەیاننامەی سەرەوە دەیانگرێتەوە لە کاتی دیاریکراودا ئامادەبن و هەروەها لەگەڵ هەموو ئەوانەیش کە پەیوەندییان بە بەیانەکەوە هەیە .

لیوا روکن
بەڕێوەبەری تەجنیدی گشتی

جەماوەری گەل زیاتر ئامادەی قوربانی دانە بۆ پشتیوانی سەرکەوتنە مەزنەکانی جەنگی ڕەوامان

جەماوەری میللەت لە هەموو پارێزگاکانی وڵات بە پەرۆشەوە ڕێز لە سەرکەوتنەکانی سوپای مەزنمان دەنێن و بە دەربڕینی ئارەزووی تەواوی خۆیان بۆ چوونە ریزی سوپای خۆبەختکار بۆ ئەوەی بە شەرفمەنەی و سەربەرزی بەشداری لە جەنگی قادسیەی صدامی بەرزدابکەن دژ بە دوژمنی فارسی ڕەگەز پەرست :

● دهوك

کارگێرانی سەرکردایەتی دائیرەو مەڵبەندییەکانی پارێزگای دهوك خۆ بەخت کردن و ئامادەیی خۆیان ڕاگەیاند بۆ هەڵگرتنی چەك و بەشدار بوون لە جەنگی سەربەرزی و شەرەفمەندی دژ بە فارسی دوژمنی ڕەگەز پەرست ئەویش لە کۆبوونەوەیەکدا بوو ڕۆژی دوو شەممەی ڕابوردوو لە هۆڵی پارێزگاکەدا بەستبوویان ، باسی ئەو باروو زوروفەی ئێستای وڵاتیان کرد کە وا لەگەڵ فارسی دوژمنی ڕەگەز پەرست دەجەنگێت

● هەولێر

سەرکردەو ئەندامەکانی لێژنەی هوشیار کردنەوەی ئاینی لە پارێزگای هەولێر خۆ بەختکردنی خۆیان بۆ چوونە ریزی ناو سوپای خۆ بەختکار ڕاگەیاندو بە پەرۆشەوە داوایان کرد بیانگەیەننە بەرەکانی جەنگەوە بۆ ئەوەی دژی دەستەی خومەینی جادووگەری دوژمنی ئیسلام بجەنگن .

لە کۆبوونەوەکەدا کەوا بەڕێز پارێزگاری هەولێر ئامادە بووو ، ئامادەیی پیاوە ئاینییەکانی پارێزگاکە بۆ هەڵگرتنی چەك و قوربانیدان بۆ بەرگری کردن لە نیشتیمان دووپات کرایەوە . هەروەها لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا بە بەستنی کۆڕو کۆبوونەوەی بەردەوام بۆ ڕاڤە کردنی مەوداکانی جەنگ و دەوری هاووڵاتیان لەوانە پیاوە ئاینییەکان بۆ پشتیوانی کردنی جەنگ و چەسپاندنی سەرکەوتنەکانی

جەماوەری قەزای زاخۆ بۆ پاراستنی گیانی سەرکەوتن قوربانی دان و خۆبەختکردنیان دووپات ئەکەنەوە

جەماوەری قەزای زاخۆ پارێزگەی دهۆك ئەوپەڕی سوورن بۆ لێدانی فارسی ڕەگەزپەرستی دوژمن و پشتگرتنی جەنگی قادسیەی صدام و یارمەتیدانی بە توانای جەنگی و خوێن بەختکردنیان دووپات ئەکەنەوە .

لە کۆبوونەوەیەکی گەورەدا جەماوەری قەزای ناوبراو داوایان کرد بچنە ریزی ئەو درووستکراوە گیان بەختکارییەی کە هەیەو یەکسەر روو بکەنە بەرەکانی جەنگ .

بەڕێز جمال حاجی شریف سەرەکی ئەنجوومەنی ڕاپەڕاندنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی لە قسەکردنیا بۆ کۆبووەوەکان کە بەڕێزان ئەمیندارە گشتییەکانی بەڕێوەبەرێتی ناوچەی ئۆتۆنۆمی و پارێزگاری دهۆك و هاوڕێیان جێگری ئەمینداری نهێنی و ئەندامانی سەرکردایەتی حزبی بەعسی عەرەبی سۆشیالیست لقی دهۆك ئامادە بوون سڵاوی لەو گیانە خەباتپەزێرە بەرزەی جەماوەری قەزاکە کرد کە دەربڕی بەدڵ

بڕوانە ل : ٧

به بۆنەی سەرکەوتنی هێزە دلێرەکانمانەوە لە بستێتین

دەیان داستانی سەرکەوتن و سەربەرزی

جاریکی ترو ، لە داستانێکی هەرەمەزنی پاڵەوانیەتی و خۆبەخت کردن و ئازایەتیدا ، جەنگاوەرانی عیراقی مەزن ، سەری عیراق و گەلی عیراقیان بەرز کردەوە ، بۆ دنیایان سەلماند کە بە تواناو ئازاو جەنگاوەری هەرگیز سەرکەوتو مەردن .

سەلماندیان کە گەلی عیراق ، کوردو عەرەب ، لەگەڵ سەرکردەی دلێر صدام حسین ، کاروانێکی بەرەو پێشەوە چوی سەربەرزەو ناگەڕێتەوە ، گەلی عیراق ، بۆیە هەستاوەتەوە، هەر بەرەوپێشەوە بڕوات ، هەر دەستێ ، هەر هێزێك، بیەوێ کاروانی بوەستێنێ ، کاروانی بیناکاری و دروستکردنی مەرۆڤی نوێی سەربەستو ئازاد ، لێدانی توندی جەنگاوەرانی عیراق، دەرسێکی دادەدات هەرگیزاو هەرگیز لە بیری نەچێتەوە .

لە ناوچەی بستێتین جەنگاوەرە ئازاکانمان سەرکەوتن ، سەربازەکانی قادسیە صدام مەردانە جەنگین بە جۆری مێژووکەم بە خۆیەوە دیوە . . .

لەوێ ، عیراقیە حەق خوازەکان ، بەسەر دوژمنە ڕەگەزپەرستەکاندا سەرکەوتن ، دوژمن ڕای کردو شکاو سەر شۆڕش بوو ، ئێمە ئاڵای سەرکەوتنمان بەرزکردەوە .

لە داستانی بستێتیندا . جەنگاوەرانی سوپای عیراق و جەنگاوەرانی خۆبەختکەر سەلماندیان هێزیکی لە بن نەهاتووو خاوەن توانایەکی وان ، نوجدان نازانن ، هەر چەندە ساڵ و نیو زیاتر بە سەر جەنگی ڕەوامانا بۆ بەر پەچدانەوەی فارسە ڕەگەزپەرستەکان ڕابوردوە، بەڵام هەر وەك یەکەم ڕۆژی

بڕوانە ل : ٧

لەوانەش کردنەوەی پێشانگەیەکی وێنەو جل و بەرگی مەڵبەندی ڕاهێنانی لاوانی سلێمانی لەلایەن بەڕێز جعفر عبدالکریم بەرزنجی پارێزگاری سلێمانییەوە کە ژمارەیەکی زۆر لە پێشرەوان و نەوجەوانان و لاوانی سلێمانی هاوبەشیان تیا کردبوو . . . سەبارەت بە بەشی وێنەکانی ئەم پێشانگەیەش تێکڕا تەرخان کرابوو بۆ پیشاندان و مەبەستی دەست درێژییەکانی ڕژێمی تاران بۆ سەر خاکی نیشتمانمان و ئەو سەرکەوتنە مەزنانەی سوپای دلێرمان لەجەنگی ڕەوامان‌دا تائێستا بەدەستی هێناون . . ئەمەو دووپات کردنەوەی دەوری چینەکانی گەل سەبارەت بە هاوبەشیان و پاراستنی سوپای قارەمانمان لەبەرەکانی جەنگی قادسیەی صدام‌دا وەدەستی هێناوە . . بەم بۆنەشەوە بەڕێز پارێزگاری سلێمانی چەند وشەیەکی بۆ تۆمار کردن و تیایدا بایەخ پێداتی سەرکردایەتی حزب و شۆڕش و سەرەکی فەرماندە (صدام حسین)ی سەبارەت بەبواری ناوبراو دوپات کردەوەو داواشی لێ کردن کە لەم دۆخە ناسکەی ئێستادا

پێویستە زیاتر هەوڵ بدرێ بۆ هاوبەشی کردنیان لە جەنگی مێژووی قادسیەی صدام‌دا .

لەلایەکی تریشەوە هاوڕێ دکتۆر نجم عبداللە العراقی ئەمینداری نهێنی سەرکردایەتی پارتی بەعسی عەرەبی سۆشیالیست لقی سلێمانی بازاڕێکی خەیری کردەوە کە یەکێتی ئافرەتانی عێراق لقی سلێمانی لە هۆڵی قوتابخانەی گوێژەی کچان سازی کردبوو تیایشدا ژمارەیەکی زۆر لە جل و بەرگی منالان و ئافرەتان و شت و مەکی ناومالی پیشان درابوو . . شایانی باسە قازانجی هەردوو پێشانگەو بازارەکەش بۆ شەهیدانی قادسیەی صدام تەرخان کرابوو . . .

ئەمانەش سەرباری سازکردنی چەندەها کۆڕی جۆربە جۆر لە مەڵبەندو قەزاکانی پارێزگای سلێمانی‌دا لەلایەن هەردوو یەکێتی نەقابەکانی کرێکاران و جووتیارانی پارێزگای سلێمانی کە تەرخان کرا بوون بۆ زیاتر ڕوونکردنەوەی جمکە مێژووریەکانی دوژمنایەتی فارسە ڕەگەز پەرستەکان بەرامبەر بە گەلی عێراق .

نوسینگەی سلێمانی

چالاکی لە یادی شۆڕشی ٨ ی شوباتدا

لە پارێزگای سلێمانی

پارێزگای سلێمانیش شان بەشانی پارێزگاکانی تری وڵاتمان بەردەوام بوو لە یادکردنەوەی نۆزدەهەمین بیرەوەری شۆڕشی (٨)ی شوبات و بەم بۆنەیەوە چەندەها چالاکی جۆربەجۆری تیایدا سازدرا . . .

Institut kurde de Paris

لە ئەدەبی جەنگەوە

هەزاران ساڵ دەجەنگین

لە هەر کوێەك هەن ... سلاوتان لێبێت ..
ئەو زەویەی ئێوەی لێن ...
دەگەشێتەوەو . . . دەبێتە گوڵزار ..
چونکە ئێوە ...
ڕۆڵەی سەرکەوتن و پەیامی پیرۆزن ..
پیرۆزن بە کردەوە ...
پیرۆزن رابوردو .. ئیستا ...
ڕووناکین بۆ سبەینێ و داهاتوو . . .
ئێوە گەلی لوتکەو سەربەرزین ..
بەپشتیوانی ئێوە ....
ئەی ڕۆڵەکانی گەلی صدام ...
ساڵ و دوو ساڵە نەء ...
هەزاران ساڵ دەجەنگین و .. .
سەرکەوتن هەر بۆ ئێمەیە ..

● کامل غالی ●

جارێکی دیکەش لەگەڵ «وەلی دێوانە»دا

محەممەد عەلی قەرەداغی

کە دیوانی وەلی دێوانە لە لایەنی کاك عوسمان هەورامی)یەوە دەرچو ئیشارەم بۆ هەندێ پەلەپەل و خۆماندوونەکردن لەو چاپەدا کرد ، بە تایبەتی دەربارەی ژیان و بەسەرهاتی وەلی(١) ، دوای ئەو نووسینەیشس گەلێ شتی دیکە نووسراو چەند لایەن روون کرایەوە ، لە لایەکی دیکەیشەوە بایەخێکی زۆر بە دیوانی وەلی دراو شیعرەکان کران بە شێوەی کرمانجی خواروو بڵاوکرانەوە . دیارە ئەم بایەخپێدانەیش لە بەرەودایەو لقی لێ دەبێتەوە .

لەم ماوەی دوایدا – کاتێ خەریکی لێکۆڵینەوەی دیوانی مەلا عومەری ڕەنجووری بووم – هەندێ زانیاری تازەم دەربارەی ژیان و بەسەرهاتی وەلی دسکەوت ، بەڵام لێیان بەپەلە نەبووم و وتم لە کات و شوێنی خۆیاندا بڵاودەبنەوە . زۆری نەخایاند (شانۆگەری وەلی دێوانەو شەم)م بینی کە کاك محمد عبدالرحمن زەنگنە نووسیویە کەوتە بازاڕەوە ، گوتم : تۆ بڵێی نووسەری ئەم شانۆگەریە هەندێ خۆی ماندوو کردبێ و لە ڕێگەی ئەم شانۆوە هەندێ لایەنی ژیانی وەلی‌ی روون کردبێتەوە ؟ دوای سەرنجدان بۆم روون بوەوە بە داخەوە .. نەء !

نەك هەر ئەوەندە بگرە نووسەر ئاگای لەو روونکردنەوانەیش نەبوە کە لەسەر دیوانە چاپەکان نووسراون و ئەو هەڵەو لاریانەی کاك عوسمانیان تێکەوتوە لێرەدا زەقتر دەرکەوتوون و گەشتر ڕەنگیان داوەتەوەو وا بڕوا وەلی لە زەلامێکی شاعیری جێگەو شوێن دیاری ناسراوەوە بەرەو زەلامێکی لە ئەفسانەوە نزیك ڕێ ئەبڕێ .

بۆیە بە پێویستم زانی لێرەدا هەندێك لەو ڕاستیانە روون بکەمەوە لەگەڵ داوایەکی دلسۆزانەدا لە برایانی نووسەرمان کە زیاتر خۆ ماندووبکەن و بە وردبینی بنووسن .

ڕەنگە نووسەری شانۆگەری بڵێت : من شانۆگەریم نووسیوەو خۆم بە لێکۆڵینەوەوە ماندوو نەکردوە . بەڵێ لەوانەیە ئەمە تا ئەندازێك بچێتە سەر ، بەڵام شانۆگەری پیشاندانی ژیان و بەسەرهاتی زەلامێك ، یان گێڕانەوەی چیرۆکێك یا ڕۆمانێکە بە شێوەیەکی تایبەتی و ، ئەم گێڕانەوەیش – هەرچەند لە ژێر پەردەی شانۆدا قەیچی‌پاچ دەکرێ – نابێ لەسەر حسابی گۆڕینی ڕاستی بێ و ، دەبێ هەوڵی ئەوەی تێدا بدرێ باشترو بە تامتر بەسەرهاتی ئەو زەلامە لە قالبێکی ڕاستدا بنوێنرێ .

١ – کاتی خۆی ، هەرچەند من گومانم لەو گێڕانەوەی بەسەرهاتی ماڵی باوکی وەلی‌یە بو .. هەڵەیەکم دیاری کردبو : کە چۆن پێش ئەوەی سلێمانی دروست بکرێ و شێخ مارفی نۆدێ بێتە سلێمانی باوکی وەلی هاتوە لە سلێمانی (دروستنەکراودا) مەلای بۆ وەلی بردوە ؟! کاك عوسمانیش پێی لەم هەڵەیە نابو ، بەڵام خستبوویە ئەستۆی دوورەدەستی لە دیوانەکەوە لە کاتی چاپدا (٢). کەچی کاك محمد عبدالرحمن لە نووسینی شانۆکەیدا کەوتۆتە هەمان هەڵەوە .

٢ – کاك عوسمان وەلی دێوانەی وا داوەتە قەڵەم کە لە تیرەی (کەماڵەیی)یە ، هەروەها کاك محمد عبدالرحمن ، ئەمە یەکێکە لەو هەڵە مێژوویانەی دراونەتە پاڵ ژیان و بەسەرهات و بنەچەی وەلی . وەلی لە تیرەی (گێژ)ە(٣) (ڕەنجووری) ئەم مەبەستەی بۆ نووسیوین ، بەڵام کاك عوسمان لە کاتی نووسینەوەی شیعرەکەی ڕەنجووریدا پەیی بەم ڕاستیە نەبردوەو ، بە هۆی ئەوەوە تاکە شیعرێك بە ڕاستی نەخوێنراوەتەوە ئەو هەڵە لە کیس چوە وەلی ببڕێتەوە سەر بنەچەی خۆی .

ڕەنجووری لە لاواندنەوەکەی وەلی دێوانەدا دەڵێ :

وە عەشرەت (گێژ) بی بەڵێ وەش‌تەرز بی
نام گشت عەشرەت جە فەیضش بەرز بی

بەڵام ئەم تاکە شیعرە لای کاك عوسمان کەمێك ئاڵۆزاوەو مەبەستەکەی لە کیس‌داوە . کاك عوسمان ئاوای نووسیوە :

وە عوشرەت گێج بی وەلێ وەش‌تەرز بی
نام عەشرەتش بە فەیزش بەرز بی

دیارە لێرەدا (عشرت = عەشرەت) کراوە بە (عوشرەت) ، (گێج)و (گێژ)یش لە ماناو ڕواڵەتدا لە یەکەوە نزیکن و گۆڕان ڕووی داوە ، بەڵام گۆڕانەکە زۆری گۆڕیوە . وەلی کە بە (عوشرەت)و هاودەمی گێج و حۆل بێ چۆن خۆش‌تەرز ئەبێ ؟! یان چۆن سەری عەشرەتی پێ بەرز ئەبێتەوە ؟ شاعیر ناسکی و وردەکاریەکی بەکارهێناوە ، دەڵێ : وەلی لە عەشرەتی گێژ بو بەڵام ئەم گێژ نەبو خۆش‌ڕەفتارو خۆش‌تەرز بوو سەری عەشرەتە گێژەکەشی بەرز کردبووە .

٣ – وەلی بە ناوی ڕاستی شاعیر دانراوەو سۆراخی ناوێکی دیکەی بۆ نەکراوە . بەڵام لەسەر یەکێك لە پارچە شیعرەکانی ڕەنجووری ، کە بۆ وەلی دێوانەی ناردوون ، نووسراوە : (بۆ میرزا محەممەد وەلی دێوانەی نووسیوە) . واتە دەبێ ناوی شاعیر محەممەد بێ و دوایی بە هۆی بەسەرهات و شەیدایی شاعیرەوە ناوی وەلی بەسەردا بڕابێت و ناوەکەی خۆی لەبیر کرابێ .

٤ – لە نامەکەی (ڕەنجووری)دا کە بۆ (وەلی دێوانە)ی نووسیوە لای کاك عوسمان دوو بەیت هەیە کە دەڵێ :

وەختێ فیکر تۆ ئاوەردم وە هەم
عەمرم یاوا بێ (!) وە پەنجا پەنج کەم
جە سەنەی هەزار دوو سەدو نۆدا
نامەت وەی تەورە لای بەندە ڕۆدا

ئەم دوو بەیتە لە دیوانەکەی ڕەنجووری‌دا لە دوای (میعراج‌نامە)کەی ڕەنجووری‌یەوەن و بەم شێوەی خوارەوەن :

ئەو ساڵ کە ئەی فیکر ئاوەردم وە هەم
عومرم یاوا بی وە پەنجا پەنج کەم
جە سەنەی هەزار دووسەدو نۆدا
ئەی (میعراج نامە) جە لای من ڕوودا

٥ – کاك محمد عبدالرحمن لە نووسینی (شانۆگەری)یەکەدا بە هۆی دەسکاریەوە هەندێ هەڵەی کردوە ئەدەبو بەسەریدا تێپەڕیایەن ، بۆ نموونە کاتێ کاك محمد عبدالرحمن باسی ئەوە دەکات کە (وەلی دێوانە) لە سەر ڕێگەی گەرمیان و کوێستانی خێڵە جافەکاندا لە سەر کەلی پەیکوڵی بوە لە بن دارگوێزێکدا دانیشتوەو ئەم (دارگوێزە) چەندجار دەڵێتەوە . دیارە ئەمە هەڵەیەو کەلی پەیکوڵی ئەگەر بە هەزار زەحمەت داربەڕوو بڕوێنێ زۆر باشەو دارگوێز لەسەر کەلی پەیکوڵی وەك دارخورمای سەر قەندیل و پیرەمەگروونە !

سەرچاوەو پەراوێزەکان :

١ – بڕوانە : هاوکاری ، ژمارە : ٣٢٤ – ١٩٧٦/٧/٢ .

(٢) بڕوانە : ڕۆشنبیری نوێ ، ژمارە ٦١ .

٣ – گێژ : تیرەیەکی کوردەو ئاتی خۆی لە ناوچەی ئەلاردا بوودو دوایی بە هۆی تۆفان و لافاوێکەوە شوێنیان لێ تێکچوەو لەو ناوچەوە گواستەوبانەتەوە بۆ دەوری کفری و ئێستە لە نێوان (کفری)و (قەرەتەپە)دا لە گوێ چەمی (نارین) نیشتەجێ بوون . دەڵێن بەشێکیشیان لە پارێزگای هەولێردان ..

پاییزنامەیەك

شێرکۆ بێکەس

وەرەوە با بەجووت بڕۆین
خۆرنشینەو .. شەقامی چۆڵ .
خەمێکی زەردی ئەشاوە ..
چاوەڕێی پیاسەی ئێمەیە .
ئێوارەی ڕەنگ ... هەڵبزڕکاو
لەئاوێنەی ئەم پاییزە درەنگەدا
ئەڵێی دەم و چاوی خۆمە
دەم و چاوی ئەو ساتانەی
کە جێت هێشتم
« دەم و چاوم کانی‌یەکی
ساف و ڕوون بوو
کە تووڕەبوونت هەڵیکرد
بووی بە گەرداو
لێڵت کردم ! »
ئەی شیعرە هەڵفڕیوەکەم !
وەرەوە با یەکە یەکە
شەقامەکان تەی‌کەینەوە
وەرەوە با سەرکەینەوە
بە باوەشی باخچەکاندا .
ئەو باخانەی گەڵای داریان ،
وەك ڕازەکانی دڵی‌من ،
جڕو پڕن ..
ئاژمێردرێن و تەواو نابن !
وەرەوە با بەجووت بڕۆین
بێ‌دەنگ وەکوو : ئاونگی سەر ،
پەڕەی چاوم .

وەرەوە با بەجووت بڕۆین .
گلەیی‌مان زۆر لەسەرە !
گلەیی ئەو ڕووبارانەی
بەلایاندا تێ‌پەڕین و ،
سەرمان لە شەپۆلیان نەدا .
گلەیی ئەو درەختانەی
بەلایاندا تێ‌پەڕین و ،
سەرمان لە سێبەریان نەدا .
گلەیی‌مان زۆر لەسەرە
وەرەوە با بەجووت بڕۆین
خۆر ماوێتی هەورازێکی تریش ببڕێ

× × ×

وەرەوە با بەجووت بڕۆین
خۆرنشین ئیستە تارایە
تارای پەنجەرەی ماڵان و ،
سەر گومەروو درەختەکان .
وائیستە خۆر لە ئەستێرك و گومەکاندا
ئەڵێی تاوسێکی خڕی داگیرساوە ،
بەلکەڕەنگینەی ئاگری سەر ڕووی ئاوە .
وەرەوە با بەجووت بڕۆین
من ئەمەوێ ئەو تارایە ،
لە پەنجەرەو سەر گومەزو درەختەکان ،
بکەمەوەو بیدەم بەسەر سەری تۆدا
من ئەمەوێ :
تۆ شاژنی ئەرخەوانی‌ی .
خۆرنشین بی‌و ،
منیش وشەی گڕ تێ‌بەربووی
ئەم دیدارە !

× × ×

وەرەوە با بەجووت بڕۆین
دیوانێکی تازەم هەیە
بەدەم ڕێوە :
بۆلە وشەی شیرینی ئەکەم بەدەمتا
حەرفی زەردو سوورو سەوزی
ئەدەم لەقژو بەرۆکت
ڕستەی شینیت ئەکەمە مل

× × ×

وەرەوە با بەجووت بڕۆین .
ئەوەتا خۆر ،
گەیشتۆتە سەر دوا هەوراز .
ها کا لەپڕ بازێکی داو خۆی هەڵدایە
باوەشی شەو .
نەهاتی تا بەجووت بڕۆین
شیعرم شەوی بەسەردا هات .
نەهاتی تا بەجووت بڕۆین .
نەهاتی تا بەجووت ..
نەهاتی تا ..
نەهاتی ..
نە .

پاڵەوان و هەڵوێست لە ڕۆمانی «نازە»دا

● فەرهاد پیربال ●
بەشی یەکەم

لە کات و قۆناغێکی مێژوویی گرینگی وادا ، کاتێ لە کتێبخانەکاندا ڕۆمانێکی کوردیمان بەرچاو دەکەوێ .. پەپوولەی بزەیێك دەنیشێتە سەرلێومان و هەناسەی خۆش و ئۆخەیێك دەدەین ، چونکە زووتر ئێمە ئەوە دەزانین کە ئێستە وەختێ ڕۆمان وەك شالفێکی ئەدەبی بۆ یەکەمجار لە باغچەی ئەدەبی کوردستانی عیراقدا هەڵچووەو هاتۆتە ئارا ، مانای ئەوەیە کە کۆمەڵەکە بەو قۆناغە شارستانییە نوێ و قەرەباڵغ و پڕ ناکۆکییە گەشتووە لە پێوەندییەکانی کۆمەڵایەتی و پێوەندییەکانی بەرهەم هێنانی‌دا ... وە نەبوونییە فیکری و دەستە ڕۆشتنە هونەری و فەنتازیەکەش لە لای نووسەری ئەو ڕۆمانە چارەسازی کراوە . . هەروەها نووسەرەکە بە جەربەزەیێکی ئەمەکدارانەو بە کۆششی زیرەبانەی خۆی تەجاوەزی دلەڕاوکێ و سەرقاڵی و ترس و سەمداری و بێ‌ئارامییەکەیشی کردووە تا تەعبیر لە گشت ئەو واقیعە ، یان لایەنێکی ئەو واقیعە جەنجاڵ و بە ئاشووب و پڕ ناکۆکییە بکات کە تێیدا دەژیت . هەروەها چاوەڕووانی ئەوەی لێ دەکەین ، کە بەهۆیەوە یان با بڵێین لە توێیەوە گرفت و ناکۆکی و نهێنییە نەدۆزراوەکانی ژینی ئەم قۆناغەمان بۆ بدۆزێتەوەو کەڵکەڵەی گەڕانمان بە دووای نهێنییەکانی زندەگی بخاتە کەللەوەو پەردەی سەر ڕووی دیمەنە ڕەش و ناڵەبارو پڕ بیم و گروفت و ژانەکانمان بۆ سەرەنداز بکات و ئاسۆی بیرو هۆشیاریمان فرەوانتر بکات .. لەمەش زێتر شتێکی پوختی نوێ بخاتە سەر ئەدەبی میللەتەکەی ، ئینجا ئایا ڕۆمانی « نازە » تا چ ڕادەیێك لەمەدا سەرکەوتووەو تا چ ڕادەیێك ئەم خەون و ویستانەی بۆ دەردەست کردووین .. ؟!

من لێرەدا لە ئاستی خۆم لەم نووسینە کورتەدا ، بێ ئەوەی خۆم لە قەرەی مەسەلەی کات و شوێن و زمان و ستاتیکاو . . ڕەگەزەکانی دیکەی چیرۆکەکە بدەم .. دەمەوێ لە توێی باسی پاڵەوان و هەڵوێستەوە زۆر بە کورتی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوەو شەن و کەوی سەرکەوتن و سەر نەکەوتنێك بکەم ، بەڵا دیارە بێ دەسەڵاتیشم لەوەی کە سەرنجی ڕاگوزاری خۆم لەوان لایەن و بابەتانی دیکە هەڵبوێرم ، کە پێوەندیی ڕاستەوخۆو زندوویان بەم لایەنەوە هەیە کە لێی‌دەدوێم .

بڕوانە ل : ٦

چیخوف ژیان و ... بەرهەم

● د. [illegible]

چیخوی دوەختەکێ‌دا بەرێ خودا نڤیسینێت شانویی .. ولسالا ١٨٨٨ێ وی دەست ببلاڤ‌کرنا (هرچ) یێ ئو کو هەرچ‌رستەك بی ژ چیروکێن شانوی یێت ڕەنگ ترانە (کومیدیی) .. لسالا دیفدا وی چیروکا خو یا درێژ (ایڤانوف) پێش‌کێش کر ئو ئەڤ چیروکا هەچیروکەکا درێژ وبسەرکەتی‌بی .. لسەر شانوای پترسبرگێ هاتە نیشادانی (نیشادان : العرض) .

تشیخوف هێشتا بێ‌شاکرد تویشی ئێشا زراڤ ببی .. لەو ییێ بێ چارە بی ئو زبەر هندێ وی لسالا ١٨٩٢ ێ زەڤیەك نێزیك گوندێ میلیخوفو ل هەرێما موسکویێ کری دا کو ژدەرڤەی باژیری بژیت چونکی بایێ پاك بو نەخوشێت ئێشازراڤ پێتڤی‌یە گەلەك خەلەك دچون دڤ تشیخوڤیی وهەروەسا گەلەك ژ نەساخا ژی دچوون وێری وتشیخوفی نوژداری یا وانا دکر نەخاسمە جوتیارێت گوندی یت نەساخ .. لوی دەمی تشیخوفی گەلەك حەژ گەرهانێ دکر . . وەك ترسەکێ نەهوشی (نەهوشی: لا شعوری) گرتبی ئو هەچ وەکی دزانی کو دێ زوی‌مرت ...

گەلەك پارە دچونە وان‌سەفەرا هەر وەسا کریا وی زەڤی گەلەك بی سوچ پارەك وەسا ژ نوژداریی (دختوریێ) بوی بسەرنەدکت چونکی وی پارە هند ژ نەساخا وەرنەدگرت . .پارە ژ نەخوشێت پەلەنگاز وجوتیارا وەرنەدگرت ، لەونەچار دبی خو بنڤیسینێڤە بوەستینت دا بشێت ژیانا خویا ئابوری (اقتصادی) برێڤە ببت ..

ل سالا ١٨٩٧ ێ تشیخوف چو موسکویی ئو لوێری تویشی خوین ڕێژا سوبا بی .. ئو دختورا گوتنێ کو ئەڤە نیشانا پایەکێ بلندەژ ئێشا زراڤ ئو بمشیرەتێت وان دختورا کر ئو چو باژیرێ نیس لفرەنسایی بو چارەکرنێ .. بەلێ پشتی هەیامەکێ ژ خەریبێیت وەلاتی زڤری‌ڤە روسیایێ . . . ئو چو بازێری یالتایی کو دکەڤیتە رەخێ ژوری ژدەریایێ رەش .. ئو لوێری وی باشترێن بەرهەمێ خوییێ ئەدەبی نڤیسی وەکی چیروکا (مروڤەك لناڤ کڤاریێ‌دا) ئو (دلبەر) .

چیروکێت تشیخوفی یێت شانویی ل موسکویی هاتن نیشادانێ وەکی (بالندی دەریایی) ئو (سێ خوشك) ئو (رەزێ هەڵ هەلوکا)

تشیخوفی چیروکێن خودان شانویێ بەلێ شانویێ ژی

بڕوانە ل : ٧

Institut Kurde de Paris

جل و بەرگ

خانمی بەڕێز

ئەم جارە ، جۆرە جل و بەرگێکمان بۆ هەڵبژاردوون ، کە بەکەڵکی ئافرەتی موچە خۆرو کار گێڕ دێت و ڕەنگە کانیشی هەر بەجۆرێکە بۆ کارکردنی لە دائـیـرەو دام و دەزگاکاندا بگونجێ .

سەرەرای ئەوەی ئەو قوماشەی بۆ ئەم جۆرە جل و بەرگە بە کاردێ بەرهەمی نیشتمانیەو لە بازارەکانی خۆماندا بەنرخێکی موناسب دەست دەکەوێت .

لە گۆڤاری ((المرأة))وە.

ووتەی لاپەڕە

ئافرەت لە عیراقـــدا دەورێکی گەورەی لە کۆمەڵدا گێڕاوەو شانبەشانی پیاو لە هەموو بوارەکانــدا بەشداری کردووە [illegible] بـــۆ پێشکەوتوو[illegible] کۆمەڵـــی [illegible] ناشبێ ئـەو [illegible]وێ بخرێت و بە [illegible]یر بکرێـت . ئافرەتی عیراقی بە کوردو بە عەرەبەوە بە بەرۆشـەوە دەچنە ڕیزی مەڵبەندەکانی یەکێتی بۆ ئەوەی خۆیان ناو نووس بکەن و لە جەنگی قادسیەی صـدام دەوری خۆیان ببینن و بەشداری ئەو جەنگە پیرۆزە بکەن دژ بە فارسی ڕەگەز پەرستی دوژمن تا مل گەچ دەکەن و دان بە مافە ڕەواکانماندا دەنێن ..

بۆ ئەوەی منداڵەکەت بە دەستی خۆی بخوات

پەندێکی بڵاو هەیە کـەدەڵێ منال وەك نەمامـی تەڕ وایە ئەگەر بایەخـی پێدرا ئەوا ڕێك هەڵدەچێت ، ئەگەر پشت گوێخـرا ئەوا نارێك و چـەوت دەردەچێت . ڕاسـتکردنەوەی ئەم چەوتیەشـی بە پلەی یەکەم ئەرکـی سەرشانی کەس و کاری منالە ئینجا قوتابخانە .

منال پێش چوونـە قوتابخانە « لە سێ چـوار ساڵیدا » گەلێ خوورەوشت فێر دەبێت ، جا ئەگـەر ئەم خووانە باش بوون ئـەوا شتێکی پەسندە بەڵام ئەگەر خووەکان ناشایستەو حزاپ بوون ئەوا جگە لە دایـك و باوك ئەرکی قوتابخانەو ئـەم منالەکە بخەنـەوە سەر شەقامی ڕاستەقینەی ژیان.

لێرەدا مەبەست هەموو خوورەوشتە خراپانە نیە کە منداڵ دەیگرێت لە ئەنجامی پشتگوێ خسـتن ، یان نەبوونی پەروەردەکەیـی زانستیانیە بۆ پەروەردە کردن . وەك ئەنگوسـت مژین لە کاتی دەرکەوتنی ددان یا قرتاندنی نینـۆك بەددان و پەنجە لە لـو وت وە ردان . بەڵکو بە شێوەیەکی سەرەکی مەبەستمان ئـەو خووانەیە کە کار دەکاتە سەر کەسایەتی منـدال ووای لێدەکات کە منداڵێکـی نازووك و خاوو خلیجـك و بێدەسەلات دەربچێ .

ئەوەی زانایانی پەروەردە لە سەری ڕێك کـەوتوون ئەوەیە کە منداڵ لە سەرەتای ژیانیەوە دەبێ ڕابهێنرێ لـە سەر ئەوەی کە پشت بەخۆی ببەستێ . دیارە ئەمەشـی بەوە دەبێت کە منـداڵ ڕابهێزێ لە سەر ئـەوەی کە زۆربەی پێویستەکانی ڕۆژانەی خۆی بە خـۆی جێبەجێیان بکات . منـداڵ هەر لە ساڵی یەکەمـی ژیانیەوە دەتوانێ زۆر شت بە ئەنجام بدات کە پێشـتر کەسانی تر بۆیان ئەنجـام داوە . بەڵام زۆر لە دایکان وەلە ڕوانگەی سـۆزو خۆشەویستیەوە ماوە نادەن بە منداڵەکانیان کە خۆیـان ئەو شتانە ئەنجام بـدەن لە تواناياندا هەیە بەڵکـو دەچنە ناو هەموو درشـت و

وورد‌ێکی ژیانـی کەسایەتیانەوە تا ماوەیەکی دوورودرێژی تەمەنیانەوە . گەورەترین ئـەم کـارە خەراپانەش کە دایکـان پێی‌هەڵدەستن ئەوەیە کـە لە تەك منداڵـەکانیـان دادەنیشن و بە دەستی خۆیان خوراردنیان لە دەم دەنێن . ئەمەش یا بە بیانووی ئەوەی کە منداڵەکە بە دەسـتی ئەو نەبێ ناخوا یاکەم دەخوا .. یا ... دیارە ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئـەم منداڵە بڕوای بە خۆی نەبێ وەتا ماوەیەکی دوورو درێـژ خۆی بە بچووك بزانێ و پشت بە خەڵك ببەسـتێ لـە ڕاپەڕینی کاروباری .

یەکێ لە زانایانـی سایکۆلۆژی فەرەنسی کـە چارەسەری گەنجێکی تەمەن بیست وپێنج ساڵی دەکرد، ووتی ئەم گەنجە کاتێ کـە ژنی هێنا ، ژنەکەی هانـای بۆ هێنام ووتی ئەم پیـاوە ناتوانێ هیچ شتێك ئەنجام بدات بگرە لە نان خواردنیش تا کەوچك و چەتەڵ و چەقـۆ پێویستیەکانـی تـری ناخواردنیش بۆی ئامـادە نەکرێ و نەخـرێتە بـەر دەستیەوە ناتوانێ ئامادەیان بکات . کاتێ چوومـە بنج و بناوانی ژیانیەوە ،بینیم کەوا ئەو منداڵە منداڵێکـی تافانەی پاش باوکە ..

هەرکە باوکـی مردووە دایکی بە ئەندازەیەکـی زۆر بایەخی پێداوەو دەرفەتـی نەداوە کە هیچ کاروبارێکی خۆی بەخۆی بەدی بهێنێ . ناوای لێ‌هاتووە ئەم مرۆڤـە شەرمن و بێدەسەلات و خاوو خلیچکەی لێدەرچـووە . ئینجا کەوتمە چارەسـەر کردنی تا بەماوەیەکی کورت وام لێ‌کرد پشت بەخـۆی بەخۆی ببەستێ لە کاروباری ـ داو . بتوانی کەسایەتی خۆی بسەپێنێ و مرۆڤێکـی تری نوێی لێ‌دروست ببێ. لەبەر ئەمە داوا لە هەموو ـ پەروەردە کەران دەکەیـن کە ماوە بدەن بە منداڵ بـۆ ئەوەی هێزی خۆی تاقـی بکاتەوەو یارمەتی بدەن بۆ ئەوەی ڕابێت لە سەر ئەوەی خۆی کاروبـاری خـۆی ڕاببەرێنێ و تا بڕوای بـە خۆی بێت و مرۆڤێکی بەهێز دەربچێت .. ئەفرین صالح

لە لاپەڕەی ئافرەت و خێزانەوە

ئەم لاپەڕەیە ، بۆ تۆیە ، دایکی خۆشەویست ، ئـەم لاپەڕەیە ، بۆ سوودی تۆیە، هیوادارین ئەوەتان ، خاوەن بەهرەی نووسینن ، لـە بەرهەمی بیری خۆتان ، بۆ بەختەوەری ئافرەت و خێزان بێ‌بەشمان نەکەن .

بۆخێزانی ئەمڕۆ مەنجەڵی سێ نهومی

یەکێك لە کۆمپانی‌یـە فەرەنسایی‌یەکان مەنجەڵێکی سێ نهومی بۆ چێشـت لێنان بەرهەم هێناوە ،ئەم مەنجەڵە وا لەو خواردنـە دەکـات تام و بەرامـەو ڤیتامینی بپارێزێت .

ئەم مەنجەڵە نوێیـە ئاوەکەی لە نهومـی خوارەوەی ، دەبـێ و کاتێك گەرمایی‌یەکەی بەرز دەبێتەوە ، هەڵمەکەی ئەو گۆشتە ئەکوڵێنی کە لـە نهومی سەرەوەی نراوە .

وە دەتوانرێ بۆ چێشت لێنانی ماسی و گۆشـت و سەوزەیش بە یەك جـار بە کار بهێنرێت ، ئەویش بە بێ ئەوەی بۆنەکانـی تێکەڵاوی یەك بن .

بۆ کەیبانوی ماڵ

بسکێتی چا

ڕادەی شتەکان

- ٢/١ ٢کووپ ئارد
- ٣/٤ کووپ شەکر
- ١ کووپ ڕۆن
- ١ هێلکە
- ١ کەوچك خـواردن‌پێکینگ پاودەر
- ١ کەوچك کووپ ڤانیلا

چۆنیەتی دروستکردنی

١ ـ ڕۆنـەکـە بشەڵەقێنە لە پاشانـدا شەکرەکەی تێ بکـەو بەردەوام بە لە شەڵەقاندنی تا تێکەڵاوەکە یەك دەگرێت .

٢ ـ هێلکەکەی تێ‌بکـەودیسانەوە بیشەڵەقێنە .

٣ ـ ئاردو پێکتنك‌پاوردەرەکە بدە لە یەڵەك بیکـە ناو ڕۆن و شەکرەکەوە .

٤ ـ هەویرەکە دابەشـ‌دەکرێت و بەپێ ئارەزوو بـە کاکاو ڕەنگاورەنگ دەکرێت.

٥ ـ هەویرەکە دەخرێتـەناو قاڵبی تایبەتی بسکێـت دروست کـردن کـە واهەمەجۆری شێوە دروست ئەکات لە پاشاندا دەخرێتـەناو سینی‌یەکی چـەور کراوەوە کە بە ئارد پڕابێـت‌بۆ ئەوەی نەلکێـت بـە سینی‌یەکەوە .

٦ ـ دەخرێتە ناو خرنێکی‌مام ناوەنـدی بـۆ ماوەی ١٥ـ٢٠ دەقیقە تا ببرژێت.

منداڵ بوون لە ماڵەوە زیانی چی دەگەیەنێ

هەندێ لە دایك لـەوبڕوایەدایە کەوا چاکترە بـۆ منداڵ بوون نەڕۆن بـۆنەخۆشخانە ، لە یانزەمیـن کۆنگرەی پزیشکـیـیشارەزایانی منداڵ بـوون پرۆفیسور مینکۆسکی لـەتەنکوچەڵەمەی منداڵ بوونی لە ماڵەوە خستۆتە روو ..

مینکوسـکی ئـەو گیروگرفتانەی خستە ڕوو کە لە ئەنجامی ئەوەدا بـە سەر منداڵ بووندا دێـت چونکە دایك پەنا نەبانە بەر نەخۆشخانە ئەمە دەبێتـە هۆی ئەوەی دایك منداڵێکی مردوو یا ناتەوای ببێ ووتی لەبەر ئەوەی پسپوریم هەیە لە پزیشکایەتی نوێی منداڵ بووندا ئەمەوێ بڵێم ئـەم مەسەلەیە بە کارە ساتێکـی ژیان دەژمێرم لە پێشەکـی ئەو تەنکو چەڵەمانەی کە لە ئەنجامی منداڵ بوون لـە ماڵەوە ئەخولقێت ئەوەیـە کە هەر نیشانەیەکی نا ئاسایی لە کاتی منداڵ بوونـدا ناتوانرێ بدۆزرێتەوەو لـە هەمان کاتیشدا کار دەکانە سـەر مێشکی منداڵ و بـۆ ئەوەی دایکان وریا بکاتـەوە وتی‌یان بگەیەنن کەوا نابـێ لە ماڵەوە منداڵیان ببێـت، چونکە لەم دواییدا دەبینیـن زۆر لە دایکان منداڵیان لـە ماڵەوە دەبوو بووەتـە مۆدەیەکی تازە بەتایبەتـی لە فەرەنسا لە سەرجەمـی (٧٠٠) هەزار حاڵەتـی

منداڵ بوون لە ماڵـەوە ٥٠ هەزاریان لە ماڵەوە دەبوو ئەم پرۆفیسـورە ئەوە دووپات دەکاتەوەو دەڵێت ئـەو دایکانەی ئەم عاددەتە دگرنە بەر لە ڕاستیدا بەرهەڵسـتی پێشکەوتن و تەقەنی ئەکەن بە بیانووی ئەوەی دەگەرێتەوە بۆ سروشت بـەڵام لـە ڕاستیدا گەرانەوەیەکە بـۆ تاریکی هەروەها ئەوە دووپات ئەکاتەوە کـەوا فەرەنسا ئەرکێکی گەورەی خستۆتە ئەستۆ لە مەیدانی پزیشکی‌دا تا ڕادەیـەك دەتوانین بڵێـت پێشـی بەریتانیاو ئـەڵـەمانیای ڕۆژئاواو ئەمەریکاشـی کەوتووە لە ماوەی سـێ ساڵدا مردنی منداڵ ٣٠ تـا ١٥ لە هەزار کەم بـووە دەربارەی تاقی کردنـەوەی هۆڵەندی بیروڕای هەیـە چونکە پتر لە ٤٠٪ دایـکان لە حاڵەوە منداڵیان دەبـێ بۆ ئەوەی مێشکی ئەو منداڵە هیچی بە سـەر نەیـەت پێویستە عەمەلیاتی قیصری لە ماوەی سێ دەقیقـە بڕیاری لە سەر بدرێـت ،

ئەمەش ناتوانرێ بکـرێ مەگەر لە نەخۆشخانـە نەبێت ، ئەم پرۆفیسـورە ئەو دووپات دەکاتـەوەو دەڵێت ڕاستە لە کۆمەڵـی ١٠ منداڵ هەشت یان نۆیان بە شێوەیەکی ئاسایی لـە دایك دەبن بەڵام مەسەلەکـە لەوەدایە دەزانین کـەی منداڵ بوون دەست پێ‌دەکات بەڵام نازانین چۆن و بـە چ جۆرێك تەواو دەبێ ، بـە نیسبەت منەوە مەسەلەکـە زۆر دیارو ئاشکرایە هـەر منداڵ بوونێك کار دەکاتـە سەر منداڵەکە خۆی لـە دواییدا ئازار بە مێشکـی دەگەیەنێ ئەمانە بەبێ ئەوەی بیری لێ بکەینەوە لەوانەیـە لە ١٪ی ڕوو بدات ، لەبـەر ئەوە منداڵ بوون لە ماڵەوە دایکان تووشی مەترسی‌یەکی گەورە دەکات ناتوانـن خۆیانی لێ ڕزگار بکـەن لێرەدا دەڵێم چاکتر وایە ئەم ڕەوەشتە لە ناو بدرێت کەوا هەر نیشانەی دواکەوتنە .

مینکوسکی ئەم بیروڕایەی لەو کۆنگرەدا دەربـڕی دەڵێ هەرچەند پزیشکێـك لەگەڵ مامانەکە دەبێ بـەڵام جاری واهەیە مەترسـی ڕوودەدات . لەبەر ئـەوەی منداڵ بوون لە ماڵەوە زیانی گەورە دەگەیەنێتە دایـکان مینکوسکی ئـەوە دووپات دەکاتەوە کەوا پێویسـتە قوتابیانی پزیشکی بەشـی منداڵ بـوون لەلایـەن دەروون ناسی و سایکولۆژی‌ـ یەوە ئامادە بکرێن بۆ ئەوەی بتوانن بە شارەزایی خۆیان و بە دڵ و بەگیان وا لەو دایکە بکەن لە نەخۆشخانە نەبـێ بەڵکو لە ئونیلێك بێ یا لـە ئارامگایەکدا .

سمیرە محمد علی
ئامادەی کـردووە

منداڵەکەت لە دوو سێ مانگی یەکەمیەوە چی دەزانێت

پزیشك و شارەزایانـی منداڵ ئەوەیـان دووپات کردۆتەوە کە منداڵ تەمەنـی گەیشتە چەند هەفتەیـەك زۆر شت ئەزانێ زیاتـر لەوەی ئێمە باوەڕمان پـێی هەبێ ئەو ئەیزانێت ، بۆیان دەرکەوت کەوا دەتوانـێ پەنجەی مرۆڤ و ئەو شتانەی کە گیانیان تێیدا نی‌یـە جیا بکاتەوە ـ ئەگەر بێتـو دارێکی بچکۆلە بخەیتـە دەستی دەبینیت بە توندی هەڵ دەچێت بەڵام ئەگـەر پەنجـەی بۆ ڕاکێشـێت دەبینیـت بە لـۆزەوە دەیگرێتە دەست کاتێـك منداڵ لە دایك دەبێـت

هەست بەو شتانە ئەکات کە لەدەوروبەری ڕوو دەدەن ، هەست بە گەرماو سـەرماو لە یەك خشان دەکات بـە تایبەتی کاتێك دایکی بـە ئامێزی دەگرێت یا بـە سنگی‌یەوە دەیلکێنێـت

دەبینین هەست بە سـۆزو خۆشەویستی‌یەکی ئیجگار گەورە دەکات .

دایکی ئازیز ئەگەر بێتـو لە سەرخۆ یاری لەگـەڵ کردو دەستی بە سـەرو

ڕوومەتی‌دا هێنا دەبینێـت منداڵەکە هەست بـە حەسانەوەو ڕەحەتـی دەکات و سەری ئەجولێنێت، بەڵام ئەگەرلێتدا یا بـە تورەیی‌یەوە هەڵت گـرت ، هەستی پێ‌ئـەگات و ڕووت تێ‌ناکات .

ئێستا بە سایـەی لیکولینەوەی زانسـتی نوێیەوە ئەوەیان دووپـات کردۆتەوە کاتێك منـداڵ تەمەنی دەگاتە دوو حەفتـە دایکی دەناسێتەوەو لـە کەسانی بێگانە جیایـان دەکاتەوەو کە گەیشتە سێ مانگ بە بزەو بەگروگاڵی‌یەوە خۆشی خۆی دەر ئەبرێت .

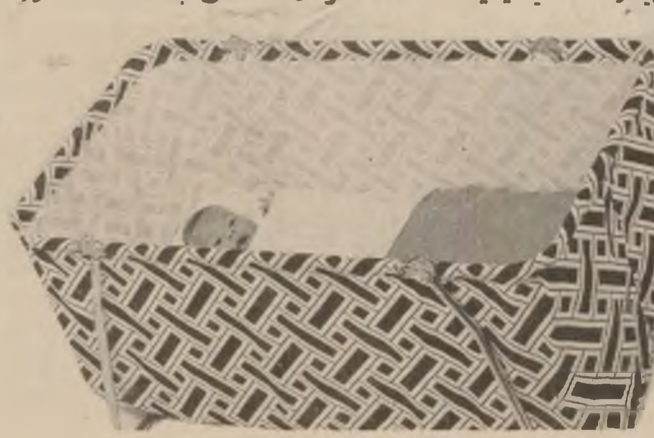

Institut Kurde de Paris

جەنگاوەرەكانمان لە نەوسود ... ئاڵای سەركەوتن دەپارێزن

بەناو ڕێگا پێچاوپێچو بەرزو نزمەكانی نەوسوودا بۆ ئەوەی بگەینە لای كەرتە دلێرەكانی سووپاكەمان كە ئازاو توانادار پێی لەسەر ئەو گردو شاخە بەرزانە چەسپاندوە ئۆتۆمبیلەكەمان تێدەپەڕی ..

لەگەڵ بەرەبەیانی ئەو ڕۆژەدا كە پرشنگەكانی خۆر تێكەڵی بووبوون ئەو ڕێگە دوورودرێژەمان ئەبڕی . . زەوی لەهەموو لایەكەوە هەر وەك ڕایەخێكی سپی ئەو ناوچەیەی نەوسوودی داپۆشیبو . تەنیا ڕێگە سەرەكیەكە نەبێ كە دەچووە لای سەنگەری جەنگاوەرانو شۆفێلو ئۆتۆمبێلچیە عیراقیەكان پاكیان كردبۆوە بۆ ئەوەی بگاتە بارەگای سەربازەكان كە چنگیان لەزەوی گیر كردووەو بەرگری لێدەكەنو ئەو بەفرە كەڵەكە بووەی ناوچەكە خێرالادەبەن .

هێشتا ئۆتۆمبێلەكە ڕێگە دەبڕێو پێچ دەكاتەوەو بەنشێوو هەورازو لوتكەی بەرزدا سەردەكەوێ .. من بیرم لەو كارە سەركەوتوانەی سوارە دلێرەكانی عیراق ئەكردەوە كە دژی دەستدرێژی فارسەكان دەستیان كەوتبوو .. وێنەی قارەمانێتی هەڵكەوتوو وەك شریتی سینەما دەهاتە بەرچاوم .. لێرەوە هێزەكانمان كەوتنە ڕێ بۆ ئەوەی لە هێزی خراپەو بێویژدانیو كفر بدەن .. لێرەوە ڕێچكەی هێرشی پیاوە پاڵەوانەكانمان كشاو لە قوڵایی زەوی فارسی دەستدرێژكارو بێمێشكەكاندا لێیدەدات . . شەڕەكان لەهەموو لایەك لە قازانجی سوپاكەمان بوو هەڵوێستی شەرەفمەندیو كەرامەت لەناوچەوانی سەربازە عیراقیە سەركەوتووەكان ئەدرەوشانەوە . . وێنەی ئەو سەركەوتنە گەورەیەی كە بەسەر فارسی ڕەگەزپەرستی دوژمنماندا لە یادا نەخش دەبوو ..

مرۆڤ دەپرسێ چۆن هێزەكانمان توانیان ئەو لوتكە بڵندو چیا بەرزانە بگرن كە هێزەكانی فارسی دوژمن سەنگەریان تیانا لێدابوو ئەو بەرزاییو شوێنە بایەخدارانەیان گرتبوو ؟ چۆن سوارەكانی عیراق توانیان ئەو دەستانە ڕاوبنێنو شوێنیان كەونو بەسەریاندا سەركەونو ئەم سەركەوتنە مەزنە بەدەست بهێنن ؟ كە ئەمەش بۆ ڕۆڵەكانی عیراق بەرزیەو مێرو بەوشەی پرشنگدار ئەینوسێتەوە بەزەوی بەرزو نزمو پێچاوپێچدا ڕۆیشتین كە درەختی بچووك داپۆشیبوونو لەناو بەفری كەڵەكەبووی ئەو دۆڵەدا كە دەمانبڕی بۆ ئەوەی چەند هەورازێكی تر ببڕین تاوەكو بگەینە سەربازە تۆپهاوێژەكانی ئەم هێزەو بەیەكێ لە كەرتە سەربازیە دلێرەكانی بگەین درەختەكان تەنیا هەرسەریان بەدەرەوەبوو .

دوژمنی تۆقیو

لەم شوێنەدا جەنگاوەری پاڵەوان عبدالوهاب عبدالرزاقمان بینیو دوای ماوەیەكی كەم لەسەنگەرەكەیدا دوای خواردنەوەی چاو میوە خواردن پێكەوە هاتە سەر ئەوەی باسی ئەو دەورەمان بۆ بكات كە تۆپەكان لە جەنگی نەوسوودی ئەم دوایەدا لە سەرەتای مانگی كانوونی دووەمی ڕابووردوودا بوو كە فارسی دوژمن زیانێكی زۆری بەسەربازو كەلوپەلەوە لێكەوتو چۆن پاڵەوانەكانی عیراق سەركەوتنێكی مەزنی نایە سەر ئەو سەركەوتنە گەورانەی كە لەوەوپێش وەدەستیان هێنابوو .. جەنگاوەر عبدالوهاب عبدالرزاق بەرامبەر بەو دەورەی كە تۆپەكان لەم شەڕەدا گێڕاویانە دەڵێ :- لەو شەڕەدا كە بیست سەعاتی بێوچانی خایاند تۆپەكان لە مۆڵگەكانی دوژمنو لەو شوێنە بایەخدارانەی دەدا كە دوژمن دەستی بەسەریاندا گرتبووو توانیمان بەهۆی لێدانی تۆپەوە كە یەكسەر بۆسەر شوێنەكانی بوو بیانتۆقێنین . . دوژمن ویستی ڕێگەی یارمەتیدان لە كەرتەكانی پێشەوەمان بگرێ بەڵام بۆردوومان كردنی خەستو چەسپاوی سەر مۆڵگەكانیان نەیهێشت ئەم ئاواتە چەپەڵەیان بێتە دی..

لەم جەنگەدا جەنگاووەرە دلێرە تۆپهاوێژەكان دەستوبردێكی باشیان كردو بە گیانێكی جەنگاوەری بەرزو گورجوگۆڵیەكی گەورە كاریان دەكرد .

بۆ جێبەجێ كردنی پێویستیەكانی سەرشانیانو كارەكانیان بەوردیەكی خواستراوو توانایەكی بڵندەوە پێشبڕكێیان لەبەكتری دەكرد .

بە قوربانی دانو بەخشندەیی توانیمان ئاواتەكانی دوژمن لەناوبەرینو سەركەوتنی نوێ لەم كەرتەدا وەدی بهێنین .

گرتنی ڕێگەی یارمەتی گەیاندن بەدوژمن

تۆپهاوێژە دلێرەكان توانیان بەرەكانی دوژمن لەیەك جیا بكەنەوەو نەیەڵن یارمەتیان بگاتێو دوای ئەوە هێرش بردنە سەر شوێنو مۆڵگەكانیان دەستیپێ كرد .. ئەنجامی ئەوە دوژمن پاشی ئەوەی كە زیانێكی گەورەی لە كوژراوو برینداروو چەكو كەلوپەلو ئامێر لێكەوت شكانو لە دۆڵو نشێوو چەمەوە بەشوێنیانەوە بوون .

جەنگاوەر حسین علیو هەندێ جەنگاوەرانی كە وەك غالب هاشمو عبدالباری نجمو زهیر عبدالنبیو عواد سوادیو هاشم كریم كە پێیان گەیشتین وتیان ئەو كلپەی ئاگرەی كە تۆپەكانمان دروستیان دەكرد بەسەر ئاگری تۆپەكانی دوژمندا سەركوتو بێدەنگی كردن..

ئەو شوێنانەی دوژمن دەستی بەسەردا گرتبوون دوای ئەوەی كە تۆپهاوێژە ئازاكانمان كە سووربوون لەسەر تێشكانی دوژمنو لەناوبردنیان یەك بەدوای یەكدا كەوتنو كە ئێستاش هەموو ڕۆژێ ژمارەیەكی زۆر كوژراوو بریندارو چەكو ئازووقەی لێدەكەوێ . تۆپەكانمان لە نەوسوددا دوژمنی لە لوتكەو شوێنەكانیاندا هەڵكەندو ئیستاكە شوێنە بایەخدارەكانی ئەم ناوچەیەو لا سەرەكیەكانی ئەم بارەگایە بەدەست تۆپەكانی خۆمانەوەیە لەگەڵ دەركەوتنی تیشكی خۆردا ئەو شوێنە بەجێ دەهێڵین كە لێی بووینو كە ماڵئاوایی لە جەنگاوەرانی دلێری تۆپەكان دەكەین . . دوو جەنگاوەری بەشی ئاراستەی سیاسیمان لەگەڵدا هاتن كە موسی محودو حسن رشید بوونو لەگەڵ ئەواندا ڕۆشتین بە مەبەستی ئەوەی لای جەنگاوەرانی ئەندازیاریە ئازاكانمان كە پاككردنەوەی ڕێگەو سەنگەرەكانی سەرلوتكەو شوێنەبەرزە بەفر داپۆشیوەكانیان گرتبۆە ئەستۆ . . دەورێكی گەورەیان هەبوو بۆ گەیشتنی یارمەتیو خواردەمەنی بۆ هێزەكانی لای پێشەوەمان .

Institut Kurde de Paris

پاشماوە

پاڵەوان و هەڵوێست لە ڕۆمانی «نازە»دا

ئاشکرایە کە چیرۆکنووسی ئەرکدار هەمیشە پاڵەوانەکان لە توێژو چینەکانی ئەو قۆناغە هەڵدەبژێرێ ، کە خۆی تێیدا ژیوەو دەژیت .. گەرەکە ئەم پاڵەوانانە نوێنەری حەسرەت و خواست و ئاواتی مرۆڤی سەر ئەم خاکە دیار کراوە. بن و لای خوێنەری کورد نامۆ نەبن و بە ڕوواژاو ئاکادو ناوو ناونیشان و ئاخافتنیان بۆ خوێنەر بناسرێنەوە کە خەڵکی وڵات و قۆناغەکەی خۆین . نووسەری چیرۆکی (نازە) لە ئاست ئەمەدا هەڵنەخلیسکاوەو لەم ڕووەوە تا ڕادەیەك سەرکەوتووە . . پاڵەوانێکی دیارو ئاشنا بە خوێنەرانی هەڵبژاردووەو باسی لێوە دەکا . . (ئازاد) وەك پاڵەوانێکی سەرەکیی چیرۆکەکە دەردەکەوێ و ئەو دۆخ ـ محورەیە ، کە ڕووداوەکانی بەدەوردا دەسوورێتەوە ، یان باشتر بڵێین بە نێو ڕووداوەکاندا دەگێردرێ ... (ئازاد) گەنجێکی سەر بە چینی خوارەوە بووە .. ئێستە لە گوندێکدا کراوەتە مامۆستا . . ئەم پاڵەوانە ئەگەرچی کاتی خۆی لە خێزانێکی زەحمەتکێشیشن کەوتۆتەوەو پەروەردە کراوە، بەڵام جۆری کارەکەی ئێستەی (مامۆستایی) دەیەوێ وهای لێبکا کە لە چینی گۆڕینی دابڕ ببێ و وەکو هەر بۆرژوایێکی بچووك بژیت و ڕەفتار بکات و بیر بکاتەوە .. ئەم پاڵەوانە نەك هەر ناتوانێ بە بەرچاوڕوونی واقیعەکە بدینێ و پێگەی خۆی دەنێو سازشت و ناکۆکییەکانی کۆمەڵەکەی دیار بکات ، بەڵکو زێدە ناهوشیارو ساویلکەو سادەشە .. بێ گرێ و گۆڵ هیچ گرفتێك، خەمێك خەمباری ناکا . . هەربەو ساویلکەییەوەو سەربارەت بە پاڵنەرێکی دەروونیی هەرزەکارانەیشی حەز لە کچێکی لادێیی ـ نازە ـ دەکات و .. دووای ڕزگاربوونی لە دەست ئەو کۆسپ و گرفتە عەشایەرییانەی کە دێنەڕێی .. دەیخوازێ و . . چیرۆکەکەش دەبڕێتەوە !

ئەمەیە هەموو ئەو چیرۆکی خۆشەویستیی بێ خۆشەویستییەی ، کە هەر وەك خۆی .. واقیعەکە چۆنە وا بە ساردوسڕی گواستراوەتە سەر کاغەز .. بێ ئەوەی خسترابێتە نێو بازنەیێکی ستاتیکی و فیکریی سەرکەوتووی وەها ، کە کار بکاتە سەر بیرو هەست و دەروونی خوێنەر .

بەڵام سەبارەت بە هەڵبژاردنی پاڵەوانی سەرەکی ، من ڕێ بە خۆم نادەم بە چیرۆکنووس بڵێم بۆچ ، یان نەدەبووایە ئەم پاڵەوانە زێدە ساویلکەو سادەو بێ گرێ بە هەڵبژاردایە . . یان نەدەبووایە لە شارو گرفت و جەنجاڵی و ئاشووبی شار دووری بخاتەوە . . چونکە چیرۆکنووسی زیرەك و دڵزا دەتوانێ لە وها بارێکیشدا هەمیسان مەئبەسات گێچەڵ و گرفتەکان زندوو بکاتەوەو کێشەو ناکۆکییە دیارکاراوەکانی قۆناغەکە بە شێوەیێکی دیکە قووت بکاتەوەو لەگەڵ بارە نوێیەکە پێکدریان ببەستێتەوە .. یان لەگەڵ پاڵەوانەکەی بمانباتە نێو دنیایێکی پڕ ناکۆکی و نهێنی و ژانی دیکە ؛ کە دنیای ژینی لادێ و چەوساندنەوەی جوتیارو گوندەکییانە . . باسی کێشەو کە سەرو دیاردە ناڵەبارەکانی ئەوێمان بۆ بخاتە ڕووو ڕۆڵی ئەم پاڵەوانەش زۆر بە ڕوونی و گرینگی بۆ دەربخا .. یان.. یان.. هەرجۆرە سەواو مامەڵەیێکی هوشیارانەو سەرکەوتووانەی واهی .. بەڵام بەداخەوە لەم ڕووەوە هیچ مامەڵەیێکی ڕاستگۆ ـ یانەی نووسەر لەگەڵ ئەم پاڵەوانە نەکراوە .. ئەوەی کراوەش لە زۆرانبازییەکەی پاڵەوان لە پێناوی خۆشەویستیی نازە بەرامبەر (قالە) ی بەدفەڕی عەشایەری ، کە ناهێڵێ نازە بخوازێ .. ئەوا مامەڵەیەکە لە گەوهەردا نووسەر تێیدا تا ڕادەی گزری کردن لە خەم و کەسەرو ئاواتە پیرۆزەکانی خەڵکی گوند خۆی بە سەهوو بردووە، چونکە ئەو دیاردەیەی کە نووسەر بە وها کێشەیێکی گرینگی دەزانێ (تەنانەت بە کێشەی سەرەکیی نێو ڕۆمانێك) ئەوا ئەو کێشەو دیاردەیە دەمێکە کۆمەڵ بە مێژووی سپاردووەو خەمی سەرەکی و لاوەکیی هیچ لادێیی و شارنشینێکی ئەمڕۆ نیە .

کە واتە ئەم تەرزە مامەڵەیە زۆر دوور بەولای ئەو ڕاستی و مەرجە پیرۆزە تووڕ هەڵدەدرێ ، کە دەڵێ : پێویستە هونەرمەند ئەو خەم و کێشەیانە هەڵبژێرێ و لێیان بدوێ ؛ کە خەم و کێشەی سەردەمن و ، خوێنەرانیان خەریك کردووەو جینگڵی پێدەدەن . ئینجا هەر بۆیەکا لێرەدایە.. سەرنەکەوتن و خۆ بە سەهوو بردنی نووسەر لە ئاست مامەڵە کردن لەگەڵ پاڵەوانەکەیدا . . مافی ئەوەمان پێدەدا قسەی دیکە بکەین و بپرسین : کە ئایا لە وها کارێکی هونەریی مەزندا و ، لە وها قۆناغێکی شارستانیی پڕ ئاشووب و جەنجاڵدا ، کە مرۆڤ ـ تاکە کەس تێیدا یەکجار پڕ گرێ کوێرەو نهێنی و ژانو.. سەوداسەرە ، ئەو پێداویستییە زۆرە کۆمەڵایەتی و دەروونی و فیکرییانەی خوێنەر ، چۆن .. کەی ئەمە بەڕەوای هەق دەبینن ، کە پاڵەوانی ڕۆمانێك هێند سادەو ساویلکەو هیچ نەبەخش و بێ گرێ بێت .. لە بەرەتاوە دووای ختووکەدانێکی سێکسی لەگەڵ خۆشەو ـ ویستییە هەرزەکارانەکەیدا بچین و دووای هێنان و بردنێکی زۆر .. لەو سەرەوە لەگەڵیدا بە هیچ دەسکەوت و ئاکام و هەڵوێستێکی مەزنی واهی دەرنەچین کە لە هەر ڕۆمانێك چاوەڕوان دەکرێ ؟! لە کاتێکدا ڕۆمان خۆی لە خۆیدا زۆر مەزن و پیرۆزترە لەوەی کە خۆشەویستییکی وها ساویلکانەو هیچ نەبەخش و بێ دوورییە کۆمەڵایەتی و چینایەتیی دەروونییە لە خۆی دابگیرێت!.

پاڵەوانی ئەم چیرۆکە هەر ئەو ڕەمزەیە ، کە نوێنەرایەتیی خۆشەو ـ یستیێکی ساویلکانەو هەرزەکارانە دەکات .. ئەم خۆشەویستییەش بەبێ ئەوەی لەلایەن چیرۆکنووسەوە خسترابێتە نێو چوارچێوەیێکی چینایەتی و کۆمەڵایەتییەوە ڕووداوەکان بە دووای خۆیدا کێش دەکا .. ئەم ڕووداوانەش وەك دەبینین لە هیچ بەشێکی چیرۆکەکەدا بەو شێوە توندە لەگەڵ پاڵەوانەکان بە دیوی ناوەوەدا (واتە سایکلۆژیەت و بیر کردنەوە) گرێ نەدراوە ..

ئینجا نووسەر لەتەك ئەمانەشدا ڕێگەی بە پاڵەوانەکەی داوە وەك خۆی لە واقیعدا چۆنە هەر ئاوەها بیر بکاتەوەو هەڵوێست بنوێنێ ، تەنانەت نووسەر ڕێگەی ناداتێ کە کێشەو ئەزموون و بەندیخانەو گرفتەکانیش بیر کردنەوەو ئاستی هوشیاری و جۆری هەڵوێستی بگۆڕن .. دیارە نووسەر وای لە پاڵەوانەکە ویستووە کە تەنها بە ساویلکەیی خۆی مرۆڤێك بێ دەنێ واقیعەکەداو بە نوکتەو لاقرتی و قسە یان ڕابوێرێ و مانا بداتە ژینی هەرزەکارانەی خۆی ، وە بە باسە ڕۆتینییەکانیان تەنهایی ی پڕ ساویلکەیی بڕەوێنێتەوە .. یان وای لێ ویستووە لە گوندەکەدا تەنها پاكوخاوێنی فێری قوتابییان بکاو فێری ئەوەیان بکا ، کە سڵاوو ڕۆژباش لە یەکدی بکەن .. وەمەڵبەندی نەهێشتنی نەخوێندەواری بۆ گەورەکان بکاتەوە ... کە ئەمانەو تێکڕای بابەت و پێزانین و دراوو هەڵوێستەکانی دیکەش گشتییان لە سنووری بەرتەسکی پێزانین و هەڵوێست و هوشیاریی ئاسایی خوێنەر تێناپەڕن، کەچی خوست و ویستی ـ طموحی ـ چیرۆك خۆی لە خۆیدا زۆر زێترو گەورەترە لە هوشیاری و هەڵوێست و پێزانینەکانی خوێنەر .. تەنانەت لە کاتێکدا نووسەر لە سەری پێویستە ئەو ئەزموونە عادی و هوشیارییە قالب بەستووەیان بڕووخێنی ،لە هەمانکات هوشیاری و تێڕوانین و هەڵوێستی تازەشیان بۆ دروست بکاتەوە بەرامبەر بە ژیان و نهێنی و کێشەکان. .ئەمانەش هەمووی لە توێی پاڵەوان و سازشتی گشتیی چیرۆکەکەوە ، بەڵام بەداخەوە .. ئەم پاڵەوانە .. نەك هەر لە کێشەو خەمی سەردەم بێئاگایەو وەڵامی پرسیارە مێژوویی و شارستانییەکانی قۆناغە گرینگەکەمان ناداتەوە . . بەڵکو وەڵامی پرسیارە نەکراوەکانی ئەو واقیع و قۆناغەی ئەوێش ناداتەوە .. تەنانەت بەرامبەر قوتابییە منداڵییەکانیش . . زۆر ترسنۆکانە وەڵامی پرسیاری . . هۆی گیرانەکەی خۆشیان ناداتەوە .. ئەوەتا .. دوور لە ناکۆکی و گیروگرفتە کۆمەڵایەتی و واقیعە جەنجاڵەکە لە سەر جێگاکەی ڕاکشاوەو خەون دەبینێ : (لە خەوما سەیرم کرد : « نازە بە جلی بووکێنییەوە لە بەرانبەرم دانیشتووە شەرمن ، شەرمن ، شەرمن بۆم دەڕوانێت . هەرچەندم کرد خۆم پێڕانەگیراو بەکسەر کەوتم بە سەریاو دەستم کردە گڵم و گەوز کردن لەگەڵیا . لە شڵپەی ماچی خۆم بە ئاگا بوومەوە ـ ل ٦٧) ئەمە ئەوپەڕی خەم و خواست و ئاواتی سەرەکیی ئەم پاڵەوانەیە ، کە نووسەر لەم چەرخ و قۆناغە گرینگ و جەنجاڵە پڕ تراجیدیا و گرفتە ڕەشانەدا هەڵیبژار ـ دووەو بڕوای پێیەتی . . بۆیە دەڵێم بڕوای پێیەتی چونکە چیرۆکنووس خۆی پاڵەوان و هەڵوێستی پاڵەوان و ئاکامی سازشتی ڕووداوەکان دیاری دەکا . پاڵەوانانی دیکەش بە گشتی، ئەگەرچی کەزندووشن و لەگەڵ ڕووداوەکان کارلێکەرن ، بەڵام نموونەیی نین و ئەمەکدارانەو شۆڕشگێرانە هەڵنەبژێر ـ دراون . . زیرەکانەش مامەڵەیان دەگەڵدا نەکراوەو دیوی ناوەوەیان نەخراوەتە ڕوو .. تەنها ئەوەیان پێسپێردراوە کە قسەو شەکان بگوێزنەوەو خزمەتی گەوهەری خۆشەویستییە ساویلکەییانەی ئازاد بکەن ، مەسەلە سەرەکییە لە چیرۆکەکەداو ڕووداوەکان دیاری دەکا .. ئەمەلەباتی ئەوەی ، کە ئەم پاڵەوانانە هەریەکەیان نوێنەری ڕاستەقینەو دیاری خەم ئاوات و هەڵوێستی توێژو چینەکانی خۆیان بن و بەشداری بکەن لە ڕوونکردنەوەی ناتەبایە چینایەتی و ئاکارەکییەکان بە شێوەی پێویست . . وەلەباتی ئەوەی کە هەریەکەیان پەل و پۆ لایەنی فرەوانی سایکلۆجی و ئینسانی و ئاکارەکی و کۆمەڵا ـ یەتیان لێ بێتەوە و ئەو زۆرانبازییە دژوارە کۆمەڵایەتی و چینایەتییە بنوێنن ، کەمەرجی سەرەکییە لە عەکس کردنەوەی ژیان لە چیرۆکدا . ئاشکرایە کە کەم و کورتی و زێدە نوقستانییانەش بەگشتی .. نەبوونی فیکرو هەژاریی هوشیاریی نووسەرو ، دەسنەڕۆشتنی هونەریی نووسەر لەمەیدانی چیرۆك ـ نووسیندا بەڕەوا نیشان دەدەن . هەروەها ئەوە وەدەردەخەن کە چیرۆکنووس . . ئاوات و خەم و کێشەکانی سەردەمی هەرس نەکردووەو تێیان ناگات .

بە پێچەوانەی ئەمەشەوە پاڵەوان لای چیرۆکنووسی ڕاستگۆ . . خاوەن بایەخ، گرینگییەکی زۆرە . . نابێتە نوێنەرو ڕەمزی شتێك بەتەنها . . جیهانێکی قەرەباڵغ و ئەرکێکی قورسی پێ دەسپێرێ .. تەنانەت هەرچەند هوشیارترو قەرەباڵغترو پڕ نهێنی و سەروسەودا تر بێت بەلاوە هێند سەرکەوتووترە . . هەمیشەش گۆڕانی جۆری بیر کردنەوەو هەڵوێستی پاڵەوانەکەی لە توێی ڕووداوو سازشتی گشتیی ڕووداوەکان لە بەرچاوە . . مامەڵەیەکی زێدە ئەرکدارانەو هوشیارانەو قۆناغەکییانەشی دەگەڵدا دەکا . . . پاڵەوان ئنجا سلبی هەڵبژێردرابێ یان ئیجابی .. گرینگی و ڕۆڵێکی گەلەك دیارو مەزنی هەیە بۆ ئەوەی چیرۆکنووس لە توێیەوە کاتێ دەیکاتە دۆخ ـ محوری ڕووداوەکان بتوانێ بە قووڵی بگاتە نهێنی و ئازارو کێشەو کون و کەلەبەرەکانی ژینی قۆناغەکەی و . پەنجە بخاتە سەر دژوارییە کۆمەڵایەتی و ناکۆکییە چینایەتییەکان و شیی بکاتەوە .. وە بە هۆیەوە تیشك بخاتە سەر گزوفت و نهێنی و جەنجاڵی و چەو ـ سانەوەو ڕووە تاریکەکانی ژیان و سەردەمی خۆی و .. هەڵوێستی مەزن پێشانی خوێنەر بدا .

چیرۆکنووس لەم چیرۆکەدا هاتووە بە کەیفی خۆی پاڵەوان وەکو داشی دامە بە نێو ڕووداوەکاندا دەگێڕێ . . هەوڵی نەداوە بە دووای وشەدا بگەڕێ و سۆزو ناخی پاڵەوانی پێدەربڕێ ، بەڵکو لێگەڕاوە ڕووداوەکان خۆیان وشەو ڕستە بە دووای خۆیاندا بهێنن .. لە پاڵ ئەو کۆمەڵە شتە حازر بەدەست و ئاسان و ڕووداوە ڕۆتینییە دووبارە کراوانە ـ بۆ نموونە لە حەوت شوێن زێتردا بە باسی خواردن و جەمی خواردن لاپەڕەکان پڕ دەکاتەوە . . کە ئەمەشس دیارە ئەو لنگەفرتێیە بێهوودەیەیە بۆ ئەوەی چیرۆکەکەی پێ نێو بنرێ : (ڕۆمان !) . هەرچی ڕووداوەکانی دیکەشن ، هەندێکییان بە گەورەیی و گرنگیی خۆشیانەوە هیچ کارێکی واهی لە هەڵوێست و دەروون و هۆشی پاڵەوانەکان و (خوێنەریش) ناکەن و نایجۆشێنن .. واتە وەك گوتمان بێ دینامیکیەت و بێ هارمۆنیەت . . نەخراونەتە نێو چوار ـ چێوەیێکی وها ، کە نووسەر بتوانێ تیشکی جوانی و پرتەوی هوشیاری و فەلسەفیی خۆیمان بۆ بە سەردا بپژێنێ و ئەو مانا گەورەیەی خۆیانی بداتێ، کە هەیانە . دیارە (تۆماسمان)ی هونەرمەندیش هەر سەبارەت بەم پەتۆرە بووە گوتوویەتی :

ئەرکی نووسەر لەوەدا نیە ، کە چەند ڕووداوێکی گرینگمان بۆ بگێڕێتەوە ، بەڵکو ئەم ئەرکەی لەوەدایە کە ڕووداوە بچووکەکانمان بۆ وها لێ بکا سەرنجمان ڕابکێشن«٢» .

« ماویەتی »

پەراوێزو سەرچاوەکانی ئەم بەشە :

١ ـ بۆ نموونە بڕوانە ئەم لاپەڕانەی کتێبەکە : ل ٢٩ ، ٦٤ ، ٦٥ ، ٧٧ ، ٧٨ ، ١٠٧ ، ٢٨ ، هتد .

٢ ـ الرؤیا الابداعیه ، وتارێکی « تۆماسمان »، ل ١٢٣ .

هەڵسەنگاندن

خوێنەرانی ئازیز :

لەبەر ئەوەی خۆشمانئەوێن ، بە خۆشەویستی وشەکانتان دەخوێننەوە ، بە خۆشەویستی وەڵامتان دەدەینەوە ، مەبەستمان ، پاراستنی ڕێزی وشەی پیرۆزە ، مەبەستمان هاندانتانە ، بۆ ئەوەی چاکتر بنووسن ... وەڵامەکانمان لەم ڕوانگەیەوە ... ئاراستە دەکەین ..

● **بۆ خاوەنی (بەرکوتێك) ڕای سەربەستی دەربارەی شیعرو شاعیریتی)** ... ببورە ، واچاکترە ئەگەر بمانەوێ بە مەوزوعیەت بدوێین... بۆ مەبەستی چاکە .... دەبێ لە پلارو توانج دور کەوینەوە ، دیسان ، دەبێ خۆمان لە قەرەی باسێك بدەین . . بە قەدەری بین .

× × ×

هەڵبژاردەی
جوان . . .

لە پۆستەی ئەمجارەدا،ئەم دێڕانە جوانبوون ...هەڵمان بژاردن..

مەیلی تۆ ، وەك شەماڵی گژێ دەریایە
جارێ دێت و .. سەد جار نایە
لاشەی منیش کەشتیەکە چارۆکەدار
تاوێ شەماڵ خۆی لێ وون کا
چۆك دائەداتە گوێ کەنار

● **عبدالله کریم ڕەباتی**

● **خوێنەرانی ئازیز :**

صباح ڕەنجدەر لە هەولیر ، عبدالرزاق همزە لە دیانا ، یوسف حسن لە کەرکوك ، شلیر سعید لە هەولیر ، کمال مصطفی لە هەولیر ، احمد ڕەواندوزی، سعید محمود لە هەولیر ، کەساس جەباری . .

کە داوای لێبوردن دەکەین لە بڵاو نەکردنەوەی بەرهەمەکانتان ، مەبەستمان هاندانی زیاترتانەو .... پەیوەندیمان لێمەبڕن و ئێوەش لە تەقەللای ڕاهێنانی زیاتر مەکەون .. سەرکەوتو بن ...

× × ×

« ١ ـ مەرگی هاوڕێیەك »

[(کاتێ بیر لەوە دەکەینەوە کە ئێمە دەمرین ،
پێویستە مەرگ نەمانبینێ)]
ئەی هاوڕێکەم .. .
ئەگەر وابێ ، ئیتر هەرگیز بۆمن نەدوێ ..
پێنەکەنیت
لەگەڵمدا کۆشش نەکەیت ..
کە واتە ڕێم بدە با کەمێ ،
هەوای بێدەنگی و ئارام بوون هەڵبژم
چونکە تاکو ئێستا ، گەڵای ئێجگار کەسك ،
وا یەخەی خۆی دادەڕێت ..
خۆریش گیانی تاشەبەرد دادەگیرسێنێ
هەرچی ڕووبارێشە ئاگر لە هەموو جەستەی
بەردەبێ ..

× × ×

ئێستا ، پێشڕەوە خەمناکەکان ، دەچنە پێشێ ..
ئەی هاوڕێکەم ...
سڵاوت لێدەکەم و پێت دەبێژم :
« مەرگ نامان دۆزێتەوە ..
کاتێ کە بیر دەکەینەوە ، ئێمە دەمرین »

× × ×

«٢ ـ لێیگەڕێ با ئازادیی بە ئاگای بێنێ »

ئەی هاوڕێکەم ...
دەستت بخەرە نێو دەستم
تۆش ئەی زاڕۆڵەکە مەگری
ئەمە ئەو بەڵێنە گەورەیەیە ،
لە شەوێکی وادا بەستمان
تاریکاییەکی خەمناك ،
خۆیی تێمان ئاڵاندبوو ...
دەست لەناو دەست .. دڵ لەگەڵ دڵ
هێزیش لەگەڵ هێزێکی تر ..
ئەگەر کاتێ بەدیت کردم ،
خەندەی ئازار لە سەر لێومە ..
وا مەزانە ، نوکتەیەکم گوێ لێبووەو پێکەنیوم ..
ئەوە قینێکی پیرۆزی کانگای دڵمە
بۆتە ڕقێ ، بەرامبەری ئەو جەندرمەی
بۆم دەگەڕێ ..
ئەی هاوڕێکەم ..
با ، فێنکەو بەرامەی کالیپتۆسەکانی
لەگەڵ خۆیا هەڵگرتووە
سەوزە گیاش لە بەرەبەیاندا
زەردەی خۆر دووبارە دەکاتەوە ...
لێرەش لە ماڵەکەی منا، منداڵە بچووکەکەم دەنوێ.
لێیگەڕێ با ئازادیی بە ئاگای بێنێ ،
نەك نوکی تیژی سوونگییەك ..

× × ×

ئەی هاوڕێکەم ...
سترانی ئازادیی .. لە گەرووی جیهانەوە
بەرز دەبێتەوە ..
مرۆڤایەتییش ، هەموو ڕۆژێ
پاڵەوانان دەخاتەوە ..

دوو هۆنراوە لە ئەدەبی گەلانەوە

شیعری شاعیری بەرگریی گۆیانا /مارتن کارتەر .
گۆڕینی بە دەستکاریەوە /جەمال غەمبار .

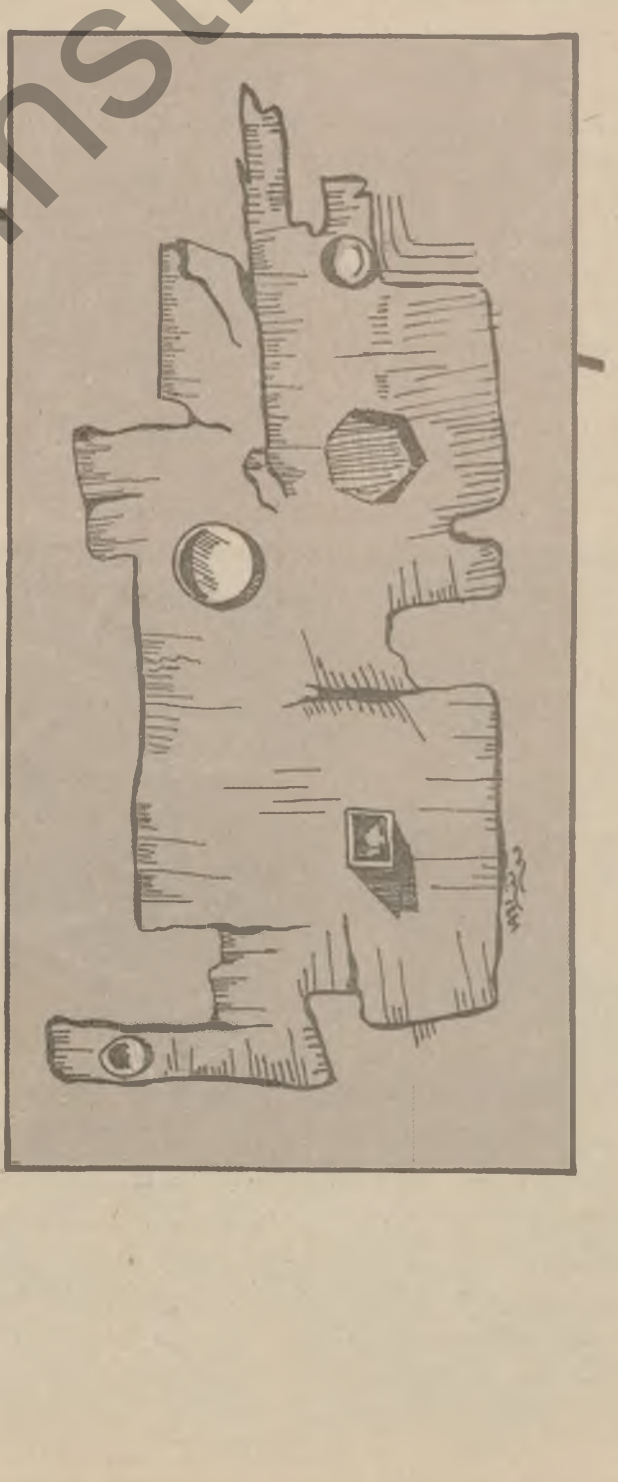

Institut Kurde de Paris

له قەلای - پاشماوه

فۆلکلۆری بنووسێتەوه به شێوەیێکی زانستیانەو هاوچەرخانه بۆ شانۆ ، دەبێ زانیاری‌یەکی تەواوی لەم رووەوه هەبێ ...

جا لەو ڕوانگەیەوەو لە ئەنجامی به یەك بەستنەوەی مێژوو ... تێڕوانینی ئەو رۆژگاره ، دەبینین بەرهەمەکه به شێوەیەك رەخساوه که به تەنها بنەڕەته مێژوویی‌یەکەی تێدا دیاره.. که باسی یەکێك لە پاڵەوانەکانی شانۆگەری قەلای دمدم دەکەین ، ئەوەمان دەسگیر دەبێ که باس لە هەردوو سەردەم دەکات .. ئەو ئەنسانە سلبیانه وەدەر دەخات .. جا پێویستە نووسەر هەمیشە ئاگاداری‌یەکی تێروتەسەلی هاوچەرخانەی هەبێت بۆ ئەوەی بتوانێ لە ئەنجامی تێکەڵاو کردنی مێژوو ئێستادا لایەنه نەگونجاوەکە دوور بخاتەوە .. شانۆگەری قەلا دمدم سەرەڕای ئەوەی که داستانێکی مێژوویی پڕ لە ئازایەتی گەلی کوردە ، بەڵام من هەوڵێ ئەوەم داوه که لایەنه هاوچەرخی‌یەکە لە بیر نەکەم ... کاره ناڵەبارو مێژووه تاریکەکەی بنەماڵەی شاهنشاهی‌و ئەوانەی ئەو سەردەمە بخەمە روو کە چۆن جوڵاونەتەوە دژی گەلی کوردمان لە کوردستانی ئێراندا .. .. دەرگای گفتوگۆش لە لایەن منەوە کراوەتەوه بۆ هەموو رەخنەیەکی زانستیانەو شانۆگەری‌یانه ...

● **کیژۆڵەیەك که دەوری (گوڵناز)ی دەبینی ئەمەش (رۆژهەڵات محمود) بوو .. .. دەربارەی دەورەکەی خۆی دواو به هێمنی‌یەوه قسەی بۆ دەکردین دەیووت.**

توانەوەی من لە شانۆگەری قەلای دمدم توانەوەی کیژۆڵەیەکی عاشق بوو ... بەڵام نەك تەنها عاشقێکی سادەو بەس .. . نەخێر من خۆشەویستی وولاتم بەلاوه پیرۆز تر بوو ... بۆیە بە دەزگیرانەکەم ووت(بمخوازه) ووتی جارێ دەچمە شەڕ .. ووتم قەیناکه ... ووتی دەکوژرێم تۆ بێوەژن دەمێنیتەوه . . ووتم شەرەفێکی گەورەیە بڵێم مێردەکەم لە پێناوی خاك شەهید کرا .. ..

حەز ئەکەم لە هەموو شانۆگەری‌یاك بەشداری بکەم که قەناعەتم پێ‌بێ ...

یەکەم جارم بوو هاتمە سەر شانۆ ، بەڵام(قەلای دمدم) رێی بۆ خۆش کردم کە هەمیشە ببمە دەزگیرانی شانۆی کوردی .

● **خانێی لەپ زێرین کە هونەرمەندی لاو (پەیمان بەگۆك) دەورەکەی دەبینی ، بەتەواوی چووبووه ناو مەسەلەکەوەو بە هەموو توانایەکی‌یەوە خۆشەویستی هەڵدەرشت بۆ ئازایەتی خانی ... (پەیمان)ی هونەرمەند کە لە دەرچوانی ئامۆژگای هونەره جوانەکانی بەغدایە دەربارەی لایەنی تەکنیکی هونەری لە شانۆگەری‌یەکەدا قسەی بۆکردین‌و ووتی :-**

لە بارەی دەرهێنانەوه بەرای من هەتا ئێستا هیچ شانۆگەری‌یەکی کوردی لە سەدا سەد لە رووی هونەری‌یەوه کامڵ نیه ، سەبارەت بە شانۆگەری قەلای دمدم ، بێ‌گومان هەمان ڕای بە سەردا دەچەسپێت ، هەرچەندە خۆ ماندوو کردنێکی زۆری پێوه دیاره ، بەڵام لە رووی تەکنیکەوه هیچ بازدانێك لە رێرەوی دەرهێنانی هونەرمەند (طلعت سامان) هەست پێناکرێ .. .. بۆ نموونه هەتا رادەیەکی زۆر رووی مۆنتاژی شانۆگەری‌یەکە پچڕپچڕ بوو .. دەبوایه پەیوەندی نێوان دیمەنەکان پتەو تر بوایە ... هەروەها خۆ دوور خستنەوەیەك هەبوایه لە بە زۆر تێئاخنینی دیمەنی بێ‌پەیوەندی لەگەڵ جەوهەری شانۆگەری‌یەکەدا ...

● **ئەو دایکەی لە دمدمدا هەوێنی ئازایەتی هەموو دایکان بوو ... سێ‌یەمین کوڕیشی بەرێ کرد بۆ جەنگ بە دڵێکی خەباتگێڕانەوه . . . دواجار خۆشی چەکی پیاوەتی هەڵگرت لە دمدمی دەجەنگا دژی شا عەباسی فارسی ..**

ئەمجارەشیان خوشکی هونەرمەند. (ئاواز محمود) ئەم دەورەی دەبینی‌و بۆی توابووەوه ئەوەتا قسەمان بۆ دەکات دەربارەی ئەوەی کە تا کوێ لەناو مەسەلە نەتەوەیی‌یەکە خۆی دەدۆزی‌یەوه بە تایبەتی دوای بەرێ کردنی کوڕی سێیەمینی بۆ جەنگ . ...

- لە قەلای دمدمدا دایك بەشداری‌یەکی تەواوی کردووه بۆ سەربەستی چاو نەترساو بووه ، لە هەوڵدانێکی بێ‌ووچان بووه ...

بەڵام مەسەلە جەرگە هەندێ جار بریندار‌ی دەکات ...- دوای هەواڵی شەهید بوونی دووەمین کوڕی‌و کردنی سێ‌یەمین کوڕی . . هەرچۆنێك بێت چەند دڵۆپێك فرمێسکی بۆ دەکاته دیاری . . . بەڵام وەکو دایکێکی شۆڕشگێر خێرا خۆی دۆزیوەتەوەو قەراری پیاوەتی داوه ... دەبێ کوڕی سێیەمینی شوێنی ئەوان بگرێتەوه ... تا وای لێ‌هات خۆشی چەکی جەنگاوەری کرده شان‌و لە جەنگە ڕەواکەی کورد لە دمدمێ چووه سەنگەرێ‌و له نێو مەشخەڵی شۆڕشدا بانگی ئازادی دەدا ....

● **شا عەباس ئەو مرۆڤە زاڵمە بوو ، کە نەیدەزانی خۆشەویستی چیه ... لە بری تینوێتی بە خوێنی کاسەی سەری ئافرەت‌و منال‌و گەنج دەشکاند .. .. دژی کوردان بوو .. لە پێناوی رەگەزی فارسی‌دا تاوانی زۆر گەورەی کردووه ... کاکە (ئاسایش عثمان دانش) ئەم دەورەی دەبینی . . . پێمان ووت ..خۆت دەستنیشانی دەوری شا عەباست کرد یان دەرهێنەر .. . بۆ ... ؟ بە هێمنیەوه پێی‌ووتین ....**

- بەپێی کات‌و شوێن لە هەولێر گیرسامەوەو کاکی دەرهێنەر داوای لێ‌کردم دەورەکه ببینم ، بەوپێ‌یەی که زیاتر لەشن‌و لارم لە شا عەباسی زاڵم دەوەشایەوه ، (بەڵام دڵم نەء ..) بۆیه زیاتر دەرهێنەر رژد بوو که شا عەباس من ببینم . . . توانیم لە ماوەیەکی کورتدا بەتەواوی بچمه ناو قاڵبی دەورەکەوه وەك خۆت بینیت تا رادەیەك سەرنجی بینەران رادەکێشرا بۆ زۆرداریەتی شا عەباس . قەناعەتێکی تەواویشم بە دەورەکه هەبوو .. بۆیە بێژم ... سوپاسی بێ‌پایانی هەموو لایەکتان دەکەین ، هیوادارین کە کۆمەڵی هونەره جوانەکانی کورد لە هەولێر بەردەوام بێت لە پێشکەش کردنی بەرهەمی سوودبەخش‌و بەشداری کردنی لە بەرەوپێشەوه بردنی کاروانی شانۆگەری کردی ...

قسه‌گەرێکی - پاشماوه

کردووه بکشێنەوه دواوه .. بۆ ئەم درۆ تەلەکەبازی‌و ساختانەی که هیچ کارێکی سوپایی پتەویان نیەو لەچوارچێوەی نەخشەیەکی زایۆنی‌و ئیمپریالیزمی زانراودایه بۆ ئەوەی جەنگ هەروا بخایەنێ‌و عیراقی پێوه هەر خەریك بکەن‌و وا بخەنه مێشکی رژێمی خومەینی‌یەوه که رۆژگار سەرکەوتنی سوپایی بۆ وەدی ئەهێنێ دەزگاکانی راگەیاندنی زایۆنی‌و ئیمپریالیزم دەورێکی دیاری کراویان بۆ بڵاوکردنەوەی ئەم درۆو دەلەسەیە هەیە .

لەبەر ئەوه .. بۆ تۆڵەسەندنەوەی ئەو شەهیدانەی که دیل بوون‌و بە کارێکی درندانەو بێ‌بەزەیانە لەناوچەی - شیب - بسیتین‌دا کوشتنی سەرکردایەتی گشتی بریاری خوێنیشاندانێکی فراوانی لەم بەرەیەدا مەبەستی ئەو ئامانجانەی لەم نیشاندانەدا ئەخوازرا ئەمانە بوون‌بوون : یەکەم - سەرلەنوێ دەرخستنی بەکجارەکی پاڵەوانانەی کە کوتەکی زاڵ‌بوون هەمیشەو هەتاهەتایە هەر بە دەست هێزه سەرکەوتووەکانی عیراقەوەیەو هێزەکانی رژێمی خومەینی لەمەیدانی جەنگدا بۆ ماوەیەکی زۆرو بەگشتی ناتوانێ زاڵ بێ.. هەموو هێرش‌و تەقەلادا — نێکیان تووشی سەرنەکەوتن‌و مل شکاندنیان ئەکات .

دووەم - زیان گەیاندن بەو کارانەی دوژمن پێکیان ئەهێنێ .

سێ‌یەم - گەڕانەوەی نۆکەندی بایەخداری - شیب -و - بسیتین‌و ئەو زەویانەی دەوروبەری لەژێر سایەی ئاگردا بن .. دووپات کردنەوەی ئەوەش که هێزەکانی عیراق کاتی دەیانەوێ ناوچەیەك لەخاکی ئێران بگرن توانای ئەوەیان هەیە کە بەتواناوه بیگرنەوه .

هێزه پاڵەوانەکانمان شەوی ٦-٧ی شوبات لەم کەرتەدا هێرشه مەزنەکەیان برده سەر شوێنەکانی پێشەوەی دوژمن‌و تێکیان‌شکاندن . . دوایی زۆر وریایانه بە ناوچەکەدا بڵاوبوونەوه . . کەوتنه وێران کردنی هەموو سەنگەروو بەستەکانیان .. هێزی دوژمن پچڕپچڕ بوون کەوتنه بۆدواوه کشانەوەیەکی بێ‌دەسەڵاتانەو زیانێکی زۆر گەورویان لێ‌کەوت جەنگ بەو گەرمیه حەوت رۆژی خایاند . . ئەم ناوچەیەش سروشتێکی زۆر جیاوازی هەیەو بریتی‌یە لە پانتای‌یەکی تەسك لای راستەوه هۆڕی حوێزەو لای باکوورەوه چیای مشراخی گلین‌دەوریان داوەو ئەم تەسکای‌یەش ناوچەیەکی خۆڵاویەو نەك دەبابه ئادەمیزاد بە ئاسانی ناتوانی هاتوچۆ بکەن.

هێزەکانمان لە زەمینەکانی جەنگدا که بۆیان دانرابوو نیشانەی خۆیان پێکاو ... بەتەواوی دەستی بەسەر نۆکەندی -شیب- دا گرت‌و زەوی بسێتینی کرده زەویەکی قەدەغە کراوو .. هەر وەك لە بەیاننامەی سەرکردایەتی گشتی هێزه چەکدارەکاندا رۆژی ١٢ شوباتی ١٩٨٢ بڵاوکرایەوه هێزەکانمان ژمارەیەکی گەورەی هێزی دوژمنیان لەناوبردوو ئەوەشی کەمایەوه پەرەوازه بوون .

زیانێکی زۆر گەورەیان بەهێزەکانی دوژمن گەیاند.. ئەو کەسانەی که کوژران‌و لە لایەن کاربەدەستانی تایبەتیەوه سەرژمێر کراون گەیشتوونەتە (٧٧٠٠) کوژراوو ژمارەیەکی زۆری بریندار گەلێك دیل کراوو ژمارەیەکی زۆری دەبابەو باربەرو تۆپ‌و مەترەلۆزی گەورەو ناوەند لەناوبران‌و.. هێزەکانمان ژمارەیەکی زۆری چەك‌و کەلوپەلی هەمه چەشنەو ژمارەیەك باربەری پەك نەکەوتوویان گرت .. ئەمه بێجگە لە زیانی گەورەی تری نەبینراو بەڵام بە پێی ئەو بۆردوومان کردنه بێ‌وچانەوه که لە لای هێزەکانمانەوه ئەکران‌و فرۆکەکانمان ئەیانکرد کە رۆژەکانی جەنگ (٢١٣) جار هەستاون‌و ئەو بۆردوومانانەی کە فرۆکەی هیلوکۆپتەرەکانمان ئەیانکردو (١٠٦) جار هەستان ئەم زیانانەیان زانراوه .

لەگەڵ فراوانبوونی جەنگەکەدا ئەو قوربانی دانەی کە لای ئێمەوه بوو بە پێی ئەو زیانانەی کە لە دوژمن کەوتوون کەم بوون‌و هێزەکانمان دەسکەوتی گەورەیان وەدەست هێناو ژمارەی کوژراوانمان (١٩٨) شەهیدو پەك‌کەوتنی یەك دەبابەو (٨) باربەرو تۆپێك‌و (٨) ئۆتومبێل بوو .

قسەکەره سووپاییەکه کۆتایی قسەکەی بەوه هێنا که ئەم جەنگه جیاوازه پەرەیەك لە تۆمارکراوەکانی قادسیەی صدام‌دا داگیر ئەکات .. لەبەر ئەوه بۆ یەکەم جار لە ناو یەکێ لەبارەگاکانی پێشەوەدا سەرکرده کە لە کاتی شەڕ دەست پێ‌کردنەوه تا تەواو کردنی پێویستی‌یە بنەڕەتیه - کان لەگەڵ ئەفسەرو سەربازەکانیدا ئەژیا .. خەڵاتی دا بەو ئەفسەرانەی کە جەنگەکەیان بەڕێوە ئەبردوو بەشداریان تیدا کردبوو .. خەڵاتەکەشی نیشانەی ئەو ئازایەتیەیان‌و ئەو رووه سووپاییەیان بوو که نواندوویانه .

کۆبوونەوه - پاشماوه

سەرکیشی بەرزکردنەوەی ئاستی ئاینی پیرۆزی ئیسلامه . هەر وەها ووتی پێویسته لە ناوچه جۆر بە جۆرەکانی پارێزگادا بایەخێکی گرنگ بە جێ به جێ‌کردنی یاسای چاودێری کردنی خێزان بدرێت‌و هەموو ئیش‌و کارەکانیان بۆ راپەرێنرێت ، دوا جار سوپاسی لێ‌پرسراوانی دەوڵەت‌و حیزبی لە ناوچەکانی پارێزگادا کرد سەبارەت بە هەوڵ‌و کۆششی تایبەتی خۆیان لە بواری مسوگەر کردنی چەنگاوەران‌و خۆ بەخت‌کردنداو هاوبەشی کردنیان لە چەنگی رەوای وڵاتماندا جەنگی قادسیەی صدام .

دەیان داستانی - پاشماوه

به هەمان هیمەت‌و باوەڕەوه جەنگاوەرانی عیراق ، هەڵمەتیان دەبردو هەڵمەت دەبەن ، تا فارسه رەگەز پەرستەکان دوژمنەکانی مرۆڤایەتی‌و حەق‌و شەرەفمەندی دوژمنەکانی سەربەستی‌و سەربەرزی گەلان مل کەچی خواست‌و داوا کاربەرەواکانی عیراق دەبن .. عیراق‌و عیراقیەکان گەڕانەوه نازانن .. بۆ پێشەوه دەڕۆن تا سەرکەوتنی هەرە تەواوی بەدی دێت ...

جەماوەری ئراخێز - پاشماوه

کۆبوونەوەی گەلی کوردمانە لە دەوری سەرکردایەتی سەرەکی تێکۆشەر بەرێز صدام حسین .

هەروەها سڵاوی کرد لەو سەرکەوتنە نایابانەی سەربازانی عیراق کە دژی فارسی رەگەزپەرست وەدیان هێناوەو وتی سەرکەوتنە - کانی سوپای دلێرمان بەو سەرکەوتنه نایابەی داستانی بسێتینی نەمر کە دووپات کردنەوەی توانا‌و مەزنی سەرکردایەتیمانە زیاتر بلیسەداربوون‌و شەوقیان دایەوه .

ئینجا بەرێز پارێزگاری دهۆك لە قسەیەکیدا .مەوداکانی جەنگی قادسیەی صدام‌و مێژووی دوژمنایەتی فارسی دژی عیراق‌و نەتەوەی عەرەب روون کردەوەو داوای بەخشندەیی زیاتری بۆ پشت‌گرتنی جەنگەکەو پاراستنی ئەو گیانی سەرکەوتنەی کرد که پاڵەوانانی سەدەی بیست وەدیان هێناوه .

چیخۆف - پاشماوه

ژنەك دا تشیخوفی !! چونکی هەڤالینی یەکا ئەڤیندار دناڤ بەینا تشیخوفی ئو ئورگاکنیبرێ ، بەیدابی ئو ئولگا هونەرمەندەکا بەرکەتیبی .. شانوڤانا شانوا هونەریی‌ی لوسکوبی‌بی ئو سالا ١٩٠١ێ وێ شوبی بتشیخوفی‌کر ، ئو هەر چەند تشیخوفی ژ ژنا خو دخواست کو هەر لوسکوبێ بت ئو کارێ خو یێ شانوێ نەهێلت بەلێ بقەساوی نه دکر ئو گەلەك کێم دچو موسکوبی وهەر لنك تشیخوفی بی چونکی تشیخوف ل یالتایێ دژیا . ئو ئەو کاغەزێت تشیخوفی ئو ئولگایی بو ئێك دو هنارتبین رەنگەکه ژ توری ئەڤینیێ .. ئەڤینی‌یا نازك ئو پر ژ مروڤایەتی‌یێ .

ل بهارا سالا ١٩٠٤ێ ریبەریبا شانوا هونەری ل موسکوبێ دەعوەتا تشیخوفی کر بو حازربونا ئاهەنگێ ئێکی ژ شانوگەریا رەزێ هەلهەلوکا ئو لوێرێ .

چیرۆکی مندالان - پاشماوه

بەفرەکه .. .. ئەوەندە ماندوو بوو تا هەناسەی سواربوو .. .. هەرچۆنێ بوو کەلەبەرێکی کرده دیواره بەفرینەکه .. .. لەبەر ئەوەندەی زانی بەفر خۆی کردبه رووریشا !! . . . بیری کردەوه :

- دەرەوه بەفر و . . . ناومالەکەشم هەر بەفره!! ....

جارێکی تریش هەموو کون و قوژبنی پشکنی ، بەڵام هیچ خواردنێکی دەست نەکەوت ! ...

هەستی کرد له برساتا پەکیەتی و زۆر شەکەته...

دوایی ناچار بوو که دەست‌بداته بەفرماڵەکه و سەرکەوێته سەر بان و بەم چشنه دەستی کرد به بەفرمالین . . . ئەو رۆژه هەتا بڵێی زۆر ماندوو بوو ... که لێ‌بووەوه و له شووشەی پەنجەرەکەدا خۆی بینی ، سەیری کرد زۆر لاواز بووه ... هەر لەم کاتەدا لە کلاورۆشنەکەوه جریوەی چۆلەکەیەك هات و وتی :

هەر ئیشێك دوا بخرێ گرانتره لەو ئیشەی دەم‌و دەست بکرێ ...

تۆمارێك به وێنه

هەڵمەتی سەرکەوتووی سەربازە جەنگاوەرەکانی عیراق لە بسێتین

رابەری گەل لە سەنگەرەکانی پێشەوەدا

پێشڕەوی کۆمەڵ و گەیشتن بەو پێشڕەویە لە ڕێگای کودەتایەکی عەسکەریەوە یان بە ڕێگای تر شتێکەو پێشڕەوی کۆمەڵو پێگەیشتنی

بە تێکۆشانو توانا شتێکی ترەو زۆر جیاوازی لەنێوان هەردووکیاندا هەیە . باس لەیەکەم ناکەین،

بەو ناوەوەی ئێمە لە کۆمەڵێکی شۆڕشگێڕ دایبنو سەرکردایەتیەکی شۆڕشگێڕ رابەری دەکات کە لە گەلەوەو لەئاواتو خواستە

کانیەوە هاتوە بۆ بەدی هێنانی مەبەستەکانی لە بیناکاری کۆمەڵێکی نوێدا .

کەواتە ، بەخششو تێکۆشان بەهەموو شێوەکانیەوەو ژیان لەناو کۆمەڵدا ڕۆژ بە ڕۆژ شێوازی گشتی سەرکردایەتیە لەهەر هەنگاوێکا بۆ بیناکاریو چەسپاندنی بیروباوەرە

بنچینەیەکانی پێشکەوتنی کۆمەڵ .

لەم دواییەدا ، سەرکردە صدام حسین لەناو سەربازو جەنگاوەرەکاندا بوو لە ڕیزی پێشەوەی جەنگی داستانی بستێندا ، هەڵویستی عەسکەری وا ئاڵۆز نەبوو پێویست بە ئامادە بوونی فەرماندە بکات بەڵام هەستی بەخشش وای کرد دەبێت لە سەنگەردا لەگەڵ جەنگاوەرەکاندا بێت .

بە خششێکی زیندووو بیرێکی پێشکەوتوی خەباتی بیناکاری پتەوە ، کە دەبێ بەو جۆرەبێت وەك فەرماندە صدام حسین وتی دەبێت بەو جۆرە بێت ئەوە دوای ئەوەو دوای سەدان ساڵ شانازی پێوە بکەنو لەبیریاندا بێت .

سڵاوت لێبێت ئەی سەرکردەی دلێر . .. ڕۆڵەی بەوەفای گەل . . بەپشتیوانی تۆ . . . ئاڵای سەرکەوتن هەمیشە بەرز دەشەکێتەوە .

خاکی پیرۆز

جەنگاوەرێك لە شۆش

خۆشم ئەوێت . . ئازیزەکەم
خۆشم ئەوێتو هەمووشتێ لەتۆ
پیرۆ[illegible]
خۆم دەکەمە قوربانیت . .
بەهەموو توانامەوە . .
بەگیانم . . . خوێنم . . .
خاکی بەنرخت ئاو ئەدەم
برینەکانت سارێژ دەکەم . .
خۆشەویستن فێری ژیانی کرد[illegible]
نیشتمان لەهەموو شت پیرۆز تر[illegible]
تۆ . . . ڕاستیو سەربەرز[illegible]
بەپیاوە مەردەکانتەوە . .
بەرابەری پاڵەوانتەوە « صدام »
سەربەرزە خاکی پیرۆزمان . .
سەربەرزە نیشتمانی ئازیزمان

مۆزەخانەی خوێ !

لە دەرەوەی سنوور

کراکۆك کاتی خۆی پایتەختی پۆلۆنیا بوو ، بۆیە ئێستاش هەر وا بۆنی پایتەختی لێ دێ . . . مووزەخانە ، خانوو بەرە ، شەقامی پانو بەرین ، وتیلی جوان جوانی لێیە . .

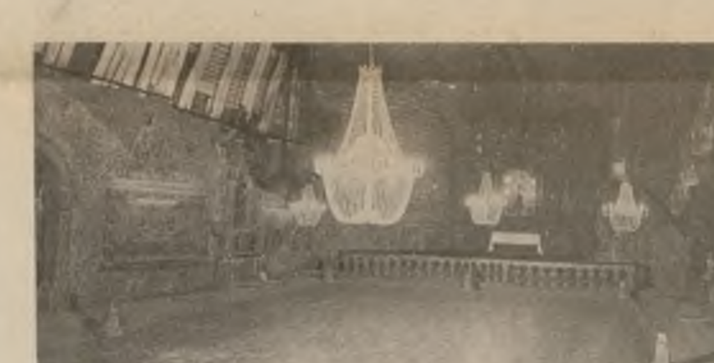

دوو کیلۆمەترێك بە لای ڕۆژ ئاوای کراکۆفدا ئاوەدانیەك هەیە ناوی (ڤیلچکا)یە . . بۆ ئەوەی ئەو مووزەخانەیە ببینین ڕوومان کردە ئەو دێیە . . بەردەمەکەی زۆر جەنجاڵ بوو . . بۆ بلیت وەرگرتن بە نۆرە (دیارە بێ ئەوە پاڵ بە یەکەوە بنێن) ڕیز ببوون، بە سەرو سیماو جانتاگانیاندا لە تۆریست دەچوون ، دوای بلیت بڕین بە کاڵدرمە

تەختەکاندا ڕۆشتینە خوارێ ، دەبوو چوار سەد مەتر بڕۆین تا دەگەینە بنی بنەوە ! گەیشتین ، سەرمان لە ژیریو زیرەکی ئەو ئادەمیزادانە سوورما کە سەدو پەنجا ساڵ بە پەنجەی هونەرمەندانەیان ئەو هەموو شتەیان لە خوێ دروست کردووە . . هەر لە کلیسای تەواوەوە ، بە قەشەو ڕاهیباتو مریەمو عیسای چوار مێخە کێشراوە بیگرە

تا وێنەی پیاوی پیر ، کچی گەنجو شۆخ ، منداڵی لە پێکەنین دروست کراو تا گلۆ پەکانی بن میچە کە لە خوێ دروست کرابوون . مووزەکە دوازدە قات بوو ! لە نێوان بەشەکاندا دەرگای گەورە گەورەی لە تەختە دروست کراوی قوڵف تێنراوی لێ بوو . . کاتێ دەبانکردەوە بایەکی فێنك لە دەمو ڕووی دەداینو نەماندەزانی لە کوێرا دێ . ئەو کابرایەی دەیگێڕاین هەمیشە ڕۆژێ چەند جارێ ئەو باسە بلێتەوەو بلێتەوە . . هەمیشەش قسەکانی بە پێکەنین کۆتایی پێدێنا . . ئێمەش بە پێکەنینی ئەوان پێ دەکەنین ! بە مەزەندە

وامان لێك دەدایەوە بۆ دڵخۆشی تۆریستان نوکتە دەگێڕنەوە . . گەیشتینە قاتێ ، خەستەخانەی منداڵان بوو ، ئەو منداڵانەمان دین تووشی نەخۆشی سیل بوو بوون هێنا بوویانە ئەوێ تا بە بێ داوو دەرمان هەر بەو هەوا (خوێ) دارە چاك ببنەوە .

چوار سەعاتێکی تێدا ماینەوە . . بەڵام دیارە بۆمان تەواو نەبوو، پاشانیش بە جۆلانەی کارەباسەرکە – وتین ، ژنو پیاوو منداڵی تۆربست لە ناو جۆلانەکەدا پێ دەکەنینو لەوەی کە دیبوویان ، حەپەساو حەپەسایینو بەرەو سەرزەمین گەڕاینەوە !

● جەزا ●

بەم زوانە :

کاروان

لە ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیریو لاوانی سەر بە ئەنجومەنی ڕاپەراندنی ناوچەی کوردستان ، بەم زوانە گۆڤاریکی مانگانەی ڕۆشنبیری بەناوی «کاروان»ەوە دەردەچێت .

مامۆستا محمد امین محمد احمد ئەمینداری گشتی سەرەك نووسەر دەستەی نووسەرانی بۆ ئەم گۆڤارە پێك هێناوە، کە بریتییە لە ژمارەیەك ڕۆشنبیرو ڕۆژنامە نووسی ناسراوی کورد .

« هاوکاری » پێشەکی پیرۆزبایی لەدایك بوونی « کاروان » دەکاتو نەك بە هیوا بەڵکو دڵنیایە کە دەوری پیرۆزی خۆی لە پێشکەوتنی وشەی پیرۆزی کوردیدا دەبینێ .

بیرۆو ڕەگەزپەرستی فارسەکان دەگێڕنەوە

لە شانۆگەری قەڵای دمدمدا . . . .

گوڵناز قەیناکە خۆ دەڵێن مێردەکەی لە پێناوی خاکدا شەهید بوو . . . ئافرەتێکی دمدم هەر سێ کوڕەکەم بەرە بۆ جەنگ . . .

کۆمەڵی هونەرە جوانەکانی کورد لە پارێزگای هەولێر لە ڕێبازە پیرۆزەکەیدا بە دەستو قەڵەمی مامۆستای هونەرمەند (طلعت سامان) ئەم داستانە مێژووییە پڕ کارەساتەی ئاشنای ئەم گەلە کردەوەو بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك لە شێوەی شانۆگەرییەکی تێرو تەسەل زۆربەی خەڵکی کوردستان بینیان . . . جێگەی هەست دەربڕینی کۆمەڵانی خەڵك بوو . . . چەپڵەی ئافەرینیان بۆ ئەکتەرەکان لێدەدا . . . ڕقی ڕەشیان بۆ دوژمنداریەتی فارسە ڕەگەزپەرستەکان هەڵدەڕشت . . .

لەم بینەوبەردەیەدا ، لە نێو گەڕی ڕەشبەڵەکی چەپڵە ڕێزاندا . . . لە پشت پەردەی شانۆکەوە کە هێشتا ئەکتەرە خوێن گەرمەکان ئارەقەی بەری ماندووبونیان ووشك

نەبۆوە منو خوشکە وێنەگرەکە پیرۆز بایمان لێکردنو داوامان لێکردن کە وەڵامی چەند پرسیارێکمان بدەنەوە . . .

● هونەرمەند طلعت سامان کە نووسەرو دەرهێنەری شانۆگەرییەکە بوو . . . دەربارەی چۆنیەتی نووسینەوەی بەرهەمی فۆلکلۆرو توانەوەی نووسەر لەگەڵیاو هێنانە بەرهەمی بە شێوەیەکی هاوچەرخانە پێیووتین . . .

بەرلە هەموو شتێك لەبەر چاوبێت کە نووسەر دەیەوێت داستانێك

بڕوانە ل : ٧

دەستەی بەڕێوەبەری نوێی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کورد لە هەولێر

هەفتەی ڕابردوو ، دەستەی گشتی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کورد لەپارێزگای هەولێر مەڵبەندی ئۆتۆنۆمی ناوچەی کوردستان کۆبووەو دەستەی بەڕێوەبەری نوێی هەڵبژاردو ئەو دەستەیەش بەڕێوەبردنی بەم جۆرە دابەش کرد :

عبدالوهاب تاڵەبانی سەرەك ، عبدالله خدر سکرتێر ، طلعت سامان بەڕێوەبەری هونەری ، فارس سعدی ژمێریار ، پەیمان بەگوگو دارا محمد علیو عبدالله احمد ئەندامو رەسمی جلالو جوهر باپیر ئەندامانی ئیحتیات .

جیهانی منالان

چیرۆك بۆ منالان

ئەشکەوتێکی بەفرین

عوسمان هەورامی

لە عەرەبییەوە کردوویەتی بە کوردی

سەرەتای زستان سەری هەڵدا و ، بەرە بەرە پرووشە لق و پۆپی دارەکانی داپۆشی . . . . پاشان ئەوەندە بەفر باری ، تا هەمرو پەڕژین و باخچەکەی « سمسم » ی داپۆشی . .

سمسم لە پەنجەرەکەوە تەماشایەکی ئەم دیمەنەی کرد و ، بە تەمەڵییەکەوە لەبەر خۆیەوە وتی :

– بۆچی خۆم ماندوو بکەم !! سبەیتێ گەرم ئەکات و بەفرەکە ئەتوێتەوە !!

بۆ ڕۆژی دوایی ، بەفرەکە فورستر بوو . . . . جارێکی کەش سمسم ویستی لە پەنجەرەکەوە سەیرێکی دەرەوە بکات ، بەڵام بەفر پەنجەرەکەشی داپۆشیبوو ، دووبارە لەبەر خۆیەوە وتی:

– هەر گوێشی نادەمێ ! ! سبەیتێ گەرم ئەکات ، ئیتر بۆچی خۆم ماندووبکەم ! !

بۆ ڕۆژی سێیەمیشس هەر بەفر ئەباری . . . سمسم سەرکەوتە سەر مێزێك تا لە کلاورۆشنەکەوە سەیرێکی دەرەوە بکات ، تەماشای کرد بەفر دووکەڵکێشەکەشی داپۆشیوە !!

ئەم جارەش لەبەر خۆیەوە وتی :

– هەرچۆنێبێ ، من ئەم بەفرە ناماڵم !!

پاشان هەستی کرد لە برساتا قوڕەی سکی دێ . . . مەنجەڵ و قاپی چێشتخانەکەی پشکنی ، هیچیان تیا نەبوو ، هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا و لە دڵی خۆیا وتی =

– وا باشە هەر سێ ژەمە میوانی نمنم بم .

ویستی دەرگاکە بکاتەوە، بەڵام بەفرەکە ، وەك دیوارێکی سپی هەموو خانووەکەی داپۆشیبوو ،

بەم چەشنە سلەمیەوە و ڕایکردەوە ژوورەوە .

– سەر . . . . ر . . . . ر . . . . و . . . و . . . مایە

. . . . لە ئەنجاما ناچار بو دەستبکات بە هەڵکۆڵینە

بڕوانە ل : ٧

شیعر : بۆمناڵ

لەتیف هەڵمەت

پەڵە هەور

چەند کۆمەڵێ بەرخم هەیە.

سپی سپی بێ لەکەیە
ئائەم بەرخە سپیانەی من
تەنها هەر لەبا دەترسن
هەرکاتێ هەڵدەکا بایێ
هەریەکە دەڕۆن بۆلایێ
دەگرین وەکو ریزە منال
هەڵئەڕژێنن فرمێسکی قاڵ

ئەناڵێنن . . . لە هاوارییان
گڕ دەپژێ. . . پڕ بەزارییان
بەرخەکانی من بڵێم چین
پەڵە هەوری سپی سپین
ئای پەڵەهەورچەندێ جوا[illegible]

با تاوی نێ لەو ئاسمانە

– بنەڕەتی ئەم هۆنراوەیە

وەرگیراوە –

هاوکاری

دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی
بەغداد / شەقامی الخلفاء / مەیدانی خەلانی

تەلەفوون
٨٨٧٥٧٩٥
پێنج خەت

Institut Kurde de Paris

دەزگای رۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی
بەڕێوەبەری گشتی و سەرنووسەر
اسماعیل رسول

● پێنج شەممە ۲۵/۲/۱۹۸۲ ژمارە ٦۲٦ ●

شرقامی الخلفاء
مەیدانی الخلانی
ت ۸۸۷۵۷۹٥ / ٥ خەت
ساڵی ۱۹۷۰ دامەزراوە

هاوکاری
التضامن

رۆژنامەیەکی هەفتانەیە
۸ لاپەڕە
۲٥ فلس

● الخميس ۲۵/۲/۱۹۸۲ العدد ٦۲٦ ●

بڕیاری مێژوویماندا بۆ گێڕانەوەی دەستەڵاتی تەواومان لەسەر خاك و ئاوەکەمان و بە توانا و لێهاتنەوە دژی هەرکەسێ دەوەستین بەربەستی ئەم بڕیارە مێژوویە رەوایە بکات .
سەرەکی فەرماندە
صدام حسين

موهیب روکن صدام حسین مەدالیای ئازایەتی دەبەخشێ بە دەستەیەك جەنگاوەری پاڵەوان و دووپاتی دەکاتەوە :

سەرکەوتنی عیراق بەردەوام دەبێت

هێزە نەبەردەکانمان سەرکەوتنی بەردەوام بەدەست دێنن و دوژمن لە دوا نوچدان نزیکە

هێزە دلێرەکانمان ، هەرلە سەنگەری سەرکەوتنانو هێزە چەواشە بوەکانـــی دوژمن ، هەر لە بەردەم لێدانی توندی هێزەکانـــی ئێمەدان ، پێمان نایە مانگی هەژدەهەمی جەنگی رەوامانو ئاڵای سەرکەوتن هەر بەرز دەشەکێتەوەو دوژمن تادێ سەرگەردان تر دەبێت .

هەفتەی پێشوو تر ، داستانی ئازایەتی و پاڵەوانی جەنگاوەرەکانمان، لاپەڕەیەکی نوێی زێڕینی خستە سەر تۆماری سەرکەوتنەکان لە کەرتی بستین ، کەچی لە هەفتەی رابووردوا دوژمن دەری خست تەمێ خواردوو نەبووە ، یان جادوو گەرەکانی تاران و قوم حەزیان کرد زیاتر گەلانی ئێران لە ئاگری چاوبرسیەتی خۆیان بسوتێنن ، گوایە ویستیان لە بستین هێرش بەرن بەڵام نەیانزانی هەموو جوڵانەوەیەکیان لە رووی جەنگاوەرانی عیراقدا مایەی سەربان کردنەوەی لە خۆبایی بونیانە .

بە پێی بەیاننامەکانی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکان ، زیانی دوژمن لە بەرەکانی شەڕدا لە رۆژی پێنج شەممەی رابووردووەوە بەم جۆرە بووە :

● ۱۸–۲–۱۹۸۲ :
۸۷ کوژراوو یەك دەبابەو یەك سەربازبەرو پێنج لۆری و بنکەیەکی ساروخ و پێنج روانگەو بنکەیەکی تەقەمەنی و ویران کردنی سەنگەرێك .

● ۱۹–۲–۱۹۸۲ :
۱۰۲ کوژراوو ویران کردنی پێنج سەنگەرو یەك دەبابەو یەك سەربازبەرو دوو روانگەو دوو لۆری و بنکەیەکی تەقەمەنی .

● ۲۰/۲/۱۹۸۲ :
۱۸۲ کوژراوو یەك دەبابەو دوو سەربازبەروو دوو مودەرەعەو چوار لۆری و پێنج روانگەو دوو بنکەی تەقەمەنی .

● ۲۱–۲–۱۹۸۲ :
لەم رۆژەدا دوو بەیاننامەی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکان بڵاو کرایەوە ، یەکەمیان رای گەیاند کە هێزەکانی دوژمنی رەگەز پەرست ویستیان پەلاماری بنکەو هێزەکانمان بدەن لە کەرتی بستین دوای ئەوەی هەفتەی پێشو تر دوژمن لەو کەرتە تەفروتونا کراو هێزەکانی خۆیان کۆکردەوە ، گوایە نیازی هێرشی بەربەستیان هەبوو ، بەڵام جەنگاوەرە مەردەکانی عیراق سەریانی کوتایەوەو راونانێ راوی‌نان بوونە پەندی زەمانە .

بەیاننامەی دووەم زیانەکانی دوژمنی بەم جۆرە دیاری کردوە : ۳۳۸۷ کوژراوو ژمارەیەکی زۆر بریندارو بە دیل گیراوو شکاندنی شەش دەبابەو ۹ سەربازبەرو دەست بە سەرا

بڕوانە ل : ٤

بە بەخشش و خۆشەویستی گەل و خاك عیراق سەرکەوت

بەرێز سەرۆك موهیب روکن صدام حسین فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکان ، مەدالیای ئازایەتی بەخشی بە عمید روکن ماهر عبد رشید بەرامبەر ئازایەتی دیاری بۆ داکۆکی کردن لە شەرەفمەندی و ئابڕووی نەتەوە دژی فارسی دوژمن و رەگەزپەرست .

ئەمەش دەقی ئەو مەرسومە جمهوری‌یەیە کە بە پێی ئەوە مەدالیاکەی پێ بەخشراوە :

بەناوی خوای گەورەوە..
مەرسومی جمهوری ..

بۆ رێزنان لە هەڵوێستی پاڵەوانی و ئازایەتی دیاری عمید روکن ماهر عبد رشید لە داکۆکی کردنیا لە شەرفمەندی و ئابڕووی نەتەوەو سەربەرزیی دژی فارسی دوژمن و رەگەزپەرستو بە پێی ئەحکامی هەردوو مادەی دوو سێ یاسای مەدالیای ئازایەتی ژمارە ۱٤ی ساڵی ۱۹۸۱ بڕیارماندا عمید روکن ماهر عبد رشید مەدالیای ئازایەتی پێ ببەخشرێ .

لەسەر وەزیری بەرگری‌یە ئەم مەرسومە جێ‌بەجێ بکات .

صدام حسين
سەرۆك کۆمار

هەروەها بەرێز سەرۆك موهیب روکن صدام حسین فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکان مەدالیای ئازایەتی بەخشی بە دەستەیەکی تری ئەفسەرو جەنگاوەرانی هێزە ئازاکانمان وەك رێز بەرامبەر ئازایەتی و داکۆکی کردن لە شەرەفمەندی و سەربەرزی دژی فارسی دوژمن و رەگەز پەرستو ئەمەش دەقی مەرسومە جمهوری‌یەکەیە :

بەناوی خوای گەورەوە
مەرسومی جمهوری

بۆ رێزنان لە هەڵوێستی پاڵەوانی و ئازایەتی دیاری ئەفسەرو ئەو جەنگاوەرانەی ناویان لە خوارەوە نووسراوە لە داکۆکی کردنیان لە شەرەفمەندی و ئابڕووی سەربەرزی نەتەوە دژی فارسی دوژمن و رەگەزپەرستو بە پێی ئەحکامی هەردوو مادەی دوو سێی یاسای مەدالیای ئازایەتی ژمارە ۱٤ی ساڵی ۱۹۸۱ بەم جۆرە بڕیارماندا :

ئەم ئەفسەرو جەنگاوەرانە مەدالیای ئازایەتیان پێ دەبەخشرێ :

۱ – عقيد روکن سلمان حامد عبدالله .

۲ – مقدم روکن علي جاسم محمد .

۳ – مقدم روکن محمد عباس ابراهيم .

٤ – رائد فەرهاد محمد علي عبدالله .

٥ – رائد مقداد محمد مرعي .

٦ – نەقیب خالد حمادي شمهود .

۷ – ملازمی یەکەم محمد احمد حمود .

۸ – جێگری ئەفسەر فيصل حمداني .

لەسەر وەزیری بەرگری‌یە ئەم مەرسومە جێ‌بەجێ بکات .

صدام حسين
سەرۆك کۆمار

بەرێز سەرۆکی فەرماندە لە کاتی بەخشینی مەدالیاکاندا وتی : ئەم پیاوانەی هێزە چەکدارەکان بە ئازایەتیان نموونەیین و لە دولێ رافدین ئازای نموونەیی لە عیراقی ئەمڕۆدا زۆرن . هەروەها بەرێزی وتی :

ئەگەر سەیری منداڵانی عیراق بکەین دەبینین نموونەیین ، ئافرەتان لە عیراقدا نموونەیین و جا لە سەرەتاوە ئەمە ئاساییە بۆ پیاوانی عیراق ، ئەمەش شاهیدی ئێمە نیە بە تەنیا بەڵکو بە شاهیدی هەموو جیهان ، کە بونەتە نموونەیی و لەناو ئەم نموونەییانەدا پیاوانی نموونەیی بە پلە هەن و ئەم پیاوانەی لەبەر دەممانــدان بە شاهیدی ئامیرو سەرکردەکان لەناو پیاواندا نموونەیین .

بەرێز سەرەکی فەرماندە وتی : بەرەکەتی خوا لە پیاوان ، پیاوانی بەحەق پیاوو بەرەکەتی خوا لە پیاوانی نموونەیی لەناو پیاوانی بەحەق پیاودا، لەسەر- شانیان و بە عەقڵ و لێدانی دڵی گەرمیان کە پڕیەتی لە بەخشش و خۆشەویستی خاك ، عیراق سەردەکەوێ و پشت بە خوا بەردەوام دەبێ بە هیمەتی منداڵ و ئافرەت و پیاو عیراق سەرکەوت و بەردەوام دەبێت .

بەرێزی دووپاتی کردەوە کە مێژوو عیراق و عیراقیەکان بەخێر بیر دەخاتەوەو نەتەوەی عەرەب ئەمڕۆو پاشەڕۆژ لە شوێنی دیاردا عیراق و عیراقیەکانی لەبیر دەبێت .

لەکاتی بەخشینی مەدالیاکاندا بەرێز طارق حمد العبدالله ئەمین سری گشتی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و سەرەکی دیوانی سەرەکایەتی کۆمار بە وەکالەت و فریق روکنی یەکەم سەرەکی ئەرکانی سوپا ئامادە بوو .

له دووانی قسەکەرێکی رەسمیدا

عیراق بەوە قایل ئەبێت کە کوێت و ئەنقەرە شوێنی گۆڕینەوەی خێزانی بەدیل گیراوەکان بن

عیراق قایل بوو بەوەی کە کوێت و ئەنقەرە شوێنی گۆڕینەوەی خێزانی بەدیل گیراوەکان بن و دوایی بە سەرپەرشتی کردنی خاچی سووری دەوڵەتان بۆ عیراق و ئێران بگوێزرێنەوە .

قسەکەرێکی رەسمی وەزارەتی دەرەوە رۆژی ۲٤ی ئەم مانگە بۆ ئاژانسی دەنگ و باسەکانی دووپات کردەوە کە عیراق ئامادەیە یارمەتی و خزمەتی تەواو بۆ سەردانی ئەو خێزانانە ژمارەیان هەر چەندێ بێ ئامادە بکات بۆ ئەوەی سەر لە کوڕەکانیان و شوێنە پیرۆزەکانی وڵاتەکەمان بدەن. ئەمەش دەقی قسەکانێتی .

بڕوانە ل : ۲

لیژنەیەکی ژاپۆنی بۆ هاوکاری کردنی عیراق

**تۆکیۆ –۲۲– ئا.د.ع.
لە هەفتەی رابووردوودا لە تۆکیۆ لیژنەیەکی ژاپۆنی بۆ هاوکاری کردن لەگەڵ عیراقدا پێکهات کە بریتیە لە (۱٥) ئەندامی سەر بە پەرلەمان و لایەنی راگەیاندن و ئافرەتانی ژاپۆن .**

ئەم لیژنەیەی کە بە ناوی (دەستەی دۆڵی رافدەین) دروست کراوە پەنجەی بۆ ئەو دەورە سەرکردایەتیە بەتوانایە راکێشاوە کە عیراق لە کاروانی وڵاتانی بێ‌لایەندا ئەیگێڕێ .

لیژنەکە لە بروسکەیەکدا بەو بۆنەیەوە ناردوویانە بۆ بەرێز سەرەکی فەرماندە صدام حسین لایەنگرتنی هەمیشەیی خۆی شان‌بەشانی عیراق دەرخستووە لەو شەڕە رەوایەیدا کە دژی فارسی رەگەزپەرست ئەیکات .

هەروەها باسی ئەو هەڵوێستە بە بیرو باوەڕوو بەدەنگەوە چونەی عیراق و تەقەللا دەوڵەتیەکانی کردووە کە بۆ چارکردنی ناکۆکی عیراق و ئێران بەرێگەی ئاسایش دراوە بەو مەرجە کە مافی عیراق لە خاك و ئاوی خۆیدا وەدەست بهێنێ .

لیژنەکە لە کۆتایی بروسکەکەیدا کە بۆ سەرەکی فەرماندە صدام حسین‌یان ناردووە ئەو هەڵوێستە نایابانەی عیراقیان نرخاندووەو لایەن گرتووەو خواستی ئەندامەکانی دەرخستووە بۆ بەشداربوون و هاوکۆیی کردنی هەموو تەقەللایەك کە بۆ گەڵاڵە کردنی ئەو هەڵوێستە ئاسایشیانە ئەدرێ کە عیراق لە ناکۆکی‌یەکەیدا لەگەڵ ئێران پێکی ئەهێنێ .

ئاژانسی دەنگوباسی یۆگسلاڤیا کۆنگرەی باڵای وڵاتانی بێ‌لایەنی بەغدا بایەخێکی مەزنی دەبێ

بەلگراد –۲۲– ئا.د.ع :
ئاژانسی دەنگ‌وباسی یۆگۆسلاڤیا دووپاتی کردەوە کە کۆنگرەی باڵای حەوتەمی وڵاتە بێ‌لایەنەکان کەبڕیاروایە لە ئەیلولی داهاتوودا لەبەغدا ببەسترێ لەبەر ئەوەی کە لەکاتێکدا ئەبەسترێ دۆخی دەوڵەتان توندوتیژو ئاڵۆزەو بەجۆرێکە کە بێ‌گومان کار ئەکاتە سەر وڵاتانی بێ‌لایەن بایەخێکی مەزنی ئەبێ .

رۆژنامەکان لە لەباسکردنێکیاندا رۆژی ۲۲ی ئەم‌مانگە وتویەتی ئەم نرخاندنە یەکێکە لەو بنەڕەتە سەرەکیانەی کە ئەو هەڵمەتی دیبلۆماسیانەیە پشتی پێ ئەبەستێ کە یۆگۆسلاڤیا بۆ مسۆگەرکردنی کۆنگرەی باڵای ئەیبات .

پەنجەشی بۆ ئەوە راکێشاوە کە ئامانجی سەرەکی بۆ کۆنگرەی بەغدا ئەبێت بریتی‌بێ لە دووپات کردنەوەی بیروباوەڕە رەسەنەکانی بزووتنەوەی وڵاتانی بێ‌لایەن و پتەوکردنی ئەو یەکێتی‌یەی کە لە کۆنگرەی باڵای هاڤانا‌وە تاقی‌کردنەوە زۆری دیوەو پێشەبڕکی نێوان دەوڵەتە گەورەکانی بەخۆیەوە بینیوە .

ئاژانسەکە لە کۆتایی قسەکانیدا دووپاتی ئەو تەقەللایەی کردەوە کە یوگۆسلاڤیا ئەیدا بۆ دانانی سنورێك بۆ ئەو ناکۆکی‌یەی لە نێوان عیراق و ئێراندا هەیە تاوەکو هەردوو وڵات ئەگەنە رێکەوتنێکی دادوەرانەی ئاسایشانەو ئەمەشی لە رێگەی گفت‌وگۆ کردنەوە ئەبێت .

تەقینەوەیەکی بەهێز تاران دەلەرزێنێ

رژێمی خومەینی بەردەوامە لە کوشتن و بڕینی خەڵکی ئێران

لە تەقینەوەیەکدا کە لە ئۆردووگایەکی سوپاییدا لە خوارووی تاراندا روویدا پانزە کەس کوژران و ٥۰–٦۰ کەسی تریش بریندار بوون.

ئاژانسی فەرەنسایی دەنگوباس وای گەیاند مایەیەکی تەقەمەنی گەورە کە لە سەبەتەیەکی خۆڵدا دانرابوو تەقیەوەو چاڵێکی قووڵی کردە دەورو بەری خۆی و دیوارە پانزە مەتر بەرزی ئۆردووگاکەیشی رووخاند .

بینەرانی رووداوەکە وتیان زیاتر لە بیست ئۆتۆمۆبیلی فریا کەوتن روویان کردە شوێنی تەقینەوەکەو هەندی خانوو رووخاو ئۆتۆمۆبیلێکش تێکشکێنرا .

لە هەواڵێکی داهاتوودا هەمان ئاژانسی فەرەنسایی وتی هەندێ چاودێری کەر وتوویانە ئەم تەقینەوەیە لەوە گەورەتر بوو کە لە بارەگای (حزبی کۆماری ئیسلامی)دا لە بیست و هەشتی حوزیرانی پاردا رویدا گرمەیەکی زل بیسترا لە هەموو لایەکی پایتەختی ئێراندا و خەڵکی لە ماڵەکانیانەوە چەڕەدووکەڵی رەشیان ئەبینی کە بەرەو ئاسمان بەرز ئەبووەوە .

خەڵکی‌تریش کە رووداوەکەیان دیبوو وتیان هۆی تەقینەوەکە ئەگەڕێتەوە بۆ مایەیەکی تەقەمەنی کە لە ئۆتۆمبیلێکی خۆڵ‌گوێزانەوەدا دانرابوو کە لە دووری (۸۰) مەتـرەوە لە دەرگای ئۆردووگاکەوە راوەستابوو لای شووراکەیەوە بوو بە هۆی پەیدابوونی چاڵێکی یەك مەتر قووڵ و ۱۰ مەتر پان و دیواری ئۆردووگاکەیش کە بیست مەتر بەرزبوو رووخا.

لە لایەکی تریشەوە لە تاراندا بڵاو کرایەوە کە لە شاری (نیسابوور) دا لە ناوچەی خوراسان پێنج ئێرانی بە تۆمەتی بەرهەڵستی کردنی رژێمی خوێناوی خومەینی لە سێدارە دران .

رۆژنامەی (کۆماری ئیسلامی) کە ئەم هەواڵەی بڵاو کردەوە وتی ئەو کەسانەی کە لە (نیسابوور)دا کران بەدارەوە ئافرەتێکیان تیایە .

هەمان رۆژنامە پێش‌تر نووسیبوی پێنج کەسی‌تر لە ئەسفەهان و نەهاوەندا بە هەمان تۆمەت لە سێدارە دران .

قسەکەرێکیش بە ناوی رێکخراوی جیهانی لێبووردنەوە لە بەریتانیا بە رۆژنامە – نووسەکانی وت رێکخراوەکە سەدەها ریپۆرتی بۆ هاتوە لەبارەی ئەو ئازارو ئەشکەنجانەوە کە بەندی و گیراوەکان ئێستا لە بەندیخانەکانی ئێراندا ئەیاندرێ لە لایەن پاسدارە خوێنمژەکانی خومەینی‌یەوە.

قسەکەرەکە دیسان وتی ئەو هەواڵانەی رێکخراوەکە لە ناو ئێرانەوە وەری گرتوون وا ئەگەیەنن دەیان بەندی پاش ئەوەی لە ژێر ئەشکەنجەدا لە بەندیخانەکاندا مردوون بە دارەوە هەڵواسراون .

قسەکەرەکە وتیشی بەپێی سەرژمارەکانی رێکخراوەکە لەو کاتەوە خومەینی دەستەڵاتی گرتوەتە دەست زیاتر لە پێنج هەزار کەس خنکێنراون .

قسەکەرەکە وتی رێکخراوەکە لە (۲۰۰) ریپۆرت زیاتری بۆ هاتوە لەبارەی ئەشکەنجەوە بێجگە لە چەندەها وێنەو ریپۆرتی پزیشکی ، هەروەها ئاگادارە لەو بەندیخانە تایبەتیانەی کە ئەم کردەوە تاوانکارانەیان تیا ئەکرێ وەك بەندیخانەی سامناکی (ئێڤین) کە ژووری تایبەتی تیایە بۆ داخ‌کردن و چۆن بەندی‌یەکان پاڵ ئەخرێن و بە کارەبا دانیشتنی داخ‌کردنیان بۆ ئەکرێ و بێجگە لە کوژانەوەی جگەرە بە لەشیانداو بە لەقەو لێدان تێ‌بەربوونیان .

Institut Kurde de Paris

سەردانی سەرۆکی ئەنجومەنی ڕاپەڕاندنی ناوچەی کوردستان بۆ پارێزگای دهۆك

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەنی ڕاپەڕاندنی ناوچەی کوردستان مامۆستا جمال حاجی شریف بە سەرۆکایەتی وەفدێك کە پێك‌هاتبوو لە ئەمینداره گشتییەکانی ناوچەو سەرۆکی چەند دائیرەیەکی ناوچەی ئۆتۆنۆمی سەردانێکی پارێزگای دهۆکی کرد .

لەم سەردانەدا بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن چاوی بە بەڕێز پارێزگارو کاربەدەستانی پارێزگاکە کەوتو لە ووتەیەکدا پێی ڕاگەیاندن کە مەبەستی لەم سەردانەی ڕوون کردنەوەی دەوری ئێستای سوپای دلێری عێراقە لە ڕووبەڕوو بوونەوەی ڕژێمی بە کرێ‌گیراوی ئێرانو هەروەها ڕایگەیاند کە خۆ ناونووس کردن لە ڕیزەکانی فیداکاراندا بۆ پارێزگاری شەرەفو کەرامەتی خاکو گەلی عێراق بەرزترین شێوەی دەربڕینی دلسۆزییە بۆ نیشتمان . لە دوایدا سەرۆکی ئەنجومەن بڕیاری دا کە جیاجیا لەگەڵ سەرۆکی دائرەکاندا کۆبێتەوە بۆ گوێ گرتن لە گیروگرفتەکانیانو لێکۆڵینەوەی ڕێ‌وشوێنی چارەسەر کردنی ئەو گیروگرفتانە ، ئەمجا وەفدەکە بەرەو زاخۆ کەوتە ڕێو لەوێ لەلایەن جێگری قائمقامو لێپرسراوی ڕێکخراوی حزبی بەعسی عەرەبی سۆشیالیستو کاربەدەستانی قەزاکە بە گەرمی پێشوازی لێ‌کرا .

لە کۆبوونەوەیەکی فراوانی خەڵکی زاخۆدا مامۆستا جمال حاجی شریف وتەیەکی پێشکەش کردو تیایدا وتی: خۆشحالم بەوەی کە سڵاوو ڕێزی پێشەواو ڕابەری مەزنمان سەرۆك صدام حسێن‌تان بێ‌ڕابگەیەنم ،

هەروەها وتی : سوپای دلێری عێراقمان ئێستا لە بەرەکانی ڕۆژهەلاتدا جوانترین لاپەڕەی نەبەزین تۆمار دەکاتو بۆ پشتگیری کردنی هێرشو پەلاماری ئازایانەی داوا لە ڕۆڵەکانی گەل کراوە کە دەوری خۆیان چاکتر لە جاران ببینن‌و ناویان لە ڕیزەکانی فیداکاراندا تۆمار بکەن‌و شەرەفی بەشداری کردن لە پاراستنی خاکی نیشتماندا بۆ خۆیان وەرگرن .

ئەمجا بەڕێز پارێزگاری دهۆکیش وتارێکی هەر لەم بارەیەوە پێشکەش کرد .

لە پاشاندا جەماوەری زاخۆ هەموو ئامادەیی خۆیان پیشان دا کە هاوبەشی جەنگی شەرەفو کەرامەت بکەن‌و لە هێزەکانی فیداکاراندا خۆیان ناونووس بکەن .

پاش تەواو بوونی کۆبوونەوەکەش بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن سەری لە چەند دائرەو دەزگایەکی زاخۆ داو ئامۆژگاری خۆی بۆ زیادکردنی بەرهەم‌و بە دەنگەوە چوونی داوا کاری‌یەکانی هاووڵاتیان پێشکەش کرد . لە ڕۆژی دووەمی گەشتەکەیداو پاش گەڕانەوە بۆ دهۆك ، کۆڕێکی فراوان لە یاریگەی شار ڕێکخراو هەزاران هاووڵاتی تیایا ئامادە بوون ، پاش ئەوەی مامۆستا جمال حاجی شەریف وتارێکی پێشکەش کرد ئامادە بووان ئامادەیی خۆیان پیشان دا کە بەگیان‌و ماڵ هاوبەشی جەنگی قادسیەی صدام بکەن‌و پارێزگاری لە سنووری ووڵات بکەن . ئەوەی شایانی باسیش بێت لەم گەشتەدا سەرۆکی ئەنجوومەن سەری لە زۆربەی دەزگا خزمەتگوزاری‌و ڕەسمی‌یەکانی تردا و گوێ لە گیروگرفت‌و پێشنیاری کاربەدەستان‌و فەرمانبەرانی گرت‌و داوای لێ‌کردن کە لە جاران زیاتر هەوڵ بدەن‌و بە چاکی فەرمانەکانیان جێ‌بەجێ بکەن لە هەمان کاتدا ئەمینداره گشتی‌یەکانی شارەوانی‌یەکان‌و ناوخۆو پەروەردەو فێرکردنی باڵاو کاروباری کۆمەڵایەتی هەر یەکە سەری لەو دەزگایانە دا کە سەر بە ئەمانەتەکەیەتی‌و دەربارەی چۆنیەتی جێ‌بەجێ کردنی کاروباریان لەگەڵیاندا گفتوگۆیان کرد .

نووسینگەی هەولێر

لە سەرتاپای ووڵاتدا :

بۆ پاراستنی گیانی سەرکەوتن جەماوەری گەل ئامادەی خۆبەخت کردنو قوربانی دانە

لە سەر تاپای ووڵات بەگشتی‌و لە شارەکانی ناوچەی کوردستان بەتایبەتی ، چالاکی جەماوەرو ڕێکخراوە پیشەییەکان بەردەوامە بۆ پشتیوانی جەنگی ڕەوامان‌و پاراستنی گیانی سەرکەوتن‌و ئامادەیی دەربڕینی تەواو بۆ چوونە ریزی هێزە تایبەتیەکانی خۆبەخت کردن‌و بۆ ئەم مەبەستە چەندان کۆڕی جەماوەری فراوان بەستراون :

هەولێر

عەمیدو مامۆستاو قوتابیانی کولیجی کشتوکاڵ لە زانکۆی صەلاح‌الدین لە پارێزگای هەولێر چوونە ڕیزی هێزکانی خۆبەخت کردنەوەو ئامادەییان پیشان داوە دژی دوژمنی فارسی ڕەگەز پەرست بجەنگێت ، هەروەها لە بروسکەیەکدا کە بۆ بەڕێز سەرۆکی فەرماندە صدام حسین ناردوەیانە ، لە کۆتایی ئەو کۆبەونەوەیەی لە کولیجەکە کراوە دووپاتیان کردەوە کە ئامادەن بۆ هەڵگرتنی چەك‌و دەست بە جێ بچنە بەرەکانی جەنگەوە تا دوژمنی فارسی ڕەگەز پەرست بە تەواوەتی ملکەچی مافی ڕەوامان لە زەوی‌و ئاودا دەبێت .

مەلبەندە ڕۆشنبیری‌یەکانی سەر بە بەڕێوەبەرێتی ڕۆشنبیری جەماوەری پارێزگەی هەولێر لە قەزای شەقڵاوەو کۆیەو مەخموورو لەناحیەی صلاح‌الدین‌و دێی هجران‌و سەری ڕەش بۆ شی کردنەوەی مەوداکانی جەنگی قادسیەی صدام چەند کۆڕێکیان بەست .

جەماوەر لەم شوێنانە دووپاتی ئەوەیان کردەوە کە لە پشت سەرکردایەتی حزب‌و شۆڕش‌و بەڕێز سەرەکی فەرماندە صدام حسینەوە بەو پەڕی دڵسۆزی‌یەوە دەبن‌و داوایان ئەکردوو سوور بوون لەسەر ئەوەی کە لەو پێکهێنراوە خۆبەختکاریانەدا بەشداری بکەن‌و ڕێگەیان بدرێ هاوبەشی جەنگی ڕەوامان دژی فارسی ڕەگەزپەرست بکەن .

سلێمانی

● کارگێڕانی نیقابەی میکانیك لە پارێزگای سلێمانی ئەوانەی لە کەرتی تایبەتی کاردەکەن ئارەزووی خۆیان دەربڕیوە بۆ چوونە ریزی سوپا بۆ ئەوەی شەرەفی بە شداری کردن لە جەنگی ڕەواو سەربەرزی وەربگرن .

ئەویش لە کۆبوونەوەیەکی فراواندا بوو کە نیقابەکە ڕێی ژی دوو شەممەی ڕابردوو ڕێکی‌خستبوو ژمارەیەك لە ئەندامانی نووسینگەی ڕاپەڕاندنی یەکێتی ناوخۆیی نیقابەی کرێکاران لە پارێزگاکەدا ئامادەبوون .

ئەم کۆبوونەوەیە بۆ ڕاڤەکردنی مەوداو ناوەڕۆکەکانی جەنگ‌و دەوری جەماوەری کرێکاران بۆ چەسپاندنی سەرکەوتنەکانی تەرخان کرا .

یەکێتی ناوخۆی کۆمەڵی هەرەوەزی جوتیارانی پارێزگای سلێمانی کۆڕێکی لە دێی هەمزەو کانی کوزەڵەی سەر بە ناحیەی شوان بەستو باسی مەوداو ناوەڕۆکی جەنگی ڕەوامان لە دژی فارس کرا .

دیمان دەستەی بەڕێوەبەرێتی لقەکانی یەکێتی وەرزش‌و مەشق دادەروو وەرزشەوانانی سلێمانی سڵاویان لەو سەرکەوتنە مەزنانە کرد کە هێزە چەکدارە بەتواناکانمان بە سەرکردایەتی بەڕێز سەرەکی فەرماندە صدام حسین دژی فارسی ڕوگەزپەرست لە هەموو بەرەیەکی جەنگا وەدی ئەهێنن .

ئەمەش لە کۆبوونەوەیەکی فراواندا بوو کە ڕۆژی ١٩ی ئەم مانگە بە سەرۆکایەتی جێگری نوێنەری لێژنەی ئۆلەمپی نیشتمانی عیراق لە شاری سلێمانی بەستراو پەیمانی ئەوە تازەکرایەوە کە هەموو تواناو وزەیەکیان بۆ خزمەتی جەنگ‌و پتەوکردنی سەرکەوتنەکان تەرخان بکەن‌و بۆ دەربڕینی نرخ‌و بیروباوەڕی شۆڕشگێڕانە بچنە پێشەوە بۆ ئەوەی وەرزش هۆیەکی کاریگەر بێ بۆ خزمەتی مەبەستەکانی شۆڕشە مەزنەکەمان‌و درووست کردنی نیشتمانە خۆشەویستەکەمان .

لە کۆبوونەوەکەدا سەرۆك‌و ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەری‌یەکانی یەکێتی‌یە لقی‌یەکان‌و مەشق دادەرو. وەرزشەوانەکان بۆ ماوەی سێ مانگ پارەی تەرخانیان، پێشکەشی بە یارمەتی جەنگ، کرد .

لە کۆبوونەوەکەدا دوای لێدوان بڕیاری بۆدجەی، یەکێتی‌یە لقی‌یەکانی ئەمساڵ، دراو سەبارەت بە واقیعی، گورج‌وگۆڵی‌و پێشخستنی، وەرزش لە پارێزگاکەدا دووان .

دهۆك

لەو کۆبوونەوە فراوانەدا کە بەڕێز پارێزگاری دهۆك بە سەرەکی شارەوانی‌یەکان‌و ئەندازیارە تایبەتکارەکان ڕۆژی ١٨ی ئەم‌مانگە لە بارەگای پارێزگەکەدا کردی بڕیاری ئەوە درا کە دوو شوێن لە قەزای زاخۆو عەمادیە بۆ کارگەی قیر هەڵبژێرن‌و ڕاپۆرتی مانگانە سەبارەت بە ڕاپەڕاندنی کار لەو پرۆژە خزمەت گوزاریانەی کە لەپارێزگەکەدا هەن پێشکەش بکرێ .

بەگشتی لەو گونجاندنە کۆڵانەوە کە چەند بایەخی هەیە ببێ لە نێوان سەرەکی ئەم بەڕێوەبەریتیانەدا بۆئەوەی بگەڕێن بەسەر پرۆژەکانی پارێزگاکەو چاودێری ئەوە بکەن کە لەکاتی خۆیاندا تەواو بکرێن.

لە بەر ڕووناکی ڕووداوەکاندا

دڕندایەتی ڕژێم‌و نەهامەتی گەلانی ئێران

● چ بەڵایەکە بە سەر گەلانی ئێراندا هاتووە ، ئەوانەی خۆیان بە سەر ئەو گەلانەدا سەپاندوە ، چ جۆرە دڕندەو نامەردو ناپەسەندن ... ئەوە سێ ساڵی ڕەبەقە بە ئاگرو ئاسن بەریوونەتە گیانی گەلانی ئێران ، ئەو گەلانەی قوربانیان لە پێناوی ڕوخاندنی ڕژێمی شای ئێراندا لە بەر ئەوەدا کە لە سایەیدا شادو سەربەست‌و خۆش گوزەران بن ، کەچی لە ژێر دارو دەستەی خومەینی جادووگەردا ، نەك هەر شاد نەبوون بەڵکو چەندان جار نەهامەتی‌و ماڵ‌ وێرانیان زیادی کرد ، گەلانی ئێران ، دەکوژرێن سەر دەبڕرێن ، دەسوتێنرێن ، ئەگەر حوکمڕا دڕندەکانی ڕۆژی دەیانیان ئیعدام‌و گوللە باران نەکات ، ئەوا کۆیان دەکاتەوەو دەیان خاتە مەیدانی شەڕە ناڕەوا چاوبرسیەتیەکەی کە دژی عیراق دەستی داوەتی لەوی هەر دەکوژرێن‌و ئیتر بەم جۆرە ، خوێن ڕێژە دڕندە بێ ڕەوشتەکانی تاران‌و قوم، هەموو کارێکیان ئەنجامەکەی نەهامەتی‌و ماڵ وێرانیە بە سەر گەلانی ئێراندا .

● هەفتەی ڕابووردو لە کەرتی بسێتین بە شەپۆل خەڵکی ئێرانی فڕێدایە ناو ئاگری جەنگ ، بێگومان ئەو حوکمڕا دڕندانە دەزانن ناتوانن یەك بست هێزەکانی عیراقی دلێر لە جێی خۆیان بجولێنن .

ڕژیمی ڕەگەز پەرست‌و دڕندەی فارسەکان دەزانێ ، دوای هێنانی شەڕ لەگەڵ عیراق مانای ئەوەیە ، گەلانی ئێران ماوەی ئەوەیان دەبێ حەق‌و حسابی لەگەڵدا بکەن هەر لەبەر ئەوەیە ئەو خوێن ڕێژانە دەیانەوێ ئاگری شەڕ هەر بەردەوام بێت ، ئەوان لە یارێکی وادا نەبێت ناژین ، چونکە خوێن ڕێژو دڕندەو نامرۆڤن‌و لە زەلکاوی دڕندایەتیدا نەبێت ناژین .

● بەڵام تۆ بڵێ هەروا بۆیان بچێتە سەر ، بێگومان نەء ، کاسە کە پڕ بوو لێ‌دەڕژێ ، ئەو دڕندایەتیەی تاقمە جەردەکەی خومەینی دەیکەن ، گەیشتۆتە ڕادەیەك ڕۆژی هەر خۆیان دەخنکێنی‌و خۆیان تەفرو تونا دەکات ...

بەیاننامەی سکرتاریەتی یەکێتی قوتابیانی کوردستانی عیراق

بە بۆنەی تێپەڕبوونی ٢٩ ساڵ بە سەر دامەزراندنی یەکێتی قوتابیانی کوردستانی عیراقدا سکرتاریەتی یەکێتی ناوبراو بەیاننامەیەکی دەرکردوە تیایا دەڵێ :

(لەکاتەدا کەبیرەوەری بیست‌و نۆیەمین ساڵەی دامەزراندنی یەکێتی‌یە تێکۆشەرەکەمان تێ‌دەپەڕێ ئێمە زیاتر سوورین لە سەر بەردەوام بوون لە کاروانی تێ‌کۆشیندا... ئەو کاروانە تێ‌کۆشەرەی کە چەندین ئاوات‌و ئارەزووی پێش‌کەوتووانەی لە سەردەمی شۆڕشی حەڤدەو سی تەموزی بیرۆزدا هێناوەتە دی‌و ڕەسەنی بنچینەیی‌و قووڵی باوەڕی نەتەوەیی تێدا بەدی دەکرا . ئاهەنگ گێران بۆ ئەم بیرەوەریە نەمرە لە کاروانی تێ‌کۆشینی قوتابیانی کوردستانی عیراقدا ئاهەنگێکە بە بۆنەی کاروانی تێ‌کۆشینە لە پێناوی یەکێتی‌و ڕێزو گەوربی‌و توانایی‌و نرخداریی گەلە لە عیراقی خۆشەویستدا ... ئەم بیرەوەری‌یە نەمرە لەو کاتەدا بە سەرماندا تێ‌دەپەڕێ ، کە ئێمە لەوپەڕی سەرکەوتنین لە سایەی قادسیەی صدامی بەرزو خۆشەویست لەو کاتەدا ، کە گەلەکەمان لە جەنگی بەرگری کردنە لە خاکی عیراق‌و پاراستنی خاکی عەرەبە لە برێتی هەموو عەرەبان .)

هەروەها لە بەیاننامەکەدا هاتوە :

(یەکێتی‌یەکەمان خاوەن مێژوویەکی پڕ لە تێکۆشانە .. قوتابیان دەوری مێژوویی خۆیان لە عیراقی شۆڕشدا بە ڕووناکی نەخشاندووە ، دەبا ئەمڕۆش لەم قۆناخە گرنگەی مێژووی گەلە دێرینەکەماندا.. دەوری مێژوویی خۆمان ببینین‌و لاپەرەکانی مێژوو دەوری بە بەشدار بوونی تەواومان لە جەنگە ئابڕووداری‌یە کەماندا پیشان بدەین . با جەماوەرانی قوتابی لە کوردستانی عیراقدا ببنە وێنە بۆ هەموو قوتابیانی وولاتەکەماندا لە گیان فیدایی‌و خۆبەخت کردندا

دەبا لەم بیرەوەری‌یە نەمرەدا لە مێژووی لە دایك بوونی یەکێتی‌یە تێکوشەرەکەمان ئەوە تۆمار بکەین : « مێژوویەکی ڕووناك بۆ یەکێتی‌یەکەمان لە ژێر سایەی شۆڕشی ١٧ـ٣٠ تەموزی پیرۆز » بە بەشدار بوونی ڕاستەقینەو کاریگەرو ڕووناك لە قادسیەی صدامدا بۆ خستنە رووی باوەڕی تەواومان بە ووتەی سەرۆکمان (پێنووس‌و تفەنگ یەك مەبەستیان هەیە) دەبا بەرەی شەری ئابڕووداری گیانی خۆبەخت کردنمان ببینین بە خۆ فیداکردن‌و زانستیش بەردەوام بوونی گیانی سەرکەوتن بەدی بهێنین ، کە لە ڕێگەی دەست‌خستنی زانست‌و سەرکەوتن لە خوێندنداییە . دەبا سەرکەوتنەکانمان لە لایەن هەموو مەیدانێکی ژیاندا لە پێناوی عیراقێکی گەشاوو پێش کەوتوودا بێت .)

لە کۆتاییدا بەیاننامەکە دەڵێ :

(با لەم بۆنە نەمرەدا وێنەی بەرباری‌و وەفاداری بۆ سەرۆکی پێشرەو گەورە بکەین . دەبا لە دەروونماندا وێنەی پەیمان‌و وەفاداری بۆ شەهیدانی جوولانەوەی قوتابیان هەمیشەیی بێ . دەبا گیانی سەرکەوتن‌و وێنەی پاڵەوانی‌یەتی بۆ سەربازانی قادسیەی صدام سەروەرترو بەرزترو خۆشەویستتر کەین . دەبا گیانی فیداکاری بۆ شەهیدانی قادسیەی صدام لەم بۆنە پیرۆزو نەمرەدا بەرزترو خۆشەویستتر بکەین لە مێژووی خەبات‌و تێکۆشانی بزووتنەوەی قوتابیانی کورددا ... وبۆ پێشەوە .)

بەم بۆنەیەشەوە سکرتاریەتی یەکێتی قوتابیانی کوردستانی عیراق بەرنامەیەکی بۆ ئاهەنگێڕان‌و یادکردنەوەی ئەم بیرەوەری‌یە پیرۆزە لە پارێزگای هەولێردا ڕێکخست .

کۆبوونەویەکی جەماوەری قوتابیانی کوردستان لە سلێمانی

لقی یەکێتیی قوتابیانی کوردستانی عێراق لە پارێزگای سلێمانیدا لە بینای بەڕێوەبردنی ناوخۆی پارێزگاکەدا کۆبوونەوەیەکی بۆ جەماوەری قوتابیانی پارێزگاکە ڕێکخست بە بۆنەی بیرەوەری بیست‌و نۆیەمینی دامەزراندنی یەکێتی ناوبراوەوە .

لە کۆبوونەوەکەدا بەڕێز جێگری پارێزگارو هاوڕێ جێگری سەرکردایەتی شعبەی حزب دەربارەی لایەنەکانی فارسە ڕەگەز پەرستەکان . قسەیان کردو داوایان لە قوتابیان کرد کە واتای تێکۆشان لە هەموو بۆنەو کارێکدا . بە کاربهێنن بۆ پتەو کردنی گیانی سەرکەوتن لە قادسیەی صدامی پیرۆزدا .

لە کۆتایی کۆبوونەوەکەدا قوتابی‌یەکان بروسکەیەکیان ئاراستەی سەرەکی فەرماندە صدام حسین کردو تیایدا بەڵێنیان بۆ ئەم‌و سەرکردایەتی حزب‌و شۆڕش نوێ کردەوە کە هەموو ووزەو توانای خۆیان بخەنە کار بۆ پشتگیری کردنی جەنگ‌و جێ‌بەجێ کردنی ئەو ئەرکانەی لە خەبات پێمان دەسپێردرێت، بەوپەڕی دلسۆزی‌و یەوە .

جەنگاوەرە .. پاشماوە

گرتنی چەك‌و جبەخانەیەکی زۆری دوژمن لە کەرتی بسێتن ، لە کەرکەکاتی تر زیانی دوژمن بەم جۆرە بووە : ٣٤ کوژراو یەك دەبابەو دوو ڕوانگەو سێ تەقەمەنی .

● ٢٢-٢-١٩٨٢ :

٦١ کوژراوو سێ دەبابەو چوار لۆری کە دوانیان تەقەمەنیان تیا بووە .

● ٢٣-٢-١٩٨٢ :

٢٣ کوژراوو سێ لۆری‌و پێنج ڕوانگەو سێ بنکەی تەقەمەنی .

● ٢٤-٢-١٩٨٢ :

٦١ کوژراوو دوو دەبابەو یەك سەربازبەرو شەش لۆری‌و یەك توپ‌و پێنج بنکەی تەقەمەنی‌و سێ ڕوانگە .

قسەکەرێکی ڕەسمی-پاشماوە

عیراق لەسەرەتای جەنگەوە ویستی بە وردی دەست بە یاساو شیاوی نێو دەوڵەتانەوە بگرێ لەوانەش بەتایبەتی پەیوەندی‌یەکانی ساڵی ١٩٤٩ی جنێف کە داوای جێ‌بەجێ کردنی بنکەکانی مرۆڤایەتی بۆ پاراستنی دانیشتووە شارستانیەکان‌و ڕێزگرتنی بەدیل گیراوو برینداری کرد .

لەم بۆ ڕوانینە مرۆڤانەیەی عیراقەوە بەرامبەر بە دیلەکان . . کاربەدەستانی تایبەتی عیراق قایل بوو بە گێڕینەوەی سەردانی خێزانی دیلەکان لە نێوان عیراق‌و ئێرانداو .. لەبەغدا بە کاربەدەستانی چاخی سووری دەوڵەتانی ڕاگەیاند کە عیراق بەچاودێری چاخی سووری دەوڵەتان ئامادەیە ئەو بیرە ڕاپەڕێنێ کە کوێت‌و ئەنقەرە شوێنی گۆڕینەوەی خێزانی دیلەکان بن‌و دوای ئەوە ئەم خێزانانە بۆ عیراق‌و بۆ ئێران بگوێزرێنەوە .

هەروەها کاربەدەستانی عیراق ئامادەیی خۆیان پیشاندا بۆ پێشکەش کردنی هەموو جۆرە یارمەتی‌و خزمەتی بۆ سەردانی ئەو خێزانانەو ژمارەیان هەرچەندێ بێ .. بۆ ئەوەی بە کوڕەکانیان بگەن‌و .. عیراق بە حکومەت‌و بە گەلەوە میوان پەزێریان ئەکەن‌و بۆ هامشۆو میوانداریتی‌و سەردانی شوێنە پیرۆزەکان هەموو یارمەتیەکیان ئەدات .

Institut Kurde de Paris

لە ئەدەبی جەنگ
نامەی شەهید

ئەگەر ، دەربارەی من ، پرسیاریان کرد ...
بڵێ ، چەکی هەڵگرت و ...
بە سروود وتنەوە ، ڕێگا دەبڕێ ...
سروودی بەیانی و ....
خۆری بەیانیان ...
ڕۆژگار ، چاوی تێبڕیوم ...
دوور ئەڕۆم و سروود دەڵێم ...
خوا ، وای بە باش زانی ، دایە گیان ..
هەموو خەمەکانم بە تۆ ببەخشم ..
لە خوێن و گۆشتم ...
تینوێتی ساڵانت پێ ببەخشم ..

شەهاب حمید

خوازبێنی کەرو گەوجەکە

لە ئەفسانەی میللی ڤیتنامییەوە

د. کاوس قەفتان

لە ناوچەی تای-نگوین یوەژنێك ئەژیا کوڕێکی گەوجی هەبوو ، ناوی ڤێتسۆی بوو .

ڕوژێك ڤیتسۆی ، کچێکی جووانی لەبەر دەرگایی قوخێکدا دی . کە هاتە ماڵەوە بە دایکی ووت :

– دایە ، لە قەراغی گوندەکەمان کچێکی زۆر جووانم وی . ڕێگام بدە بیهێنم .

– بیهێنە ، ئەگەر بێوێ ، بێ سێودوو بیهێنە . دایکە ئەمەی پێووت .

– بەس چۆن بزانم ڕازییە بەوەی شووم پێبکات ؟

– بیتیلیك « جۆرە زەمیلەیەکە» بۆ کچەکە بەرە. ئەگەر دەستی پێوە نەنا دووری نجاتەوە ، ئەوە مانایی ئەوەیە تۆیی بە دڵە . خۆ ئەگەر دووریی خستەوە ئەوە برۆ بۆ بووکێکی تر بگەڕێ . هەتا ئەمرۆ نەریتی وولات و نیشتمانی ئێمە وەها بووە .

بەبانی ، کاتێك ڤێتسۆی ، بیتیلەکەی ئامادە کرد ، دایکی پێی ووت :

– ڕێزێکی زۆر لە باوك و دایکی بگرە . تەمەڵی پیشان مەدە. هەموو خواستەکانی باوکی بەجێ بهێنە . باوکی کچەکە چی کرد تۆش ئەوە بکەو لاسایی بکەرەوە .

– دایە ، ئەم قسانەت لە یادناکەم . کورە گەوجەکە بەم ووشانە بەڵێنی بە دایکی دا .

بەم جۆرە ڤیتسۆی هاتە ئەو قۆخەی کچە جووانەکەی تیا ئەژیا .

ڤیتسۆی ، بیتیلەکەی بۆ هێناو کچەکەش لێی وەرگرت . ڤیتسۆی دڵی خۆش بووو لەبەر خۆشییەوە ووتی :

« ئیستە کاتی ئەوەیە ، فەسیمەتەکانی دایکم بهێنمە دی – تەمەڵی مەکە ، خواستەکانی باوکی کچەکە بەجێ بهێنەو ، وچی ئەکات لاسایی بکەرەوە . » .

ڤێتسوی کە دی باوکی کچەکە دەست ئەداتە تەورێك و لە قۆخەکە ئەچێتە دەرێ ، خێرا ڕاستبۆوەو پڕی کرد بە تەورێکی ترداو بە خێرایی شوێن پیرەمێردەکە کەوت .

پیرەمێردەکە چووە دارستانێك و لە لایی دار خورمایەکی ووشك بووەوە وەستا .

هەر ئەوەندەیی پیرەمێردە تەورەکەیی گرت ، ئەمیش تەورەکەی گرت و هاواریی کرد :

– ڕێگام بدە من ئەم دار خورمایە ببڕمەوە .

پیرەمێردەکە بە دڵێکی خۆشەوە ووتی :

– بیبڕە . ئەمەیی ووت و بەرەو درەختێکی حەیزەران ڕۆشت .

بەڵام هەر ئەوەندەی دەستی برد بۆ تەورەکەی خێرا ڤێتسوی گەیشتە سەری و ووتی :

– ڕێگام بدە من ئەم درەختە ببڕمەوە .

ئەگەر پێت ناکرێت دارخورماکە ببڕێتەوە ، فەرموو ئەمە ببڕەوە .

بیرەمێردەکە ئەمەی ووت و جارێکی تر رووی کردەوە دارخورماکە . هێشتا بە دارخورماکەیدا نەکیشابوو، ڤیتسوی گەیشتەوە سەری و لە بەردەمیا قووت بۆوە .

– نا .. نا – دەزگیرانە گەوجەکە ووتی – من کاری خۆم باش ئەزانم ، هەر ئیستە ئەم دارخومایە ئەبڕمەوە .

پیرەمێردەکە بە ترسەوە لە بەرخۆیەوە ووتی « وا دیارە ئەقڵی تەواو نییە » ، بەڵام بە دەنگێکی بەرزەوە ووتی :

– باشە ، ئەم دارخورمایە ببڕەوە ، بەڵام من دار حەیزەرانەکە ئەبڕمەوە .

ئەمەیی ووت و بەرەو دار مەیزەرانەکە ڕۆشتەوە . بەڵام هەر ئەوەندەیی تەورێکی دا بە درەختەکەدا ، خێرا ڤێتسوی گەیشتەوە سەریی و دەستی گرت .

– خۆت هیلاك مەکە ، هەرئیستە من لە جیاتی تۆ ئەیبڕمەوە . «بێگومان ئەقڵی تەواو نییەو شێتە ». پیرەمێردەکە بە بڕیارەوە ئەمەیی ووت و خۆیی ئامادە کرد بەرەو ماڵەوە بگەڕێتەوە.

« هەرچی باوکی کچەکە ئەیکات تۆش بیکە » . ڤیتسوی ئەم قسانەی دایکی بیر کەوتەوەو خێرا شوێن پیرەمێردەکە کەوت . پیرەمێردەکە کە دی ، ڤێتسوی شوێنی ئەکەوێت ، لە ترسا قاچی هەڵگرت و لە ناکاو قاچی لە کۆلکە دارێك گیراو بەدەما هات و شەپقەکەشی بە لقی درەختێکەوە گیرسایەوە کە ڤیتسوی ئەمەی دی ، خێرا شەپقە تازەکەی خۆی داگرت و کردی بە لقی درەختێکدا .

پیرەمێردەکە ڕای ئەکردوو تەورەکەشی لێبووبوو بە ئەرك ، بۆیە خێرا تووری دایە سەر سەوزاییەکە . ئەوساش ڤێتسوی خێرا تەورەکەیی خۆی تووڕدا .

پیرەمیردەکە ڕای ئەکردوو ڕێگاکەشی بە تەواوەتی نە ئەدۆزییەوە . هێشتا لەوەدا بوو خۆی لە پێچێکدا قاچی لە کۆلکە دارێك گیراو کەوتە جۆگەیەکە ئامادە کات بێتە دەرێ کە ڤیتسوی خۆی فرێدایە جۆگەکەوە . پیرەمێردەکە لە ترسا لە جێی خۆی چەقی. ڤیتسۆیشی لاسایی ئەوی کردەوەو لە شوێن خوی بێ جووڵە دانیشت .

« وابزانم ئەم گەوجە هەموو شتێك ئەکات بۆ ئەوەی خوی بکوژێت ، پیرەمێردەکە بە دڵێکی خۆشەوە بیری لەمە کردەوە . باشترە پێش ئەوەی بێتەوە سەرخۆی بگەڕێمەوە ماڵەوە . » . پیرەمێردەکە بە شەرەشەق لە جۆگەکە خۆی هێنایە دەرەوو بەرەو ماڵەوە کەوتە ڕێ . لەپڕ هەستی کرد یەکێك لە پشتیبەوە ئەڕوات . کە ئاوری دایەوە، ڤیتسۆی بەدی کرد .

جارێکی تر پیرەمێردەکە قاچێکی کرد بە هەزارەو بەرەو ماڵەوە بە هەڵەداوان کەوتە ڕێ .

لە ترسا نووزەیەکی تێدا مابوو ، گەیشتە گوندەکەی و خۆی کرد بە قۆخەکەیداو قیرانی :

– ڤێتسوی شێت بووە. بە تەورێکەوە شوێنم کەوتووە. ئەیەوێ بمکوژێت، ئیوەش ئەکوژێت ، هەتازووە خۆتانی لێ بشارنەوە . خۆتان لەم شێتە بشارنەوە .

دایك و کچە تۆقاوەکەی خێرا خۆیان لە سووچێکی تاریکدا شاردەوە . هەرچی پیرەمیردەکەیە ئەوە ویستی خۆی لە گوونییەکی برنجدا بشارێتەوە .

هەر لەم کاتەدا ڤێتسوی خۆیکرد بە قۆخەکەدا کە دی پیرەمیردەکە خەریکە خۆی لە گوێنی برنجەکەدا ئەشارێتەوە ، دەست و برد ئەمیش خۆی کرد بە گوێنییەکەدا .

ئەوسا دایکەو کچەکەی کەوتنە هاوارو زریکە .

– رزگارمان کەن ، یارمەتیمان بدەن ، وا ئەمان کوژن. ئەوسا پیرەمێردەکەش کەوتە قیراندن :

– بمانگەنی ، یارمەتیمان بدەن ، وا ئەمان کوژن .

ڤیتسوی قسەکانی دایکی بیر کەوتەوەو ئەوسا ئەویش پڕ بە دەم کەوتە هاوار :

– فریامان کەون، رزگارمان کەن ، وا ئەمان کوژن .

بێگومان دانیشتووانی گوندەکە بە دەنگ ئەم هاوارانەوە هاتن . پیرەمێردە تۆقاوەکەیان لە گوێنییەکە دەرهێنا . پیرەمێردە توورە بووەکە هەر ئەوەندە لە گوێنییەکە هاتە دەرێ رووی کردە خوازبێنی کەرەکەو ووتی :

– دەی خێرا ماڵەکەم بەجێبهێڵە .

ڤیتسوێ گەوج گەڕایەوە ماڵەوە . لە ڕێگا هەر بیری لەوە ئەکردەوە بۆچی دەریان کرد ؟ بەڵام هەتا ئیستا وەڵامەکەی نەزانی . ئەڵێن ، کە ڤیتسوێ هەتا ئەمرۆ ئەو ئاواتەی نەهاتە دی ژن بهێنێ . هەتا ئیستەشس ئەو پرسیارە ئەکەن چۆن نەیتوانی باوکی بووکەکە رازی بکات !

بەشی دووەم

پاڵەوان و هەڵوێست لە ڕۆمانی «نازە»دا

لە لایێکی دیکەدا ئەگەرسرنج لە سەرتاپای ئەوکێشەو هەڵوێستانە بدەین ، کە نووسەر لە نێو مەساحەزەمەنییەکە پاڵەوانەکەیی خستۆتێ ، دەبیسنین ئەم کێشەو هەڵوێستانە لەڕووی دیالەکتیك و مەنتیقەوە پوختە پێکەوە گرێدراون و یەکدیگرن ، واتە هەرئەنجامەو هۆی ئەوەی دیکەشە .. دیارە ئەمە تا ئێرە سەرکەوتنێکە بەڵام لە ڕووی چییەتی و چۆنیەتی هەڵوێستەکان ، یان بە واتایێکی دیکە لە ڕووی بۆچوون و تێڕوانینی فیکری و ئایدیۆلۆژیی نووسەرەوە بۆ دروست کردنی هەڵوێستەکان . چێترە لەم چەند خاڵەدا بیانوێنین :

فەرهاد پیربال

١ – یەك لە چیرۆکەکەدا دەردەکەوێ پاڵەوانی ئەم چیرۆکە گەنجێکی ساویلکەو سادەیە .. لە گوندێکدا بە مامۆستایی دەژیت .. سەبارەت بەوەی کە هوشیارێکی چینایەتیی چینە زەحمەتکێشەکەی خۆی نەبووە .. لەبەر ئەوە دەبینین زۆر ساویلکانەو هەرزەکارانە تریش لەو هاوڕێ مامۆستایەی .. بە ئارەزووەوە گوێ لە باس و – خواسی ئەو ڕابواردن و ڕاوەژنە ڕادەگرێ کە مامۆستاکە – هاشم – سەبارەت بە ئینتیمای چینایەتیی خۆی کردوویەتی و ئەم – ئازاد – لێی بێبەش بووە . . ئەم گەنجە مامۆستایە هێند بە کام و خۆزگەوەیە کە بگاتە ئاستی چین و پلەو پایەی زەوق و ڕابواردنی بۆرژوازییانەی

ئەم تەرزە مرۆڤە بۆرژوازییانە بە ڕادەیێك کە ئێرەییان پێدەبات : « – دەوەرە ئەویش وەکو تۆبێت و ئەو هەموو ڕابواردنەی کردبێت، منیش بە خولیایەوە بتلێمەوە ل٤ – » .. دیارە کە بێبەش بوون و چەپاندن – کبتە سێکسییەکەیشی وەها کاریگەرە تەنانەت داوایێکی هەرزەکارانەو خۆ هەڵکێشانەی « هاشم »وای لێدەکا سەدان کیلۆ مەتر ببڕێت و بەرەو بەغدا بکەوێتە ڕێ .. تەنها بۆ تێر کردنی ئارەزوی بەڵام لە هەردوو – کیاندا(لە پاڵ جوداوازیی دوو هەڵوێست و لە حاڵەتەکەشدا) تووشی نیگەرانییێکی دەروونی دێت .. کە هۆی ئەمەش دیارە لەبەر نائاشنایی و ساویلکەیی و لێڕانەهاتنی خۆیەتی لەگەڵ ئەم تەرزە بارو دوخە کۆمە –

لایەتیەو سایکلوجییانە . . واتە ئەم ساردی و نیگەرانییە بەڕەوا نیشاندانی ئەو ڕەفز کردنەوە هوشیارانەیە نیە گەر نووسەر بیەوێت بیسەپێنێ بە سەرماندا. .گەر وابووایە هەر لە سەرەتاوە نەدەچوو . . هەرچۆنێ بێت ئەم بارودۆخە کۆمەڵایەتیی و ئاکارەکیی و دەروونییە دژوارو ناکۆك و ناتەبایانەی ژیانی .. هەڵوێستێکی دووڕایی – ازدواجی لای پاڵەوان دروست دەکا . هەڵوێستێك : لە نێوان ڕەفز کردنەوەی ئاکارو ڕەوشتە زاڵ بوو – – سائدەکەو لە نێوان هێنانە کردنی ئاکارو ڕەوشتەکە بۆیە دەڵێ : («بە ڕاستی منیش تاوانبارم ، نێ کوڕە چی دەبوو ئەگەر لەگەڵ هاشم نەچوومایە ؟ ل٣٠ – »)

ئەوەی لەنگ و نوقسانیشە لێرەدا ئەوەیە کە چیرۆکنووس بە شێوەیێکی پێویست ئەم مەبەست و کێشەیەی قووڵ نەکردۆتەوەو ئەم مەراق و دووڕایی و ناکۆکی و دژوارییە کۆمەڵایەتییە – دەروونییەی پاڵەوانی دەرنەخستووە .

٢ – وەك گوتمان پاڵەوانەکە بۆرژوایێکی بچووکی سەر لێشێواوی نێوان دوو چین ، یان نێوان دوو تەرزە ئاکارو بیر کردنەوەیە ، کاتی خۆی بە هەژاری بێ گەشتووەو خێزانەکەیان سەر بە چینی چەوساوە – خوارەوە بووە ، ئێستەش مامۆستایە . . گومڕا بووە .. نازانێ کە ئایا پشتی چینەکەی گۆڕینی خۆی بەربداو بیر کردنەوەو ئاکاری بۆرژوازیانە هەڵبژێرێ ، وەیا نیش بە پێچەوانەوە .. ! ؟ بەم شێوەیە .. بەم گومڕاییەوە دادەخزێ .. دەنێو ئازاری ئەم نەخۆشییە چینایەتییەدا جینگڵ دەداو دەتاسێتەوە.. بە دووای پەنجەرەیێك ، هۆیێكدا دەگەڕێ تا خۆی لێوە پێ ڕزگار بکا .. کە ئەویش «نازە» یە ...

تا ئێرە کۆتایی کێشەو هەڵوێستێکی دیکەبوو ، کە چیرۆکنووس لە ڕێگەی چشینێکی سایکلۆجی زێدە سادەو ڕووت . پیشانمان دەدا :

[– نازە گیان من تۆم زۆر خۆش دەوێت .
– منیش تۆم خۆش دەوێت ل٩ –]

ئێمە لێرەدا بەم لێکدانەوەیە ، پاڵەوان لە نەست و ئارەزۆکانی ڕووت ناکەینەوەو تەنێ لێکدانەوەیێکی چینایەتیی بۆ بکەین و بڵێین : ئەگەر پاڵەوان ئەم نەخۆشییە چینایەتیی و دووڕایی یەی نەبووایە . . هەرگیز نازەی خۆش نەدەویت ، بەڵکو مەبەست ئەوەیە گەر واهی نەبووایەو « هوشیارییێکی چینایەتیی چینە زەحمەتکێشەکەی خۆی هەبووایە » ، بەشێوەیێکی جوداواز .. بە مامەڵەو تێڕوانینێکی جوداواز خۆشەویستیی لەگەڵ نازەدا دەکرد . لەبەر ئەوەی ئاشکرایە کە خۆشەویستییەکەو چوونە پێشەوەکەش سروشتێکی هەرزەکارانەو ساویلکانەی هەیەو .. لە لایەن چیرۆکنووسیشەوە نەخراوەتە نێو چوارچێوە چینایەتی و ئینسانییەکە . . هەروەها گرینگی و پەرەش بە هەڵوێستی پاڵەوان نەدراوە ، بۆیەکا دەبینین هەڵوێستی پاڵەوان لەم کێشەیەداو لە ئاست ئەم نەخۆشییە چینایەتییە : نەك هەر بە تەنها ڕاکردنێکە لە دەست مەسەلەیەکی گەورە ، بەڵکو ئەم هەڵوێستە – لە جەوهەردا – ساویلکانەو سلبیە لەسەر حەسێبی لاوازی و ساویلکەیی مرۆڤێکی دیکەشە ، کە ئەویش « نازە » یەو بە درێژایی ژیانە کە بۆتە پاشکۆی و وەکو بووکە شووشەیەك خزمەتی دەکا مێزی بۆ دەڕازێنێتەوە .. ڕاستە ژینی هەر یەکەیان لە ئاستی خۆیاندا لە نێو بازنەی زواج – جووت بوونەکەیاندا گۆڕاوەو چێتر بووە .. بەڵام پیشاندانی ئەم ژینە بێ گرێ و خەم و بۆرژوازیانەیە بەم شێوەیەی کە چیرۆکنووس چنیوتی و شیرینی کردووە – ئەمە بەرە وا پیشان نادەن ، کە « نازە » سەربەستەو چەوساوە نیە . . بە شێوەیەکی گشتیش هەر دووك بەو شێوە ژیانە ، تەنها دەیانەوێ مانا بەو ژیانە ساویلکەییانەو بۆرژوا- زیانەی خۆیان بدەن . ئەوەی ڕاستیش بێت .. سەرجەمی ئەمانە بە گشتی

لە ناوەڕۆکدا ڕەوای هەق بەخشینە لە لایەن چیرۆکنووسەوە بۆ مانەوەی ئەو بارودۆخە کۆمەڵایەتییە سلبییەو بەرگری لێکردنی ، وە ڕازی بوونە بە ژیان و قۆناغ و دەسکەوتەکان .

واتە دەبووایە چیرۆکنووس بیزانبایە ، هەکە چیرۆکنووسێك دێتە مەیدانەوە ئەگەر چەکدار نەبێ بە بیروباوەڕێکی زانستی و مرۆڤایەتی ، وە ئەگەر خاوەنی هوشیاری و کۆمەڵێك هەڵوێستی زانستی و مەزن نەبێ ، ئەوا زۆر بە ئاسایی بە ڕۆڵی خۆی بێ ئەوەی هەستیشی پێبکا .. دادەخزێ و خزمەتی چینی بۆرژوازی و بیری کۆنە پارێزی دەکا .

بەڵام چیرۆکنووس دیارە وای لە «ڕۆمان!» ویستووە، کە تەنها ببێتە ختووکەدانی عاتیفەی خوێنەری کوردو ، گێڕانەوەو دروست کردنی خۆشەویستی – بەس .

بەڵکو چیرۆکنووسی واقیعی دەبێ شارەزاییەکی تەواوی لە پێوەندییە کۆمەڵایەتی و ناکۆکییە چینایەتییەکان هەبێت و هەرسی خەم و کێشە هاوچەرخەکانی سەردەمی خۆی کردبێت و ئەمەکدارانەو هونەرمەندانە .. کار بکاتە سەر بیرو هەستی خوێنەر ، هەوڵی گۆڕینیشی بدا .. نەوەکا ئەرکەکەی تەنها وێنە گرتنە فۆتۆگرافییەکە بێت و بەس .

کەواتە دەبووایە لەم چیرۆکەدا خۆشەویستییەکە کرابایە خۆشەویستییێکی نموونەیی و لە چوارچێوەیێکی چینایەتی و کۆمەڵایەتی ئاخنرابایە . ڕاستە خۆشەویستی مەزنە . . دەشێ هەر هێزو سیحری خۆشەویستیش بێ ، کە مەزنترین مرۆڤ و هەڵوێست لە کەودەنترین و نالەبارترین مرۆڤەوە دروست بکات . .

هەروەها گۆڕانی دیکەش ، نەخوازەڵا ئەم مەسەلەیە لە وها کارێکی هونەریی مەزنی وەکو ڕۆمانیشدا ڕەنگ بداتەوە ..

بەڵام گۆڕانی پاڵەوان و هەڵوێستی پاڵەوان لەم چیرۆکەدا ئەگەرچی کە (ئامانجکارییەو) بەرەو خراپیشە .. خۆشی لە خۆیدا ناکۆك و دژوارە . نەك ڕزگار بوونێك بێ وەك چۆن چیرۆکنووس تێیدەگات . چونکە مەئساتە ڕاستەقینەکە خۆی لەخۆیدا لە خۆشە – ویستییەکەدایە .. ڕاستە « نازە » دەخوازێ و خێزانێك پێکەوە دەنێن ..

٣ – وەك سرنج دەدەین.. پاڵەوان لە نێوە ڕاستی چیرۆکەکەدا (لاپەڕە ٣١ تا ٣٦) دەکەوێتە نێو کێشەو هەڵوێستێکی دیکە ، کە ئەویش کێشەی عەشایەرێتییە . . قالەی ئامۆزای باوکی نازەیەو ناردوویەتییە داخوازیی نازە وگوتوویەتیشی بە زۆریش بێ هەر دەیهێنم :

(– پێی بڵێن واز دێنێ باشە واز ناهێنێ خۆیشی نازانێ بە چی دەردێکی ئەیبەم ل٣٥ –)

ئەم « قالە » دڕندەو ناپیاوە – وەك چۆن نووسەر خۆی لەسەر زمانی پاڵەوانێکییەوە ناوزەدی دەکا – زێتر بۆیە وا ئێکجار بە ڕژدو بە جوڕئەتە چونکە «لە شاریش پشت قایمە ل٣٢ –» .

بەم شێوەیەو سەبارەت بەم کێشەیە قالەی پشت قایم لە شار گوێبەندێکی بۆ دەنێتەوەو دەیخاتە بەندیخانەوە نازانێ لە سەر چی ، بۆچ گیراوە ؟ ! گرینگی و بایەخی ئەم کێشەیەی سێیەم لەوەدایە ، کە دووایین کێشەی بایەخدارو سەرەکیی ڕۆمانەکەیە – وە ئەگەر ڕاستبێت – دەتوانین

بڵێین هەموو کێشەو هەڵوێستەکانی دیکەش یەك لە دووای یەك چندراون و لەم کێشەیەی دووایی دا خۆ دەنوێنن .. واتە دەبێ گرینگی و هەڵوێستی بایەخدارنیش لە لایەن پاڵەوانەکەوە لەم کێشەیەدا خۆ بنوێنێ و وەدەر بکەوێ.. لەبەر ئەوەی هەڵوێست لێرەدا ڕزگار بوونی کۆتاییە .

پێشەکی بام ئەوە بڵێین، کەئەگەر خوێنەر بە دووی زنجیرەی ڕووداوو کێشەکاندا بچێتەوە، ئەوەی بۆ دەردەکەوێ کە پاڵەوان یەك بە دووای یەك تووشی چەند کێشەو تەنگانەیێکی سایکلۆجی و کۆمەڵایەتی و ئینجا لە دووایا ڕامیاری دەبێ .

ئەم تاوتو کردن و خوێندنەوە ڕەخنەگرانەیە : بۆ گرینگترین ئەو کێشەو هەڵوێستانە بوون ، کە لە چیرۆکی « نازە »دا بەرچاوم کەوتن . لە هەمووشی سەیر تر ئەوەیە ، کە کێشەو هەڵوێستەکان لە لاپەڕە (٧٥-٧٩) ی چیرۆکەکەدا بە پایان دەگەن و .. لە تەك ڕووداوەکانیش . . وزەو سیحرو ستاتیکاو تەشویقیان تێدا نامێنێ ، چونکە ئەو ڕووداوو کێشەو مەسەلە وردانەی دیکە کە چیرۆکنووس لە بەشەکانی دیماهیی چیرۆکەکەدا وەك پاشکۆیێك داویەتیە پاڵ چیرۆکەکە .. بەشی زۆریان .. دەبووایە لە سەرەتاکانی چیرۆکەکەوە لە ڕێگەی شەپۆلی هۆش ، یان بە هۆی شێوەی دیکەی تەکنیکی چیرۆکەوە ئاخنرابنایە نێو سازشتی چیرۆکەکە . هەر سەبارەت بەم خاڵەشە لە ڕووی هونەرییەوە چیرۆکەکە بە « چیرۆکی درێژ » لە قەڵەم دەدرێت ، نەوەکا بە « ڕۆمان !» .

Institut kurde de Paris

وتەیەك هونەرو گیانی سەرکەوتن

وەك هەموو لایەنەکانی تری ژیان ، هونەریش بە هەموو بەشەکانییەوە ، تەشکیلی ، موسیقاو گۆرانی ، شانۆو سینەما ... لەباری جەنگداو لەسەر ڕێبازی پاراستنی گیانی سەرکەوتن دەڕوات . ئەم وڵاتە خۆشەویستە هەموو لە چالاکی مەردانەدایە ، وەك ئەو جەنگاوەرە دلێرەی مەردانە بەرگری لە سەربەستیو وڵاتو سەربەرزی دەستکەوتە گەورەکانی دەکات . هونەری کوردیش ، لەم ڕێبازەدا دەوری بە کەڵكو پێویستی خۆی بینوە ، بە دوو لایەنی زۆر گرنگدا . لایەنی پاراستنی گیانی سەر - کەوتنو لایەنی پتەو کردنی زیاتر یەکێتی نیشتمانی عیراق .

هونەرمەندانی کورد ، لە ڕێگای نەقابەی هونەرمەندانەوە لە شارەکانی ناوچەی کوردستانو بەڕێوەبەرایەتیە - کانی ڕۆشنبیریو لاوانو ئیزگەو تەلەفزیونەوە بە گۆرانیو بۆستەرو موسیقاو شانۆیی ئەو بارو دۆخە مەزنەیان پیشان داوە کە وڵاتە مەزنەکەمانی تیا دەژی ، جەنگاوەری کورد شانبەشانی بەرگری لە سەربەستی وڵات دەکات ، هونەرمەندی کوردیش شانبەشانی هونەرمەندی عەرەب ، بە بەهرەی هونەری دەوری کاری گەری خۆی گێڕاوەو دەیگێڕێ لە پێناوی پتەو کردنی یەکێتی نیشتمانیو پاراستنی گیانی سەرکەوتنو ڕەنگ دانەوەی سەربەرزی عیراقو مەردایەتی ڕۆڵەکانیەتی .

ئاووردانەوەیەك لە مێژووی بەرگ درووی لە سلێمانی

مێژووی جلوبەرگی کوردی بۆ ڕۆژگارێکی دێرینی چەند هەزار ساڵەی نەتەوەی کورد ئەگەڕێتەوە ، هەروەها بە دیاردەیەکی نەتەوایەتیو نیشانەیەکی پێشکەوتنی ژیانی دوای یەکگەلی کورد لە قەڵەم ئەدرێ دێتە پێش چاو .

نووسینی : غەفوور

جلوبەرگی کوردی وەك هەموو دیاردەیەکی ژیان هەرگیز لە کاروانی گۆڕانو پێشکەوتندا ئۆقرەی نەگرتووە ، بەڵکو بەپێی پێویستی مێژوو خواستی گوزەرانی ژیان ، بە گونجاو لەگەڵ سروشتی ناوچەکەیدا بێوچان لە ئاڵوگۆڕێکی هەمیشەییو پێشکەوتنو سەرکەوتنی هەتاهەتاییدا بووەو شانبەشانی تێکڕا هەڵبەزودابەزو ململانێو ، گۆڕانکاریەکانی کۆمەڵگەی کوردیدا ڕۆیشتووە تا گەیشتۆتە ئەم هەوارگەیەی ئەمڕۆو ئەم شێوە گونجاوە قەشەنگەی بڕاوە بە باڵایداو بۆتە نیشانەیەکی نەتەوایەتییو مایەی شانازی بۆ گەلەکەی. تێکەڵ بوونو بەشداری کردنی جلوبەرگی بێگانە (چاکەتو پانتۆل) چ سەربازیبێ یا مووچەخۆری بۆ ناو ڕیزی کۆمەڵگەی کوردی بوو لە دەوروبەری عوسمانیەکان - بەتایبەتی پاش لەناوچوونی میرنشینی بەبەو سەرلەنوێ داگیر کردنی کوردستان لە لایەن عوسمانیەکانەوە ئەگەڕێتەوە واتە بۆ ئەو کاتەی کە تروسکەی شارستانیەتیو چرای بیروڕای شۆڕشی گەورەی فەرەنسە ساڵی ١٧٨٩ لە ئەستەمبوولدا پریشکی بە هەموو لایەکدا ئەدا .. دژی بە شەوەزەنگی تاریکیو دواکەوتنو نەزانین ئەدا . بەمڕەنگە شەپۆلی شارستانیەتی ئەوروپا لە ئەنجامی شۆڕشی پیشەسازییەوە هەڵقوڵابوو دیاردەکانی کاری گەورەی لەسەر ڕۆژهەڵات ئەکرد ڕیشەی قووڵی بە هەموو لایەکدا دائەکوتا ، لەناو کۆمەڵگەی کوردیشدا تۆوی خۆی ئەناشت...وەجێگای دیاری کراوی خۆی ئەکردەوە .

محمد علی مرهوشی شاعیر کە یەکێکە لە بەرگدروەکانی ساڵانی چلی سلێمانی گوتی :

وەکو بیستوومە لەناو بەرگدروەکانو کۆنەساڵەکان لەکاتی دەوڵەتی عوسمانیدا بەرگدرووێك کە ناوی مچە دەرزی بووە هاتۆتە سلێمانی وەلە ناو قەیسەری نەقیب دوکانێکی خنجیلانەی بەرگدروویەتی کردۆتەوەو چاکەتو پانتۆلی بۆ ئەفسەرو موچەخۆرانی میری دووریوە.

بە ڕاستی هاتنی بەرگدرووی تازە نیمچە ناکۆکیەك وورده دووبەرەکیەکی لەگەڵ بەرگ دروە کۆنەکاندا ناوەتەوە چونکە لە سەرێکەوە ئەم پیشە تازەیە بۆ ناو کۆمەڵگەی کوردی دوا ڕۆژو ژیان گوزەرانی بەرگدرووی کەواو سەڵتەو دەمەرقوپان رانکو چۆغەو شەرواڵ مرادخانی ، شەرواڵ ستارخانی ئەختەمەترسیەوە . .وە توشی زەرەرمەندیو بازاری فرۆشتن پێتەنگ ئەکردن

بڕوانە ل : ٧

فەرهەنگی هونەر

هونەری فووتووریزم

قوتابخانەی هونەری فووتووریزم ، لە بەشی یەکەمی سەدەی بیستەمدا ،بۆ یەکەمجار ، لە ئیتالیادا ، هاتووەتە مەیدانی هونەر .

مانای فووتووریزم (مستقبلی) ، (هونەری دواڕۆژ) دەگرێتەوەو- فەلسەفەکەشی لەسەر ئەم بنکە تەوژماوییە درووست کراوە کە دەڵێ : - هەموو هونەرێکی پێش هونەری فووتووریزم ، هیچ بایەخو پایەیەکی نیەو پێویستە لەناو ببرێو (خاکی بخرێتە ناو توورەگە) .

هونەرمەندانی قوتابخانەی فووتووریزم، هەوڵی ئەوەیان داوە،کە مرۆڤو سرووشتو بوون ، لە (کاتی جووڵانەوەدا) دەرببڕنو هەوڵێکی تایبەتیان داوە ، بۆ بەرجەستە کردنی شاری قەڵەباڵغو جووڵانەوەی خێرای خەڵك و ئۆتۆمبیلو زەمینەی پڕ لە هەراوهوریاو ئاژاوە .

باشترین هونەرمەندانی ئەم قوتابخانەیە ، ئەم هونەرمەندانەن : -(بۆسیۆنی ، جاکۆمۆ باللا ، دووشامب ، سیڤیرینی) .

محمد عارف

دەوور کردنەوەیەکی دووا پێشانگای محمد عارف

کمال رؤوف محمد

لە یەکەم پێشانگایەوە - ١٩٧١ هۆڵی مووزەخانەی نیشتمانیی بۆ هونەری نوێ: بەغدا - دووا پێشانگای کە پێنجەمینە (١٩٨١ هۆڵی رواق : بەغدا) محمد عارف بەوە ناسراوە کە نیگارکێشێکی سەر بە قوتابخانەی واقعیەتی هاوچەرخە چ لە هەڵبژاردنا چ لە دەربڕینا بە بابەتو ستێوازو ڕەنگ ڕژتنەوە ، ئەگەر یادی بەرهەمەکانی پێشانگاکانی ڕابردوویشی بهێنینەوە - سەرەڕای هەندێ سەرنج کە ماوەم نیەبە باسیان بکەم هەتا ئێستا دڵنیایان کردووین کە هونەرمەند چەند بەبارمەوە کار دەکا ئەوەندەش هونەرمەندێکی لایەنگیرەو لەو جۆرانە نیە بێهوودە بێو هەستی هۆشی ، تووانای ، بزێویی فلچەی ڕەنگینی لە پێناوی هونەر بۆ هونەردا بەسەری ، ڕاستیش بێ ، دووا پێشانگای کە لە یەکەم هەفتەی دووا مانگی پاردا بوو کە سەرنجداری بیست ساڵێکی ئەو بەرامبەر گەلێ شاری وڵاتان دەگێڕێتەوە ، لەوانەیە دڵ داخوڕپێنیو تەزووی پێدا بێت کە ئەم کارانە جۆرێکە لە جۆرێکی بێهوودەیی ئەوتۆ کە پیاو بڵێ ئەمە هەر هونەرەو بۆ هونەرە ، بەتایبەت کە ئەم کارانە پێچەوانەی زۆربەی کارەکانی پێشووین کە پەیوەندیی گیانی بەگیانییان بە مەسەلەکانی ئینسانو کەلەپوورو ژانەکانیانەوە هەبوو . بیانووشمان بۆ ئەو گومانە ئەوەیە کە دەڵێ :

ئاخۆ بۆچی هونەرمەندێکی کورد ئە ناوها خۆی بە نیگارکێشانی شارەکانی گەلێ وڵاتی ئەورووپاوە خەریك بکات کە دەبوو لە بریی ئەو کاتە زۆرەی بەوانەوە خەریك بووە ، کرداری خۆماڵیی، پێویست بۆ خۆیو بۆ خەڵك بنوێنێ ؟! لە ڕووی ئینسانیشەوە دەبێت بووترێ کە چەند ئەوپرسیارە کاریگەرە ، ئەو ڕاستییەش کاریگەرە کە هونەرمەند ، هەر هونەرمەندێ فەرمانبەرێکی دایەرەیەك نییە هەموو فەرمانێ جێبەجێبکا ، هەر لەپاڵ ئەم ڕاستییەشدا سەبووریت بەوە دێت کەبیرو هۆشو هونەرو دەست ڕەنگینی کوردێ تەماشای جیهانی کردووەو پردێکی هەڵبەستووە کە ئەمەش کەم نییە ، بەتایبەت بۆ وێنە تابلۆی (ژ - ٤٧ ی زستانی شاری پراگ) یەکێکە لەو بەرخانەی ناو ئەو کۆمەڵە تابلۆیانە کە جگە لەوەی شاعیرانە تارای بەفرینی سەر ڕووی یەکێ لە شەقامەکانی ئەو شارەی پێشانداوە ، هەستێکی ناسكو پاکییو ووردبینیی دەستو پەنجەی هونەرمەندیی ساغکردووەتەوە چەشنی ئەو بارانە بەهارییەی شەقڵاوە (تابلۆی ژ - ١٣) کە لێیان تێر نابیتو دەیانخەیتە سەر ڕەفەیەکی بەرز .

محمد عارف کوڕی ماڵی خۆمانە با زۆربەی تابلۆکانی ئەم پێشانگایەی تەماشاکردنی جیهان بێو تێکڕا دیمەنبێ- با پێشانگاکەشی هەر لە بەغدادا دیار بووبێ . ئەو خۆی نوێنەرمان بووە ، بەتایبەت بە بەشێکی دیاری ئەو پێشانگایە ، بۆ وێنە تابلۆی (ژ-١٥)ی بەناوی « گوندێکی قەد پاڵ سەفینەوە) کە گوندەکەش وەکو تارماییەکە ، یان چەند پەڵە ڕەنگێکی تاریكو خەمناکە ، لێی تێدەگەین کە هونەرمەند چەند ڕەگو ڕیشەی بەخاکەکەیەوە هەیە، تەنانەت لە دوور چ جا نزیکەوە کە وورد دەبیتەوە بۆت دەردەکەوێ کە ئەو ڕەگو ڕیشەی بەقەدەر باڵاو کۆنییو پتەویی ئەو چیایە بەهێزە،بەڵکو هەست دەکەیت کە نیگارکێش پارچەیەکییەتی ، چونکە یەکێ وا نەبێ ناتووانی وەکو زانایەکی جیۆلۆژیی بەها ڕەنگینەکانی خاكو بەردی ئەو چیایە وا دێرینو پیرۆز نیشانبدا . ڕاستە ڕەنگەکان خەمناکن ، تارن ، ژەنگینن ، ووشکن ، بەڵام پتەوونو ناچنەوەو لەگەڵ باڵابەرزیو گەورەیی چیاکەدا تەواو دڵخۆشت دەکا . لای من تابلۆی گوندێکی قەدپاڵ سەفیین نیگارێکی نەمری تێکڕای هەرچی کارێکی هونەرمەندە کە توندوتۆڵیی تەکنیکەکەیشی لە چە کارێکی تری خۆیو یەکێکی تردا نەمدیوە . ئەگەر هونەرمەند بەتابلۆی باسکراو ، جۆرە خەمێکی گێڕابێتەوە ئەوا بەجۆرێکیتر - درۆش ناکەم بڵێم - بۆ یەکەم جار بەرهەمێکی بەسۆزی بەواقعییەتێکی ڕۆمانسییەوە گێڕاوەتەوە کە تابلۆی (ژ-١٤)ەو ناوی (گوندێکی دەوروبەری شەقڵاوەیە) کە لە ڕووبەرێکی فراوندا گوندێکی ڕەنگین یەکجار ڕەنگین نیشان دەدا کە بۆنی کەشو هەڵمی سەرشاخو دووکەڵی ئاگری ماڵانو درەختی سەوزو جلی سەر تەنافی ماڵان دەچێ بە لووتداو خانووە ساکارەکانی بە ماڵی خۆت دەزانیو خوا خواتە بچیتە ناوییەوە ،بگرە وات لێ دێت بەخۆت بڵێیت کە « گۆرانی شاعیر » بەهۆی ئەم جۆرە گوندەوە دڵتەربووە . ئەگەر ئەم تابلۆیەش کە شاکارێکە ئە بەرامبەر تابلۆی (ژ-١٨)ی گوندی ئالاکەزی کوردیی ئەرمینیادا ڕابگریت - کە ئەم کارە دیارە هی سەردەمی ساڵانی خوێندنی هونەرمەندە لە ئەکادیمیای هونەرە جووانەکانی مۆسکودا - بۆت دەردەکەوێ کە لە نێوانیاندا چەند جیاوازیی هەیە و هونەرمەند لەگەڵ کامیان خرۆشاوە ، لە بەرامبەر گوندەکەی شەقڵاوەدا دەستو پەنجە هەروەکو ڕەنگ ڕژتن سەربەست جووڵاوەتەوەو هونەرمەند چ تەماشاکەر هەناسەی ڕەوانە ، بەڵام لەبەرامبەر گوندەکەی ئالاکەز، لە چیاکەی پشت گوندەکەوە، بەدەشتو خانووەکانەوە هەست دەکەیت کە هونەرمەند ناچارە ئەندازیارانە شوێن دابەش بکاو بەئەندازە ڕووبەری خانووەکان بکێشێو بەئەندازەو بەپێی شوێن ڕەنگەکان کە هەر

بڕوانە ل : ٧

خاتوو سەمیرە ، شەش منداڵی هەیە ، بەڵام کاتێ لە شانۆگەرییەکدا دەورێکی پێدەسپێردرێ منداڵەکانی جێ دێڵێو بەرەو شانۆ دەکەوێتە رێ ..

● خاتوو سەمیرە چۆن شانۆت هەڵبژارد ؟

× بە ڕێکەوت ، کاتێ لە شانۆگەری (هەبو نەبو) تیپی نواندنی هەولێر پێویستی بە دایك هەبو ، دوای ئەوە بە تەواوی کەوتمە خولیای شانۆو ئێستا لە سەراپای بەرهەمەکانی تیپەکە بەشداری دەکەم کە زۆربەی لە دەرهێنانی سەعدون یونسە (باوکی منداڵەکان) .

● لە بەرهەمەکانت حەز ئەکەی چ دەورێك ببینی ؟

× تا ئێستا هەر دەوری « دایك »م پێسپێردراوە ،

● چۆن بەراووردی ژیانی خێزانیت ئەکەیت لەگەڵ شانۆدا ؟

× هەردوکیان خۆشەویستییەکی گەورەم

پێدەبەخشنو بەشێکن لە ژیانمو لێم جیا نابنەوە، بەڵام بڕوا بکە کە دەچمە سەر شانۆ خەمی هەموو منداڵەکانم لە بیر دەچێتەوە.

● چی بە ئافرەتان دەڵێی ؟

× دەڵێم با لەوەزیاتر باوەڕیان بە خۆیان بێ ، تەنانەت پێویستە قوربانی لەوە گەورەتر بدەن ، چونکە بە بێ ئەو قوربانیدانە ناتوانین هەنگاو بنێینو بۆشاییەکانی شانۆی کوردی پڕ بکەینەوە.

● چیتر ماوە بیڵێی ؟

× هەموو ئاواتم ئەوەیە هەتا سەر بۆ شانۆی کوردی بمێنمەوە ...

نووسینگەی هەولێر : شێرزاد عبدالرحمن

Institut Kurde de Paris

كە شەوی سێی كانونی دووەمی ١٩٨٢ بەسەر پێچو لوتكە بەرزەكانی پێنجوێندادا هات .. كاتی دەرچوونی سووپا بۆ راپەڕاندنی كارێكی ئازایانەو پاڵەوانانە لە قووڵایی زەوی فارسەكاندا هاتە كایەوە .

جەنگاوەرە دلێرەكانمان لە كەرتی پێنجوێن

ترس و لەرزیان خستۆتە دڵی دوژمنی ڕەگەزپەرست

ئەمیش بەسەردادانی شوێن و مۆڵگەكانی فارسی دوژمن و لێدان و تێكشكانی ئامێرو كەلوپەلی سووپایی و ترس خستنە دڵیانەوە بوو دوایی بگەڕێنەوە ئەو شوێنەی خۆمان كە یەكەمجار لێوەی چوون بدەن بەسەر فارسی دوژمندا .

بەم جۆرە بەلای دوژمنەوە شتێكی لەناكاودا بوو

ئەم كارە پاڵەوانیە ئازایانە ناویان نا هێرشی حەمید ، بە ناوی سەركردەی ئەو دەستە جەنگاوەرەوە كە جەنگاوەری پاڵەوان حەمید عباسە .. فرماندەی ئەو درووست كراوەی كە ئەم دەستەیەی بۆ راپەڕاندنی ئەو كارە ڕاسپارد وتی :

دەستەیەكی ئازای جەنگاوەرانی هێرش بەر دەرچوو ئەو پێچو گردو لوتكەو ملانەی بە چەند سەعاتێ بڕی بۆ ئەوەی بگاتە ریزی پێشەوەی كە فارسی دوژمن سەنگەریان تێدا لێدابوو كاتێك دەستڕێژیان لە دوژمن كرد دوژمن ئەم كارەی بەلاوە شتێكی ناكاو بوو جەنگاوەرە دلێرەكانمان دوای ئەوەی كە ترس و لەرزی خستە دڵیانەوە توانیان چەند سەربازێكیان لێ بكوژن . . هەروەها مۆڵگەیەكی پیادەو تۆپێكی هاوەنیشمان تێكشكاند .. پاشی ماوەیەكی كەمی هێرش بردنەكەو ترس خستنە ناو شوێنەكانی دوژمنەوە ئەبوایە هێزەكە بە پێی نەخشەیەكی دەستڕێژ كردنی بەهێز بكشێتەوە دواوەو بەم پێیە كە كاری دەستەكەمان سەركەوت تۆپەكانمان بەگەرمی كەوتە بۆردوومان كردنی مۆڵگەكانی دوژمن تاوەكو یارمەتی دەستەكەمان بدات كە گەڕانەوە شوێنەكانی خۆیان بێ ئەوەی هیچ زیانێكیان لێ بكەوێ .

فرماندەی هێزەكە لەسەر قسەكەی خۆی رۆشت و وتی :

ئەو ئەنجامە باشانەی ئەم هێرش بردنە زیاتر بەرزكردنەوەی ئەو گیانی مەعنەوی یە بڵندەیە كە كەرتە سوپای یەكانمان هەیانە ئەوانەی كە بەتواناوە لە شوێنە سوپای یەكەی خۆیاندا چەسپاون و لاواز كردنی مەعنەویاتی دوژمنەو كزكردنی ئەو جوڵانەوەو كارە سوپاییانەی لە ناوچەكەدا ئەیانكات . ئەمەش ئەنجامی ئەو دەستدرێژیانەیە بەرامبەری كرا كە ئەیكردنە سەر ناوچەی پێنجوین و .. دوژمن لەم ناوچەیەدا ژمارەیەكی زۆری لێ كوژراو بریندار بوو گەلێك ئامێرو زرێلی و كەلوپەلی دۆڕان .

كاری بێ وچان

هێزەكانمان لە ناوچەی پێنجوێندا لەگەڵ ئەو هەموو بەفرەی ناوچەكە بەخۆیەوە بینی و لەگەڵ ئەو سەرمایەدا كە هەبوو تا ئیستاش هەر هەن .. جەنگاوەری عیراقی هەرگیز راوەستان نازانێت و لە جەنگە ڕەواكەیدا دژی فارسی ڕەگەز پەرست دەجەنگێ بۆ ئەوەی دان بە هەموو مافێكی ڕەوامان لە خاك و ئاوو دەسەڵاتمان بەسەر زەوی و زاری خۆماندا بنێن .

هەر لەو شوێنانە چاومان بە دەستەیەكی دلێری جەنگاوەرانی هێرش بەر كەوت كە فەتحی ئیبراهیم و جەبار عجمی و محەمەد مەحمودو فاضل موساو محەمەد غەصناو حەسونی سوڵتان و سەعد محەمەدو كەریم حەمزەو حسین مطلك بوون جەنگاوەر فەتحی ئیبراهیم دەربارەی كارە پاڵەوانی یەكانیان لە كەرتی پێنجوین و لێدانی شوێنەكانی فارسی دوژمن وتی :

سەربازەكانمان گەلێ كاری پاڵەوانانەیان لەو شوێنانەدا كردووە كە سەربازەكانی فارسی دوژمنیان تێدایەو وامان لەو بەست و سەنگەرانەی دوژمن كرد ببنە گۆڕستانی سەربازەو تێكشكاوەكانی كە هەموو جارێك ژمارەیەكی زۆر كوژراوو برینداریان لێ بەجێ دەمێنێ و ئەویشی دەمێنی بە دۆڵ و نشێوو پەنا بەردەكاندا رائەكەن .. زیانی گەورەمان بە ئامێرو چەك و جبەخانەی دوژمن ئەگەیاندو ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو باوەڕەی كە جەنگاوەری عیراقی بەو مەسەلە ڕەوایەی هەیە كە لە پێناویا شەر لەگەڵ دوژمنا ئەكات و ئەو مەعنەویاتە گەورەیەی كە هەیەتی و بریتیە لەو خۆراگرتن و دلێرایەتی یەی و بەرگری لە پیرۆزی نیشتمان ئەمە بێجگە لەوەی كە پیاوەكان بە خۆن و ئەو توانایەیان هەیە كە بەرامبەر دڵڕەقی سروشت و دۆخی نارەحەتی ناوچەكە بگرن .

ئەوپەڕی ئامادەبوون

لەبەر خۆرەتاوێكی گەرم و لەناو بەفرەكەی پێنجویندا بەرەو چیا سەركەوتین و پاش ماوەیەكی كەم هەوراز بڕین تووشی كۆمەڵی پاڵەوانانی هێرشی بەربووین كە بۆ ناو دۆڵەكە دائەگەڕان دوو پاتی ئەوەیان ئەكردەوە ئەوانە ئەو رۆڵە نەبەردانەن كە شەیدای مەیدانەكانی جەنگن و بۆ بەرگری كردن لەخاكی نیشتمان و لە دەستنەدانی ئەو دەسكەوتە گەورانەی كە شۆڕشە نەتەوەی یەكەمان لە سایەی فەرماندەی لیهاتوو سەرەكی تێكۆشەر صدام حسینەوە وەدی هاتوون تاقی كردەوە . لەمەشی زیاتر ئەوەیە كە ئەوپەڕی ئامادەن بۆ جێبەجێ كردنی هەموو كارێك كە ئەخرێتە ئەستۆیان و راپەڕاندنی ئەو كارانە بەهەموو چاكی و دلسۆزی یەك هەرچەندە قوربانی بدەن .. پاراستنی گیانی سەركەوتن ئەو تفەنگانە وەدی دەهێنێ كە خاوەنەكانیان جەنگاوەری لیهاتوون و فێربوون چۆن سەركەوتن یەك بە دوای یەكدا وەدی دەهێنن و هەمیشە زیانی گەورەی گیان و ماڵ لە دوژمن ئەدەن .

لە ناوەڕاستی كۆمەڵێ جەنگاوەری پاڵەوانانی قادسیەی نوێدا كاتێ كە خۆر بەدەرەوەیەو نە رێگەكانیش تۆزیان لێ هەڵدەستا . . كاتێ هەموو دۆڵ و بەردوو پێچە شاخاوی یەكان بەفر دایپۆشیبون ماوەیەك مابنەوە .. پاش ئەوەی كە ماڵ ئاوایمان لەو پیاوە پاڵەوانە هێرش بەرو ئەو دلێرانەی كە لە جەرگەی شەڕدا هەڵمەت ئەبەنە سەر سەنگەری دوژمن بە گردێكدا لەسەرخۆ سەركەوتین و چوینە ناو یەكێ لە سەنگەرەكانەوە... لەم سەنگەرەدا چیرۆكێكی تر هەیە كە بریتی یە لە چیرۆكی جۆرە ئازایەتیەك كە كەم دەست ئەكەوێ و لە ناوەڕۆكەكەیدا نایابترین نموونەی گەورەیی و راستی سەربازانی ڕەوادار سەربازانی پاڵەوانی رزگاری نەتەوەیی موهیب روكن صدام حسین دەرئەبڕێ .. ئەم چیرۆكە لەماوەیەكی كەدا ئەگێڕینەوە .

Institut kurde de Paris

مێژووی زمان

چوار تیووری گرینگ دەربارەی پەیدابوونی زمان لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی دا

مولود حمد نبی

زمان دیاردەیەکـــی سەیرە لە کۆمـــەڵـگای مرۆڤایەتی‌دا . هەر لـــە کۆنەوە ، بیرو زانست ، بۆ دۆزینەوەی چۆنیەتـــی پەیدابوونو ئەسڵی زمان‌و پەرەسەندنی ، بەردەوام لـە هەوڵ دان .

پسپۆڕو لێکۆڵەرو زانایانی زمان ، بۆ زانین‌و سەلماندنی چۆنیەتی پەیدابوونی زمان ، چەشنەها باس‌و جۆرەهـــا رێگەی زانستی‌ی جیاجیـان گرتووەتە بەر ، لەمانــــە لێکۆڵینەوەی زمان لەلایـەن منداڵەوە ، بەو پێ‌یەی کەوا منداڵ سەرەتایی پەیدابوونی مرۆڤایەتی‌یە. وە لێکۆڵینەوەی زمانەکانی نەتەوە سەرەتا ـ یی‌یەکان ، بەو رەنگەی کـــە زمانەکانیان دەوری یەکەمی‌ی پەیدابوونی زمانەوانـــــی دیار دەخەن . هەروەهـــا لێکۆڵینەوەی زمانە کۆنەکان ، بۆ ئەوەی بزاندرێ ، بـە چ هۆیەك‌و چۆن لە یەکتـرەوە گەیشتوون .. .. . هتاد ، بەڵام ، دوای ئەوەی هـۆو شێوازەکانی زانستی‌ی نوێ بۆ لێکۆڵینەوەیـــی ووردو زانستی‌یەوە هاتنە ناوەوە ، هیچ کامێکیان سەرکەوتنـی تەواویان لەمەڕ پەیدابوونـی زمان لە کۆمـــەڵگـــــای مرۆڤایەتی‌دا وەدەســــت نەهێنا .

پێش ئەم هۆو شێوازە نوێ‌یانە ، چەند تیوورێـــك هەوڵی ئەوەیان داوە کەوا لە سەرهەڵدانــــی زمـــان‌و چۆنیەتی پەیدابوونی زمـــان بکۆڵێتەوەو شی بکاتـــەوە . گرینگترینیان ئەم چـــوار تیوورەی خوارەوەن :

یەکەم : تیووری خولیایی خودای :

کورتەی ئەم تیـــوورە ، ئەوەیە کەوا ، یەزدانـــــی گـــەورەو بەخشـــندە ، ئادەمیزادی فێری ئاخاوتـن کردووەو توانایـــی دووان‌و خولیایی زمانی پـــێ بەخشیوەو ، ئەم نـــازو نیعمەتەی تەنیا بە ئادەمیزاد داوە .

پسپۆڕو زمانەوانانـــی ئیسلام ، بۆ چەسپاندنـــی ئەم ڕایە ، چەندەها ئایەتـی قورئانی پیرۆز بۆ بەڵگـــە دێننەوە .... وەك « و علم آدم الاسماء كلها ـ سورة البقرة » ، وە « و من آياته خلق السموات و الارض و اختلاف السنتكم و الوانكم ـ سورة الروم » .

نەك تەنیا زمانەوانانـــی ئیسلام باوەڕیان بەم تیووره هێناوەو بەس ، بەڵکـــو هەندێك زمانەوانانی غەیـرە ئیسلامیش ، هەر لـــــە کۆنەوە ، باوەڕیان بـــەم تیوورەوە بووە . لەوانـــە فەیلەسووفی یۆنانی (هبرا كليتس) کە لە نێوان هەردوو سەدەی شەشەم‌و پێنجەمـی پێش مەسیح ژیاوە ، باوەڕی بەم تیوورەوە هێناوەو بەتین بووە .

زانایانی رۆژئاواشـــس ، لەوانەی باوەڕیان بـــەم تیوورەوە هێناوە ، پشتیان بەو دەقە ئایینی‌یـــەوە بەستووە کە لە « الاصحاح الثانی » لە « سفر التكوين » لە تەوڕاتدا هاتووە . دەقە ئایینی‌یەکەش وا دەگەیەنـــێ کەوا « خودا ، هـــەمـــوو ئاژەڵەکانی کێڵگەیی‌و گشت باڵندەکانی ئاسمانی لە قووڕ خوڵقاندووە . لەپاشـــان خستوونەتی‌یە بەردەمی ئادەم بۆ ئەوەی بزانێ چۆن ناویان لێ دەنێ و هەر یەکێـــــك لەوانە ئەو ناوە هەڵبگرێ کـــە ئادەمیزاد بۆی دادەنێ . . ئینجا ئادەم ناوی بۆ گشت ئاژەڵان‌و باڵندەکانی ئاسمان‌و پەلەوەڕە کێڵگەیی‌یـــەکان دانا » .

« ابن جنـــی »ی زانای ناسراوی زمان ، هەرچەنـــد باوەڕی بەم تیـــــوورەوە هەبووە ، بەڵام بە جۆرێکـی ترەوە بۆی چووەو دەڵێ کەوا پەیدابوونی زمان، خوولیایی‌و ئیلهامی‌ی خودایـــــــی راستەوخۆ دووان نی‌یـــە ، بەڵکو خوای گەورە ئـــەو توانایەی بە ئادەمیزاد داوە، کە بەهۆی توانســــــتی‌ی بیری‌و دووانەوە ، بتوانێ چۆن دەنگ دابنێ‌و چۆنیشـ زمان پەیدا بکات‌و بیهێنێتـــە کایەوە .

هەرچۆنێك بێـــــت ، یەزدانی مەزن ئەو توانایـــەی بە ئادەمیـــزاد داوە کـــــە بەهۆیەوە بتوانێ بـــدوێ‌و زمان پەیدا بکات . هەڵبەتە، ئەوساکە ، زمانیشــــس ، بەگوێرەی پێویســــــتی مرۆڤەوە ، فراوانتر دەبـــێ‌و شتی نوێ‌باویش دێتــــــە کایەوە . جا هەر نەتەوەیەك کۆمەڵانی جیاجیای خەڵك ، بەگوێرەی ئەو سیما تایبەتی ـ یانەی پێیانەوە بەندن ، زمانێکی تایبەت بە خۆیانەوە دێننە کایەوە .

(ابن حـــــزم)ی زانای ناسراو ، لە کتێبەکـــەی‌دا (الاحكام) دەڵێ کەوا ،نابێ ئەوەش لە یاد بکەین کـــە ئادەمیزاد جۆرەها زمانـــــی هێناوەتە کایـــــەوە دوای ئـــەوەی کە تاکــــە زمانێك بـــــووەو ، لەســــەری وەستاوون‌و بەهۆیەوە فێری شت‌و چۆنیەتی‌و سنوورە ـ کانی بووینە . وە زانایانیش، ئەوانەی کە باوەڕیان بـــەم تیوورەوە هەبووە ، یەکەمین زمانیان نەناسیووەو ، یان لەسەری پێك نەهاتـــوون ، بەڵام هەرچۆنێـــــك بێت ، کورتەی باوەڕیان وا بـــووە کەوا ئەسڵی زمان لـــــە یەزدانـــــەوە بــــووەو ئادەمیزادیش ، بەپـــێ‌ی پێویست ، بایەخـــی بە چەشن‌کردن‌و پەرەسەندنی ـ یەوە داوە .

دووەم : تیـــــووری زاراوەیی :

کورتەی ئەم تیوورەشـس ئەوەیە کەوا ، لە سەرەتایـی ژیانی کۆمەڵایەتی‌دا ، لـــەو کاتەی کە دووان یان زیاتـر پێکەوە کۆبوونەتــــەوەو ئیشارەتیان بۆ ئاژەڵێك یـان باڵندەیەك یان شـــتێکی‌تر دەکرد ، دەنگێکیان بـــۆ دەردەبڕی کە لەپاشان ئـــەم دەنگە (ووشە)یە دەبـــووە ناوی شتەکە ، وە هەر کـــە پێویست بە ناوبردنی بووایە، یەکسەر ئەم ناوەیان بـــۆ دەردەبڕیەوە . ئیتر بـــەم جۆرە ، وە بە بەسەرچوونی کاتەوە ، ناوەکە ، لـــەناو خەڵك‌و کۆمەڵگا سەرەتایی ـ یەکەدا ، باوو جێگیر دەبوو.

پێویست بۆ دەربڕیـــن ، خەڵکی بـــاڵ دەدا بـــۆ بەرەڵاکردنی دەنگی بـــێ مەبەست بۆ شت‌و ئاژەڵ‌و هی ترەوە بۆ ئاسان‌بوونـــی زانین یان ناسینەوەیان . وە ئەم سەرەتایەشی بووە بـــە رێ‌وپیکـــــی زمانـــــــە جیاجیاکانەوە . جا هەر کە کۆمەڵ پێشتر دەکـــەوت‌و زۆرتر پێویست بە دەربڕین‌و لێ‌ووردبوونەوە دەبـــــوو ، شارەزایانی زمانان ، زمانی خۆیان فراوانتر دەکردو ، هەردەم بۆ دۆزینەوەی گشت لایەنەکانـــــی شـــاراوەو لق‌وپۆپبوونــــی ، لــــە تێکۆشانێکی بێ‌ووچـــان‌دا دەبوون . وە هـــەمیشــــــە تەقەڵای ئەوەیان دەبوو کە بەردەوام بتوانن پێویستی ـــ یەکانی دەربڕین‌و رۆژانەیان، لەم بارەیەوە ، بەدی بهێنن.

ئەم تیوورەش هیـــچ بەڵگەی زانستی‌ی ئـــەوتۆی نی‌یە دەربارەی پەیدابوونـــی زمانی هەر زمانی کۆمەڵێکـی سەرەتایی بە رێگـــــای هێنانەکایەوەی هۆیەکانـــی لـــــەیــــەکتر گـــەیشتن‌و پەیوەندی نێوان ئەندامانی . بێگومان ، ئەوە راست نی‌یە کەوا مەبەست لەم تیـــوورەدا ئەوە بووبێ کە ، کۆمەڵێك لە زیرەك‌و ئاقڵ‌مەندان لـــە هەر کۆمەڵێك‌دا ، لـــەو کاتەی کە هەستیان بـــــە پێویست‌بوون کردووە ، بۆ ئەوەی هۆیـــەك بـــۆ لەیەکتر‌گەیشتن بدۆزنەوە ، کۆبوونەتەوە ، چونکـــە باسکردنی ئەم تەگەرەیـــە قەت نابێت ، ئەگەر زمانێکی پێشتریان نەبووبێ پێ لەبەك بگەن .

نابێ ئەوەش لە یاد بکەین، لەوانەی باوەڕی بەهێـــزو پتەویان بـــەم تیـــوورەوە هەبووە ، فەیلەسووفـــی یونانی (دیمۆکریـــت)و فەیلەسووف‌و زانـــــای بەناوبانگی ئینگلیز «ئـــادەم سمث » بوون .

سێ‌یەم : تیووری غەریزەی زمانەوانی :

پێشەوایانـــی ئـــــەم تیوورەش ، زانای ئەڵمانی « ماکس میلـــەر ـ »و مێژوونووس‌و فەیلەسووفی فەڕەنسی « رینان » ـن.

کورتەی تیووری غەریزەی زمانەوانی ، ئەوەیە کـــەوا ، ئادەمیزاد غەریزەیەکـــــی هەبووەو ، بەهۆیـــــەوە توانیوویەتی ئەو زمانـــــە بهێنێتە کایەوە کە پـــێ‌ی دەدوێت .

وە هەروەك ئادەمیزاد ، بۆ دەربڕینی ترس‌و توڕەیی‌و سەرسووڕمان ، زمانـــــی هەڵچوونی هەیەو نکوڵی لێ ناکرێـــــت ، ئاواشـــس ، غەریزەیەکی زمانەوانـــی‌ی هەیە کە بەهۆیـــــــەوە توانیوویەتی زمانەکەی پەیدا بکات‌و ، ناوو فرمانەکانیش، بە بۆنەوە ، بهێنێتە ناوەوە.

لەو بەڵگانەی کە میلەر، بۆ سەلماندنی ئەم تیـــوورەی خستووەتــــــە رووەوە ، کۆکردنەوەی نزیکــــــەی « ٥٠٠ » پێنج سەد ووشەی هاوبەش بوون لە زمانەکانی هیندی‌و ئەورووپی ، کـــــە هەموویان ناوی (مجـــرد) بوون .

ناوبراو ، ئەم دۆزینەوەیەی وا شی دەکردەوە کـــەوا : تاکە غەریزەی لای گەلانـــی ئەم زمانە جیاجیایانە ، وای لە هەر گەلێك کردووە کـــە زمانی تایبەت بەخـــۆی ، بهێنێتە کایەوە . جا بـــەم شێوەیە ، گشت زمانەکان ، لە رووی پەیدابوونەوە وەك یەك هاتوون ، چونکە لـــــە ئەسڵی یەك غـــەریـــزەوە هەڵقوڵاوون . جا هەر لـــەو کاتەی کە گشـــــــت کۆمەڵگاکان زمانـــی خۆیـــان بەرهەم کردو هێنایانـــــــە کایەوە ، پێویست بەوە نەما ئیتر زمانی دیکەی نـــوێ بهێننە کایەوە ، ئەم غەریزەیە ، لـــــە ئاکامـــــــی

بڕوانە ل : ٧

ڕەهێڵەی شەوی بەهارم ..
گەلێ بەجووی دڵەبارێم ..
بەجەرگی دەیجووری خەما ئەچمە خوارێ ،
دێمە خوارێ‌و
واحەز ئەکەم ،
هێندەی تاریکیی ئەم‌شەوەم ..
کۆرپەی شیعر ..
بۆ ئەوینی پڕ خەندەو سوێ ،
لەدایك بێ

× × ×

ئەو کاتەی ئاسمان ژان گرتی ..
کۆرپەیەکی خنجیلانە نۆبەرەی بوو ،
لەباوەشی ، دیلانێ‌ی شیعری شەوێکما ..
ئارامی گرت

کە خۆر هەڵهات‌و
تیم ڕوانی ،
گشتی ئەندامەکانی ، گیانی ،
بوو بوون بەدێڕو گۆرانی ..

خۆشەویستیت ..
گۆرانیەکە ، لە دەماو دەیلێمەوە ..
بە سۆزی ئاوازەکەی ...
پشـو دەدەم ...
خۆشەویستیت ..
خاکێکی بە بەرەکەتە ..
تەمەنی تیا دەنێژم ...
گوڵ دەروێت‌و ....
بە سینەی شەهیدیەوە دەکەین
دەیکەینە پەلکە زێرینەی سەرکەوتن‌و
سبەینی‌ی ڕووناك ..
خۆشەویستیت ..
هیواو باوەڕمە ..
ئەی نیشتمانی سەخت ..
پیرۆزی گیان‌و ... ئاسمانە ..
دەی ، هاوڕێم
باگۆرانی سەرکەوتن بڵێین ..
بە ڕووناکی بەیان شادیین
لە لوتکەی عیراق ..
ئاڵای سەربەرزی بشەکێنەوە ..
بۆنی‌وشەی شیرینی ... مێژووی
پاڵەوانی
بکەین بە رووی منداڵەکاندا ...
کە سەرکردە دەیانگرێتە باوەش‌و
خەو بە سبەینی‌ی ڕووناکەوە دەبینن ..

شێخ نورالدینی بریفکی د پەرتوکا هوزانڤانێت کوردا

برادەر عبدالرحمانـــێ مزویری گـــۆتارەك دبـــن هاوکاری هژمـــارا (٦٢٠)ێ رۆژا (١٤-١-١٩٨٢)ێ دووێ (نفشتا هۆزانڤانێت کوردا ئینان . ڤینکێت وی دێ کەت بەرسڤا وان دەم . مانشێتا ژۆری د رۆژنامـــا بەلاڤکر چەند ڤینك بۆ جـارا ێ دێ کەتە بەر رووی کەم

صادق بهاءالدین ئامێدی

برادەرێ مزویری وەسا دیارە ژبەر پرپیشیا خـــو نەشێت بیر و باوەرێت خو ل سەر نفشتا ناڤبـــــری «هوزانڤانێت کورد»یا (٦٢٤) بەرپەری بەلاڤکەت ، ژبــەر هندێ وەکی مەرگوێژێ لـێ هاتیە تە هند دیت بلتمـــەك ڤێ کەڤت هند ئاڤ ژبەر هات و هشك بوڤە ، پاشـــــی هەیامەکێ دی بلقـــەکا دی ڤێ‌کەت . هەکە وەسا نەبێت دڤیا ناڤبرێ وەکی هەمـــی ڤینگ گریێت جیهان نفشت ل سەر خو خوینـــدبا چ نەراستی تێدا ل دوی زانینا خو دگۆتارەکی یا زنجیرەکا گۆتارێت پێکڤە بەلاڤکربـــا داکو نڤیسەڤانێ نفشتێ ژی ب جارەکێ بەرسڤا وی دابا، کو ب ڤی جۆر و ئاوایـــی‌دا وجەك گەهاندبا خویندەڤانان ژی .

ناڤبری گۆتی‌یە : ناڤـــێ هۆزانڤان نورالدین بریفکی، نڤیسی‌یە (**بریفکانی** !) . مە دڤێت بێژین کو کورد دبێژن فلان کەسی بریفکی‌یـــــە **نەبریفکانی** ! (بریفکانــــــی) شێوەیا عەرەبـــی‌یــــە و پەرتوکا وی کـــوردی‌یە . د بەرسڤا ڤینکا وی کـــو (**برفکی‌یە**) نە (**بریفکانی**)یە ، ئەز دبێژم هەر دو د زمانـــێ کوردی‌دا راستن و ل دوی رێزمانا کوردی‌نە ژبەرکو :

«جهواری (نسبە) د زمانی عەرەبی و کوردی‌دا ب سەرڤە بەردانا ئالاڤێ جهواریـــــێ (ئەداتێ نسبێ) پێـــــك تێت » .

ژ بو چـــاك روهـــن و خویاکرنێ دێ بنگەهێ گشکی (قاعدێ عام) ب درێژی ل سەر ئاخڤم داکو بـــرادەرێ مزویری بو دیاربیت کـــو درێزمانا کوردی‌دا نەهنـــدێ دەستهاتی‌یە .

د زمانێ کوردی‌دا جهواری (نسبە) ب ڤی ئاوایـــــێ ژێری پێك تێت :

ب سەرڤە بەردانــــــا (ئەزانەکرنا) ئالاڤـــێ (ی) ب سەر ناڤی‌ڤە وەکی زمانـــێ عەرەبی ب درســـــتی ، دێ بێژی : گوند +ی= گوندی. باژێر +ی= باژێـــــری . جزیر +ی = جزیـــــری . دهوك + ی = دهوکـــی . مکس + ی = مکســـی . ئێتویت +ی = ئێتویتـــی . هەڤلێر +ی = هەڤلێری . رەواندز +ی = رەواندزی.

ئەڤ بنگەهە (قاعـــدە) ل گەل ناڤێت دویماهــــی ب تیپەکا دەنگدار (حەرفەکـــــا ساکن یا صامت) ل کارە. بەلێ هەکە هات‌و رویماهی‌یا ناڤێ ئالاڤێ جهواریـــــــێ (ئەداتێ‌نســـبێ) (ی) ب سەرڤە تێتە بەردان تیپەکـــا دەنگدێر (حەرفەکا متحرك یا صائت) بو وی چافـــــی چەند گوهورین تێدا دبــــن بەری ئالاڤێ جهواری (ی) ب سەرڤە بێتە بەردان ب ڤـــی رەنگێ ژێری : پێنگاڤا یەکێ تیپا دەنگدێر (حەرفـــــا حەرەکێ) دێ هێتە هاڤێتن یان راکرن (حەزف کـــرن) پاشی ل دوی بنگەهـــــێ گشکی دێ ئالاڤـــێ (ی) ب سەرڤە هێتە بەردان هـــەر وەکی د ڤان نمونێت ژێری‌دا ئەو چەند دیار و خویا دبت.

١ ـ هەکە دویماهی‌یـــا ناڤی تیپا دەنگدێر (أ) بیـت هەر وەکی د ڤان نمـــونادا : زێوکا ، ئاشەڤا ، کەمەکا ، ناڤێلا ، باتویڤا ، گـــارەیا ، لومانا هتد . ژرێڤە تیپـــــا دەنگدێر (أ) دێ هێتە هاڤێتن کو تیپا دەنگدار بمینت پاشی ئالاڤێ (ی) دێ ب سەرڤــــــە هێتە بەردان ل دوی بنگەهێ گشکی . زێوکا پاشـــــــی هاڤێتنا (أ) و ب سەرڤـــــە بەردانا ئالاڤێ (ی) دێ بتــــە زێوکی ئانکو خەلکێ زێوکا . (ئاشەڤا)دێ بتە ئاشەڤی . (کەمەکا) دێ بتە کەمەکی. ناڤێلا دێ بتە ناڤێلـــــی . باتویڤا دێ بتە باتویڤـــی . گارەیا دێ بتە گارەیـــــی . لومانا دێ بتە لومانی هتد .

٢ ـ هەکە دویماهی‌یا ناڤی تیپا دەنگدێر (ێ) بو هـــەر وەکی د ڤان نمونادا : گویزێ، دێرکێ ، ســــــەرگەلێ ، بناڤیـــــێ ، دێرەشـــــێ ، هێشەتێ ، دێشێشــــــێ ، مایێ ، بادێ ، ســــندورێ هتد ..

وەکی بەرێ تیپا دەنگدێر (حەرفا حەرەکێ) (ێ) دێ ژێ هێتە هاڤێتن و پاشـــی ئالاڤێ (ی) دێ ب سەرڤــــە هێتە بەردان ل دوی بنگەهێ گشکی.، هەر وەکێ د ڤــــان نمونان‌دا دیار و خویایــــە : گویزێ تیپا (ێ) ژێ پاڤێژە و ئالاڤێ (ی) بێ جهــــــواری (نسبێ) ب سەرڤە بـــەردە دێ بتە : گویزی ئانکـــــو خەلکێ گوندێ گوێزێ.دێرێ وەکی وێ دێ بتە دێری . دێرکێ دێ بتە دێرکـــی . سەرگەلێ دێ بتە سەرگەلی. بناڤیێ دێ بتە بناڤـــی . دێرەشێ دێ بتە دێرەشی . هێشەتێ دێ بتە هێشەتی . بادێ دێ بتە بادی.سندورێ دێ بتە سندوری هتد(١) .

٣ ـ هەکە دویماهی‌یا ناڤی تیپا دەنگدێر (ە) بیت کو وەکی فەتحا زمانێ عەرەبی‌یە، ژ رێڤە دێ تیپا (ی) یـــا سرشتی ب سەرڤە هێتـــە بەردان ژ بو ژێك دویـــر ئێخستنا دو تیپێـــــت دەنگدێر (ە) و (ی) داکو ب ساناهی بهێتە زارکـــرن (تلفظ‌کرن) پاشـــی دێ ئالاڤێ جهــــواری (نسبێ) (ی) ب سەرڤە هێتـــــــە بەردان ، کو دێ بنە دو (ی) هەر وەکی دڤان نمـــونان‌دا دیار و خویایە . (ئێدە) دێ بتە ئێدەیی . (زاوبتە) دێ بتە زاوبتەیی . (ئۆرە) دێ بتە ئۆرەیی . (پێدە) دێ بتـــــە پێدەیی . (زێوە) دێ بتـــە زێوەیی . (باتە) دێ بتـــــە باتەیی هتد .

٤ ـ هەکە دویماهی‌یا ناڤی تیپا دەنگدێر (و) بیـــت ژ رێڤە وەکی دەنگدێرا (ە) دێ تیپا سرشتی (ی) ب سەرڤە هێتە بەردان ژبو ژێك دویـــر ئێخستنا دو تیپێــــــت دەنگدێر (و) و (ی) کو چـــو گرانی رزاکرنێ‌دا نەهێلت و پاشی دێ ئالاڤێ جهواری (نسبێ) (ی) ب سەرڤــــە هێتە بەردان کو دیسـا دێ بنە دو (ی) هەر وەکی د ڤان نمونان‌دا ئەو چەنـد دیار و خویایە . زاخو دێ بتـــە زاخویی(٢) . کورکو دێ بتە کورکویی . ماکو دێ بتـــە ماکویی. باکو دێ بتە باکویی. پاشی ڤێ نمایێشتنا(استقرائا) ژۆری دێ ئەگەرین ســـەر بریفکا بریفکـــان ، بـــۆ خویندەڤانا ل دوی رێزمانـا کوردی دیارکەین کو راستـە بێتە گوتن (بریفکانـــــی) و (بریفکی)ژێ بەروڤـــاژی بۆچونا مزویری .

د کرمانجیدا ژ بوسفکێ تیپا (ن) یا دویماهی‌یا بێژەیێ (کەلێ) ناهێتە زاکرن . بۆ نمونە دێ بێژی (خوندنگەها کورا) ل شوینا (خوێندنگەها کوران) ژبەرکو (ان) ئالاڤێ پرنیێ‌یە (عەلامەتێ جەمعێ)یە د زمانێ کوردی‌دا . هـــەر وەسا ژێ تیپـــا (ن) یــــا دویماهی‌یا هندە ناڤـان ژێ ناهێتــــــــە زارکرن هـــەر ژبو سفکیـــێ وەکـــــی بۆتان ، شـــەمزینـــان ، بەهدینان ، شــــەرەڤان و بریفکان هتد . کو ل شوینـا بێژن : « دەڤەرا بۆتان » کو بنیاتە سفـــك دکـــەن ب زارنەکرنا تیپا (ن) یــــا دویماهیێ . هەر وەکـــی وێ ژی ، دەڤەرا بەهدینـا لجای شەمزینا لجـــای ، شەمزینا لجای شەمزینان ، شەرەڤا لجای شـــەرەڤان و بریفکا لجای بریفکان کو جهێ پێ ناخفتنا مە یە .

ژ گروڤێت ناڤێ گوندێ بریفکان جهێ ژ دایبوینـــی و ژین و چۆنە بەر دلۆڤانیـــا خودێ یا شێخ نور الدینی بریە هۆزانا هۆزانڤانێ ناڤدار شێخ رەزایێ تالەبانی‌یە یاکو ب ناڤێ بریفکان هلدایی ئانکو ئەهاندی دەمێ دبەر گونـدێ بریفکانرا دەربازبـــری دا بچی‌تە ستامبولێ کو تـــێدا پەیسکبلندبا شیخ نورالدینی بەر روی‌کریە . هەکە ناڤێ گوندێ شێخ نورالدین لـــێ ئاکنجی و جهوار بریفکان بیت دیارە « بریفکانی » ئانکـــو خەلکێ بریفکــــان ل دوی بنگەهێ رێزمانا کوردی کـو ئالاڤێ جهواری(ی) ب سەرڤە هاتیە بەردان دێ راســـت بیت و کوردی ژێ بیت بـــێ گومان . هەکـــــە ل دوی زارکرنا کرمانجی زاران ژێ بچین کو تیپا (ن) یـــــا دویماهی‌یا بێژەیان هەر وەکی هاتیە روهنکرن زارناکەن ، (بریفکان) دێ بتە (بریفکا) وێ جاخێ تیپا دەنگدێرا (أ) دێ هێتە هاڤێتن و پاشـــی دێ ئالاڤێ جهواری (نسبێ) (ی) ب سەرڤە هێتە بەردان دێ بتە (بریفکی) ، ریسـا

بڕوانە ل : ٧

Institut kurde de Paris

ئێران و سێ ساڵ .. دروێنەی تاڵ

لەبارەی ئەم سێ ساڵەپڕ ئاشوبەی ئێرانەوە کچەرۆژنامەنووسی سیاسی ، گۆڤاری (جۆن ئەفریك)ی فەرەنسایی ، راپۆرتێکی درێژی ، لەبارەی تاوانەکانی تاقمی خومەینی‌یەوە ، بڵاوکردۆتەوەو ئەڵێ :

«کۆماری ئیسلامی » لە ئێران ، لەبەر لاتەرازی ئەو دەسوەشاندنەی کە لە عیراقەوە بۆی دێ ، تەواو پەکی کەوتوە .. هەندێ لایەنی سیاسی گلەییان لەو کۆمارە هەیە ، چونکە ناتوانێ هیچ جۆرە پرۆژەیەکی کاریگەر بخاتە کارەوەو بنیادی بنچینەی ژیانێکی نوێ ، رەنێو بهێنێ ..

بەرلە سێ ساڵ ، واتە : لە یەکی شوباتی ساڵی ١٩٧٩ دا ، گەلانی ئێران ، پێشوازیان لەو پیرە پەککەوتەیەی کە تەمەنی حەفتاو نۆ ساڵ بوو کرد ، ئەو پیرەی کە بە ناوی (خواو قورئان‌و عەدالەت)ەوە هات تا چارەنووسیان بخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە .. ئەو گەلانە لە چاوەڕوانی خومەینی‌دا بوون ، ئەو گەلانەی کە حەمە رەزا شایان دەرپەڕاندو هەزاران قوربانیان بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزە لە پێناوا دا ..

ئەو پیرە کەنەفتەیە کە تا ئەوسا شۆرشگێڕانی ئێران ، بە غەیری گوێ بیستنیان لە (دەنگی) نەیاندی‌بوو ئەمڕۆیش کە رێککەوتی سێ ساڵەیی ئەو بۆنەیەیە .. وا ئێران خەریکە کەلەلا ئەبێت‌و گیان ئەدات .. لە کاتێکا کە لافاوی خوێن ، نەک هەر لە بەرەکانی جەنگدا ، بگرە لە نێو تاران‌و شارەکانی ئێراندا ، سەر ئەبات .. بەندیخانەکان بە هەزاران بێگوناوە بە بەندی سیاسی ئاخنراون .. شەقامەکانی تاران رۆژ نیە ، ژمارەیەکی زرۆی تێدا نەکوژرێ ، لە ئەنجامی قلیشانەوەو تەقینەوە . . حوکمگێڕەکان لە ژێر گوللەبارانی خەباتگێڕەکان ئەکەونە ناو خلتانی خوێنی خۆیانەوە . . سەرەڕای ئەمەیش :

هاونیشتمانی سادەی ئێرانی برسی‌و رووت‌و رەجاڵەو ئێرانیش بە تەواوی لە نێو کێشەیەکی روح خنکێنەرا ئەژێت .. جاران ساڤاکی شا بوو ، ئێستا پاسدارانی خومەینی‌یە ، کە لە دڕندایەتی‌دا گرەوی لەو ساڤاکە بردۆتەوە . .

لە نێو ئەم ئاشووبەدا ، پیاوانێ ئەوەی پێی ئەوترێ (شۆرشی ئیسلامی رزگاریان نەبووە .. مهدی بازرگان ، کۆنە سەرۆەزیرانی حکومەتی خومەینی کە پێیان ئەوت : (پیاوێکی نیشتمانپەروەرو دیندارو دیموکراتی) یە . . لە ئەیلولی ١٩٧٩ دا سەرەنگرێ کراو بەوەیش تاوانباریان کرد ، گوایە لە سەر رێبازی حەمە رەزاشا ئەڕوات .. لە پاشان دەور هاتە سەر بەنی‌سەدرو هەرچەندەیشی لە دژی هەڵبژاردەی دەستەی خومەینی‌دا لە هەڵبژاردنا سەرکەوت .. دوای شەش مانگ‌و لە ٢٠ حوزەیرانی ١٩٨١ دا لادراو رەجائی جێی گرتەوەو ئەمیش هەر سەری نەگرت‌و لە ٢٨ی حوزەیرانی هەمان ساڵ (٧٤) کەس لە حیزبی حوکمگێڕ ، لەوانەیش بەهەشتی هاتنە کوشتن . . لە ئەیلولی هەمان ساڵ‌و لە بارەگای ئەنجومەنی وەزیراندا ، بۆمبایەک تەقیەوەو علی رەجائی سەری تیا چوو ..

ئەم هەموو کارەساتانەش، نیشانەی ئەوە بوون کە ئێران خەریکە خۆی خۆی بخوات‌و ببێ بە شەڕێکی گەورەی ناوخۆ .. !

زۆر لەوانەی کەوتبوونە دوای کڵاوی شۆرشی ئیسلامی خومەینی‌یەوە ، وازیان لەو شۆرشە گومان لێکراوە هێنا .. کۆمەڵانی هەژارو بێ‌دەرەتانی خەڵکیش ، بەیتاپەیتا ، دەستیان لەو خەڵەفاوە کێشاوەو زانیان ئەم شۆرشە سەیرە هیچی پێ‌نیە بۆ ئەوان ، غەیرەز وێرانکاری‌و خانەخراپی‌و خوێن‌و فرمێسک نەبێت..!

ئەوەی بە خێرایی سەیری باری ناوخۆی ئێران بکات ، بە باشی ئەو لە یەک دابڕان‌و هەراو زەنایەی نێو پیاوانی حوکم‌و نێو موعارەزەی بۆ روون ئەبێتەوە . . دووبەرەکی لە نێوان ئاخوندەکان . . دووبەرەکی لە نێوان حیزبی توودە .. دووبەرەکی نێوان (پاسدارانی خومەینی) کە حکومەت حسابێکی تایبەتی بۆ گرتونەتەوە .. !

ئەوەی پێوەندیشی بە (جوڵانەوەی موجاهیدینی خەڵق)ەوە هەبێت ، ئەوا دەستەودایەرەی خومەینی ، هێرشێکی فراوان‌و دڕندانەی لە ناو بردنیان ئەکات .. ئەوانەی لە حوزەیرانی رابردووەوە تا ئەمڕۆ ، ئیعدام کراون گەیشتونەتە (چوار هەزار کەس) شەشیش هەزاریش لە نێو بەندیخانەکاندا گیر کراون .. هەروا تاقمی دڕندەی خومەینی ، راوی سەرۆکی موعارەزەی ئێرانی (مسعود رەجەوی) ئەنێت ، کە لە پاریسا لەگەڵ بەنی‌سەدر ، حکومەتێکی وەختەکی‌یان بۆ ئێران جاڕ داوە ..

لە رۆژی ئەمڕۆدا ، گەلێ لە پیاوانی سیاسەت لە چارەنووسی ئێران ئەدوێن ، بە تایبەتی دوای مردنی خومەینی‌و ئەو هێزەیش کە جێی ئەو پیرە کەنەفتەیە ئەگرێتەوە..!؟ کە ئایا ئەو هێزە ئەتوانێ ، بەردی بناغەی ژیانێکی تازە لە ئێرانا دابنێت‌و بە شێوەیەکیش هەموو لایەنە سیاسیەکانی ئێران لە ژێر یەک چەتردا کۆ ببنەوە ..؟؟

هەندێ لە سیاسیەکان لەو باوەڕەدان کە : ئەو کەسەی ئێران رزگار ئەکات، تەنیا سوپایە .. هەندێکی تر لەو باوەڕەدان دوای مردنی خومەینی ، لە ئێرانا ئەبێ بە ئاژاوەو تارمایی شەڕێکی قورسی ناوخۆ دەست پێ ئەکات .. ! بەڵام ئێمەو بێ ئەوەی هیچ بارمتەیەک بدەین‌و رەمڵ لێ‌بدەین ئەتوانین هەندێ سەرنجی خۆمان لەبارەی ئێرانەوە دەربڕین ، ئەمیش کە :

« شۆرشی ئیسلامی !» هیچ کارێکی رەوای وای بەجێ نەگەیاندووەو نەشی‌توانیوە جێ‌پێی خۆی گیر بکات .. بەپێچەوانەوە: ئەو شۆرشە بە تەواوی ، لە بەردەم بناغە ئابوریەکاندا ، ئەو بناغانەی کەلە حەمە رەزاشاوە بۆی مابووەوە ، ووشک‌و رەق وەستاوەو جوڵەی تێدا نەماوە . . بەڵگەیش ئەوەیە :

هیچ جۆرە پرۆژەیەکی باش ، بۆ چاککردنی باری سیاسیانەی ئێران لە کایەدا نیە .. لە بەردەم ئەم یەک کەوتنەی کە سێ ساڵە درێژەی کێشاوە ، تەنیا قسەی رازاوەو بە زریق‌وباق تەشەنەی سەندووەو خەڵکی دڵپاکی پێ هەڵئەفریوێنرێت .. !

لە ژێر سایەی ئەم بارە پڕ لە ئاژاوەو ئاشوبەدا ، ئەو شۆرشەی کە ناوی (شۆرشی ئیسلامی) یە ، ئاهەنگی جەژنی چوارەم ساڵە ئەگێڕێ .. لە وڵاتێکا کە هەموو شتێک بەرەو گۆڕانێکی بنەڕەتی هەنگاو ئەنێت‌و چارەنووسێکی پڕ لە مەترسی چاوەنۆڕێتی.. !

میژووی زمان - پاشماوە

لەکار وەستاو ، کۆمەڵگاکانیش، بۆ دەربڕین، پێویستیان بە زیاتر لە تاکە زمانێکەوە نەما... بەتایبەتی، غەریزە - تێر - بوو لەکار دەکەوێت . جا بەم جۆرە ، چونکە فرەزمان لە یەک کۆمەڵدا ، رەنگە ببێتە ئاڵۆزیی لەیەکتر گەیشتنی ئەندامەکانی .

شتێکی ئاشکرایە ، ئەگەر بایەخ پێ‌نەداو پاشگوێ خستنی ، بە جارێک لەکار کەوت‌و توایەوە .

ئەوەی ئەم تیوورە بەهێزتر دەکات ، ئەوەیە کە ، ئەو ساوایانەی کە لەسەر پشتی لانک‌و لەناو بێشکەن ، بەردەوام هەوڵی ئەوە دەدەن خۆیان لەسەر فێرکردنی ئەندامەکانی ئاخاوتن راهێنن ، وەک ، دووبارەکردنەوەی هەندێ برگەی دەنگیی ، وەک / تا / و و /دا / ... هتد. هەروەها ئێمە زۆر جار ووشەو ناوی ئەوتۆ لەو منداڵانە دەبیسین کە تایبەتن بە خۆیانەوەو گەوران لێیان تێ‌ناگەن‌و هیچ مانایەکیشی نادەن بەدەستەوە .

هەرچۆنێک بێت ، ئەم تیوورەش ئاڵۆزەو بە بەڵگەی زانستی‌ی ئەوتۆوە ، راست‌و تەواوی‌ی نەسەلمێنراوە ، بە تایبەتی ، لەبەر ئەوەی مرۆڤ شێوازی ئەوتۆی هەیە دەلالەت لەسەر هەڵچوونی‌یەوە دەکات ، گرینگ‌و پێویست نی‌یە غەریزەی زمانەوانی هەبێت . هەروەها دەنگی وای هەیە ، وەک ناڵین‌و ئاخ‌هەڵکێشان‌و جۆرە دەنگی دەربڕینی خۆشی‌و نەخۆشی‌و سەرسووڕمان‌و هی ترەوە کە هەموویان دەکەونە ژێر حاڵاتی دەروونی‌یەوە .

سەبارەت بەو رایەی میلەریشەوە ، کە چەندەها ووشەی هاوبەشی لە نێوان زمانەکانی هیندۆ - ئەوروپی دۆزیووەتەوەو دەلالەت لە ناوی (مجرد)ەوە دەکەن ، ئەوە ، ئەوە ناسەلمێنێ . چونکە ، هەروەک ئاشکرایە ، (تجرید) لە ناوناندا ، بەڵگەی پێشکەوتن‌و پەرەسەندنی زمانەوانی دەگەیەنێ ... جا ئەگەر ئەم رایەی میلەر راست بووایە، ئەوە ئەبووایە چەندەها ناوی « مجرد » یشمان لە زاری منداڵان‌و زمانی نەتەوە سەرەتایی‌یەکان ببیستبایە ، کەچی تێڕوانینی ووردو قووڵی زانستی‌ی لە زمانی منداڵان‌و نەتەوە سەرەتایی‌یەکاندا ، پێچەوانەی ئەمەمان بەدەستەوە دەدات، بەوەی کەوا دەستی بەو ناوانەوە کردووە کە دەلالەت لەو شتانە دەکەن کە بەسەر گرتن یان هەستەوە دەکەون.

لەپاشان ، ئەم تیوورە، ئاڵۆزی بە ئاڵۆزیی‌یەوە شی کردووەتەوە . جیاوازی زمانەکانی نێوان کۆمەڵ‌و خەڵکان‌و جۆرو چەشنی لە لیکسیکۆلۆژی‌و سینتاکسی‌و رەوانبێژیی‌دا شی نەکردووەتەوە ، ئەگەر لەیەک ئەسڵی غەریزی‌یەوە هەڵقوڵاو بووبن .

دیسانەوە ، دەروونناسان لەگەڵ هاوڕایانی ئەم تیوورەدا نین کەوا غەریزەی زمانەوانی لە تەبیعەتی ئادەمیزاددا هەبێ .

چوارەم : تیووری لاسایی‌کردنەوەی دەنگ لە سرووشتەوە :

مەبەست لە دەنگە سرووشتی‌یەکان ، ئەو دەنگانەن کە ئادەمیزاد لە دەوروبەرەکەیەوە ئەیان - بیسێ‌و ، بۆ مەبەستێک ، لاسایی‌یان دەکاتەوە . لەوانەی کە لە مرۆڤەوە دەردەچن ، لە کاتی گریان‌و پێکەنین‌و نەخۆشی‌و نووستن‌و باووشک‌و کۆکینی‌و هی ترەوە . وە لەو دەنگانەی کە ئادەمیزاد لە دارستانەوە دەیان‌بیسێ .. وەک ، دەنگی داروردەخت‌و ئاژەڵ‌و باڵندەو خشۆک‌و جرو جانەوەرو هی دیکەوە ... وە ئەو دەنگانەی لە ئاسمانەوە دەیان‌بیسێ ، وەک ، دەنگی هەورەتریشقەو گرمەی رەهێڵەو باوو باران‌و برووسک‌و دەنگی ترەوە .

لە شیکردنەوەی ئەم لاسایی‌کردنەوەدا ، ووتراوە کەوا ، بۆ مەبەستی رابواردن‌و کات‌بەسەربردن بووە ، وە ئەگەر ژیانی منداڵان بە نموونە بهێنینەوە، بەو رەنگەی سەرەتایی ژیانی ئادەمیزادن ، ئەوە هەندێ جار ئەوە دەبینین کە منداڵان ، بۆ مەبەستی یاری‌کردن‌و خۆپیشاندان لە لاسایی‌کردنەوەدا، لاسایی هەندێ دەنگی مرۆڤ یان دەنگی ئاژەڵ‌و دوڕندان دەکەنەوە .

ئەوەی لایەنگیری ئەم تیوورە دەکات ، ئەوەیە کە تا ئێستاش لە موفرەداتی زمانان‌دا هەر ماونەتەوە .

بە وێنە : لە کوردی‌دا ، ووشەکانی (گرمەگرم ، بارەبار ، میاوەمیاو) ... هتد ، وە لە عەرەبی‌دا ، ووشەکانی (خشخشە ، قهقهه ، زقزقە)و هی تر . وە لە ئینگلیزیشدا ، ووشەی (کوکو -) بۆ ناوی باڵندەیەک ، لە ئینگلتەرەدا ، کە ئەم دەنگەی هەیە ، بەکاردێت . وە لە هەمان کاتیشدا وەک (فرمان -) لە زمانی ئینگلیزی‌دا دێت بۆ ئاوازی دەنگی ئەم باڵندەیە.

ئەوانەی دژی باوەڕی ئەم تیوورەن کە ، زمان لە لاسایی‌کردنەوەی دەنگە سرووشتی‌یەکانەوە پەیدا بووە ، ئەڵێن : ئەی بۆچی زمانەکانی سەر رووی زەمین لە یەکترەوە جیاوازن ؟؟ . خۆ ئەگەر وا بووایە ، ئەبووایە خەڵکی ئەم جیهانە پان‌و بەرینەش بە یەک زمان لە نێوان خۆیاندا قسەیان کردبووایە ، چوونکە دەنگەکانی برووسک‌و باوو باران‌و جرو جانەوەرو دەنگی کەوتنەخوارەوەی بەردو هاژەی ئاوو هاشەهاشی داروردەخت ، لە گشت شوێنێکدا ، وەک یەک وایە .

لایەنگیرانی تیوورەکەش وا وەڵامی ئەم بۆچوونە دەدەنەوە کەوا ، هۆیەکە بۆ جیاوازیی دەوروبەرە جیاجیاکان دەگەڕێتەوە . بۆ وێنە : دەنگی کەوتنەخوارەوەی بەردو دەنگدانەوەی لە دۆڵدا ، تەنیا لەو دەوروبەرە دەبێ کە شاخاویی‌یەو چیای تێدایە . وە لە دەوروبەرێکی تردا ئەم جۆرە دەنگە پەیدا نابێ ئەگەر بیابان‌و دەشتایی بێت‌و شاخ‌و چیای تێدا نەبێ .

هەروەها جۆرێک ئاژەڵ‌و باڵندەو جرو جانەوە ، لە دەوروبەرێکەوە بۆ دەوروبەرێکی ترەوە جیاوازن‌و لە هەندێکیان جۆرێک هەن کە لەوانەی دیکەوە نین .

جۆرە باڵندەیەک یان ئاژەڵێک لە فلانە (بیئـە)دا هەن کەچی لە (بیئە) یەکی تردا نین . وە بەم جۆرە .

سەرەڕای ئەوەی کە ئەم دەنگە لاسایی‌کراوەیانە ، لە دەوروبەرەکانیاندا ، بە بەسەرچوونی کاتەوە ، بە جۆرەها قۆناغی پاڵاوتن‌و هەڵبژاردن‌و فرۆشی‌ی - ئاوازەوە تێپەڕیوون بۆ ئەوەی لەگەڵ تایبەتی‌و ئارەزووو زەوقی هەمە نەتەوەیەکدا بگونجێ ..

هەروەها ئاوازی ووشەکان ، بەگوێرەی گۆڕینی ماناکانیانەوە بۆ مانای نوێ ، بە تێپەڕبوونی وەختەوە ، دەگۆڕدرێن .

جل‌و بەرگ - پاشماوە

وەلە نابوتی .. دەزگا پێچانەوەی نزیک ئەخستنەوە . وەلە سەرێکی تریشەوە ئاگری ناکۆکی‌و دووبەرەکی لە نێوان جل‌وبەرگی کوردی‌و جل‌وبەرگی بێگانەدا ئەنایەوە . کۆمەڵگەی کوردی هەروەکو رقی لە دەوڵەتی عوسمانی داگیرکەر ئەبوەوە دژی بێگانە پەرستی بوو قینی زۆریش لە دیاردە بێ‌فەڕەکانی وەکو جل‌وبەرگی بێگانە هەڵئەستا. جل‌وبەرگ‌و چەکمە بۆری عوسمانی چاکەتو پانتۆڵی رۆژئاوای بە نموونەی .. داگیرکردن ، وێنەی ستەم‌و زۆرداری دائەنا بۆیە پێشینان پەندی زۆریان لەم بابەتەوە وتووە (ماڵی خۆ نەخۆر بۆ چەکمە بۆر) .. هتد .

مچە دەرزی پیشەوکاری خۆی بە دروستی ئەبرد بەڕێوە شاگردێکی هەبوو کە لە بەردەستیا ئیشی ئەکرد ناوی ئەحمەد ئاغا بوو کە ناوی بە ئەحمەد ئاغای رەسوڵ قازی دەرکردبوو .. کە لە دوای‌دا بوو بە وەستا دوکانێکی لەبەر ئەسحابە سپی‌دا کردەوە .. لەم ئەحمەد ئاغایەوە چەند دوکانێکی تر لە بەرگ‌دروی نوێ لە بەردەرگای سەرادا کرایەوە کە ئەم دوکانانە بوونە بناغە بۆ دروونی چاکەتو پانتۆڵ لە سلێمانی‌و لەمانەوە شێوەی بەرگ‌دروونی نوێ پەرەی سەندو ریشەی داکوتاو . . دوکان‌و وەستای تازەو باش شاگردو خەلفەی زیرەک‌و ووریا ناویان دەرکرد .

وەستا حەمە سەعیدی خەیات ، وەستا عبداللە زیرەک، وەستا حاجی عفوری حەوشی گەورەی سەرشەقام ناویان بە سێ بەرگ‌درووی بە ناوبانگ‌و ناسراو بڵاو بوەوە . جا ئیتر ئەشێ قوتابیان‌و خوێندەوارانی ئەو رۆژە بێتەوە یادیان کە هەمووجارێ ئەگەر بە ئیشێ یا بە پیاسەیەک رێ‌یان بکەوتایەتە ئەم ناوە ئەم دوو ووشە عەرەبیە الخیاط الملکی والعسکری‌یان لەناو تەختەیەکی گەورەی هەڵواسراو بە دوکانەکاندا

شێخ نورالدین - پاشماوە

راستە و کوردی‌یە ژی برادەرێ مزویری یێ زمانزان .

دمینت ناڤێت ئالاڤێ پرینی (عەلامەتێ جەمعێ) « یان » ب دویماهیێ ڤە کو هژمارەکا (ئۆبەکا) مرۆڤان پێ تێتە ناڤکرن وەکی ئێلان (عەشیرەتان) وەک : روسکیان ، گولیان ، سندیان ، مزویریان گۆیان، زێباریان، ئێزدیان، دزەیان، جەلالیان و هەرکیان هتد .

ژ رێڤە ئالاڤێ پرینێ«یان» دێ هێتە هاڤێتن پاشی ئالاڤێ جهواری (ی) دێ ب سەرڤە هێتە بەردان ، هەر وەکی د نمونێت ژۆری‌دا کو دوسکیان دێ بتە (دوسکی)، گولیان دێ بتە (گولی) ، سندیان دێ بتە سندێ ، مزویریان دێ بتە مزویری ، گۆیان ، دێ بتە (گویی) ، زیباریان دێ بتە زیباری ، ئیزیدیان دێ ئیزدی، دزەیان دێ بتە دزەیی ، جەلالیان دێ بتە جەلالی و هەرکیان رێ بتە هەرکی . ئەگەرچی هندە نەراست رێزان دبیت هەبن وەکی : رشاڤا دبتە رشاڤایی خەلاڤا دبتە خەلاڤایی هتد .

ڤینکا دوێ دبێژیت کو شیخ محمود کورێ عبدالجلیل الخضری یێ موسلی ، موسلی نینە کوردە . دبەرسڤا وی‌دا ئەز دێ بێژمێ بەرپەرێ (٨٣)ێ ژ کتێبا « الاکراد فی بهدینان» ڤەکە رێزا پێنجێ ڤی عبارەتی :

« ثم قصد الشيخ أبا علي (محمود) بن عبد الجلیل الخضری الموصلی فأخذ منه الاذن و الاجازه بالارشاد علی القادریه و لبس عنده الخرقه ثم عاد الی وطنه... الخ(٣) بخوینە ئەز بێژم گۆتنا محفوظ عباسی نینە بەلێ یا نەمر ئەنوەر مائی‌یە کوردە ، سەروکانیەکا دی‌یە تە نە دیتیە .

ڤینکا سێ ب من وەرە بەرسڤ نەڤێت ، ژبەرکو (مەلحەمە) و (ملحم) هەر دو ب مێینی دکرمانجی‌دا ل کارن چ (داستان) بیت یان ژی (ملحەم) یاکو برینا پێ دەرمان دکەن . دبێژن : هندێ خۆشی مرۆڤە مەلحەما سەر برینایە (برینانە) . هەر وەسا دبێژن : مەلحەما رەش دانە سەر قونێرێ دا دەربیت . دڤێرەدا مزوبری سەرکەتی نینە هەر وەکی دڤینکا یەکێ‌دا .

ڤینکا جارێ : محفوظ عباسی یێ کو ژ سەروکانییت مزویری هایدار وەکو :

١ - الاکراد فی بهدینان.

٢ - فضلاء بهدینان (ملا سعید الدهوکی) .

٣ - شێخ ممدوح البریفکانی .

٤ - دەستنڤیسا زێوکا و هژمارەکا دی یا نڤستا بابەتێ امارە بهدینان بەردەست و چاپکری د بەرپەرێ (١٤٥)ێ رێزا (١٨)ێ نڤیسی‌یە : بقی الشیخ نورالدین دائما علی الارشاد فی بریفکان نحو اربعین سنه ثم توفی سنه (١٢٦٨ هـ - ١٨٥١م) فی قریه بریفکان و دفن فیها و قبره یزار . وهذا تاریخ وفاته بالحساب الابجدی « تبك السماء لفقد النور للاسف » وجد فی مخطوطه قدیمه (٤) .

نەمر شێخ مەمدوح بریفکای سالا (١٩٧٢)ێ دەمێ من ب هاریکاری‌یا هندە هەڤالا تویمارکرنا فولکلوریێ کوردی ب خوڤەگرتی و ئەز چویمە مالا وی گۆتە من : تە چ ل سەر زینەنیگارا شخ نورالدینی دڤێت ژ کتێبا محفوظ عباسی ڤەگوهێزە . ژ بلی هندێ ژی چو گرۆڤ تە دیار نەکرینە دگوتارێ خودا کو کتێبا ئاڤبری جهێ باوەریێ نینە .

ڤینکا پاشی وێ ژی دیارە (ابراز دقائق الحقائق)ە د بەرپەرێ (١٤٤)ێ ژ کتێبا امارە بهدینان یا محفوظ عباسی کو کتێبا جارێ‌یە د لیستێ کتێبێت وی کو هەڤتن چاپ بویە .

ڤینکا دویماهیێ ژ هەمیا نەدجهێ‌خوداترە هاتیە بەررویکرن ژبەرکو من ب برسیار ژ سەیدا عبدالحمیدێ ئەتروشی کریە

١ - تشتێ پێ تڤی گۆتن ئەڤەیە جهێت جهواریێ یان ئاکنجیبونێ چ گوند ، باژێر یان ژی وار یان وەت بن دەنگێ یا تیپا دەنگدێرا رێ ب سەرڤە تێتە بەردان ، چ دویماهی تیپا دەنگدار بیت وەکی دهوکێ . کەرکوکێ رەواندزێ ، هەولێرێ ، ئاکرێ ، جزیرێ وانێ یان ژی تیپا دەنگدێر بیت وەکی ئامیدیێ ، کوێ ، رانیێ ، زاخویێ ، ب کرمانجی (کرمانجیاژۆری) و سۆرانی (کرمانجیاژێری) ژی .

٢ - تشتێ پێ تڤی گۆتن ئەڤەیە ئەو کەسێت بێژەیا (زاخولی) دکەنە جهواری‌یا خو ب زمانێ کوردی راست نینە ، دڤێت بنڤیسن زاخولی ، زاخولی تورکی‌یە.

٣ : انور المائی : الاکراد فی بهدینان ، مطبعه الحصان فی الموصل سنه ١٩٦٠ ص (٨٣) السطر الخامس .

٥ - لایێت ژ زار دەڤێ سەیدایێ ئەتروشی دفەرۆزی‌دا دەست نیشانکرینە ژ بلی ناڤێت کچێت وی نەبت .

وی ناڤێ هەر دوکچێت وی گۆتی‌یە من . وەنەبیت کو نرخەک ژی بۆ روهنکرنا ناڤێ پێ ناڤدار بوی بو ل سەر ئاوایێ عەرەبی نەیێ کوردی کو ب بابێ صافیایێ ناڤداربو . سەیدا عبدالحمید بێ گومان جهێ باوەریێ‌یە ، ژبەرکو ژ بنەمالا بریفکانە، زانایە دزانستێت بوسلمانەتی‌دا و خویندناما قانونێ ژی هەیە و ژ ئەڤیندارێت شێخ نور الدینی‌یە گەلەک شوینەوارێت وی خرڤەکرینە(٥) .

ئەزێ ب هیڤی مە ژ نهو پاشڤە برادەرێ مزویری بەری دەست بدەتە قەلەمی و ڤینکا ل نڤیسینا بگریت ، باش هزرێت خو بکەت لایێ بیر و باوەرێت وی ل سەر نەبن ئانکو نەکەڤنە بەر ژ هەمی تایێت ژێ دچن پاشی و ل سەر خو هوپرک هزرێت خو تێدا بکەت پاشی بنڤیسیت ، خاسما بابەتەکێ هێژ کەرستێ خاڤ و چو سەر نەهاتیە نڤیسین وەکی ژینەنیگارا شێخ نورالدینێ بریفکی کو هێژ د تاری‌یا نەزانینێ‌دا مایە ، خو دیوانێت وی ژی کو مزویری خو پێڤە کری‌یە چو بەلاڤ نەبویە کو بێتە سەنگادنێ و کێشانێ ، نە دویروکا ژ دایێ بوین ، نە ژی دەستوبرخازی‌یا دویماهیێ ژی .

دەور گردنەوە - پاشماوە

یەکەو عەبارەیەکی تایبەتیی ، بەڵام تێریان هەیەو بەو پێیە رۆیان‌بکا، بەبێ ئەوەی لەگەڵ رەنگەکان - هونەرمەند - بتوێتەوە . تەنانەت ئەگەر ئەم تابلۆیە بەری واقیعی‌یەتی نوێ‌بێ ئەوا تابلۆی(ژـ١٦«١») سەرنجداریی لەمەڕ هاوینە هەواری سەلاحەدین) کە ئەویش بەری هەمان واقعی‌یەتە ، هەر جیاوازیی هەیە ، چونکە هونەرمەند لە ماڵی خۆی‌دا بەجۆشێکەوە لەسەری کۆڵانێکەوە راتدەگرێ‌و سەرسامت دەکا کە دەڵێ : دەتبەم بۆ سەر چیا ، بەڵام بە ئاسانیی ناتباو بە چاوتروکان‌و لا کردنەوەو هەناسە برکێ سەرت دەخا تا دەتحەوێنێتەوە کە بەم هیلاکی‌یەش تامی جوانیی کردارو ئارەق رشتنی هاوین‌و سرووەی شنەماڵی چیا دەکەیت‌و باوەڕ دەکەیت کە هونەرمەند بەماندوو بوونت بەم چەشنە هونەرێکی جیاوازی لە بەرامبەر هونەری « ئالاکەز » پێشکەش کردوویت‌و لێرە بەتۆوە بەستراوەو خورۆشاوە ، چۆن بەرامبەر مەخمور تابلۆی (ژـ١٠) و بەرامبەر بارانی سلێمانی (ژ - ٦)و کۆڵانێکی قەڵای هەولێر (ژ - ١) لێت نزیک دەبێتەوە، نزیک بوونەوەیەکی ئەوتۆ هۆش‌و گیان‌و لەشی خۆی ، لەبەر چرایەکی ناو ژوورەکەی‌دا یان لەناو دایەرەکەی‌دا ، بەشەو بێ یان بەرۆژ ، بە چەند سەعاتێ بە چەند رۆژێ بە چەند مانگ‌و چەند ساڵانی بۆ تۆ دەتوێنێتەوە، لەگەڵ ئەمەش ، لەگەڵ ئەم پەیوەندییە رەسەنە هەست کە رەزامەندیی بەرامبەر بنوێنێ، هەڤیشتە پێی بڵێیت : من هەر بە دیمەن تێر نابم‌و نیگاری ژانەکانم چاویان لە پێشانگاکانی داهاتووتە!(*)

تێبینە :

هونەرمەند لە عێراقدا تێکڕا پێنج پێشانگای کردووەتەوەو سیانیش لە یەکێتی سۆفیەتدا .

پۆستەر لە رۆژی ئافرەتاندا

دائیرەی هونەری تەشکیلی لە وەزارەتی رۆشنبیری و راگەیاندن ، خۆی ئامادە دەکات بۆ بلاو بلاوکردنەوەی چەندان پۆستەری دیوار بەبۆنەی ٨ی ئادارەوە ، جەژنی ئافرەتان .

ژمارەیەك هونەرمەندی لاو لە دائیرەی کاری هونەری بەشداری لەدروست کردنی ئەم پۆستەرانەدا دەکەن کە رەنگ دانەوەی دەوری ئافرەت دەبن لە جەنگی پیرۆزی قادسیەی صدام داو ئەو دەستکەوتانەی لە سایەی شۆرِشدا بۆ ئافرەت بەدی هاتوون .

گوڵنار کچە هونەرمەندی پاشەرۆژ

گەلێ ئافرەتانی بە بەهرە هەن دەگەشێنەوەو هیوای ئەوەیان لێدەکرێ لە پاشەرۆژدا هونەرمەندی گەورەیان لێ دروست بێ ، هەروەکو خاتوو گوڵنار محمد لاوە کە بە فلچەی ناسکی ئومێدی پاشەرۆژێکی گەش دەکێشێ .

تا ئێستا خاتوو گوڵنار چەند پیشانگای تایبەتی کردۆتەوەو تابلۆکانی سەرنجی خەڵکی راکێشاوەو تیایدا گەلێ بابەتی تازەی دەربریوە ..

لە بەشێکی زانکۆی صلاح الدین ئەم هونەرمەندەمان بینی و لە وەڵامی پرسیارێکدا ووتی :

● ساڵێکی دوورە عاشقی وێنە کێشانم ، تەنانەت بیرەوەریم لەگەڵ دروست کردنی یەکەم تابلۆدا دەگەرِێتەوە بۆ پۆلی یەکەم کە مامۆستا داوای لێدەکردم لە سەر تەختە وێنەی سرووشتی بۆ بکێشم و دەستە خوشکەکانم داوای وێنەی خۆیان لێدەکردم ، بەڵام ئەم حەزو ئارەزووەی من وەکو خۆی مایەوە ، تاکو ساڵی ١٩٧٦ کاتێ لە پیشانگا - یەکی ساڵانەی چالاکی قوتابخانەکان بەشدار بووم چەند تابلۆیەکو تا ئێستاش دوو پیشانگای تایبەتیم کردۆتەوە ، سەرەرای پیشانگای هاوبەش .

● **بابەتی تابلۆکانت لە چی ئەدوێن ؟**

× بابەتی تابلۆکانی من لایەنێکی دیاری ژیانی نەگرتۆتە بەر ، بەڵکو هەموو ژیان ، بەڵام هەوڵم داوە بەقەدەر توانای خۆم باسی کێشەی ئافرەت بکەم ، بۆ نموونە لە پیشانگای یەکەمدا کۆمەڵێ دەم و چاوی ئافرەتم کێشابو ، وە بەهۆی ئەم دەم و چاوە گەلێ شتم دەربریبوو لە ژیانی کۆمەڵایەتی و ئەوەش بابەتێکە کە تێیرا دەژین و پێویستە هونەرمەندان هەوڵی دەرخستنی بدەن .

● **هەوڵت نەداوە وەکو هونەرمەند رێبازێکی دیار لە ژیانی هونەریت بگریتە بەر؟**

× دوای تاقی کردنەوەیەکی بچووك گەیشتمە ئەوەی کە رێبازی تەجریدی بگرمە بەر کە بە هۆی ئەم رێبازەوە ئەو راستییە هونەرمەند ئەتوانێ گەلێ لایەن دەربری و من بە پەرۆشەوە حەز لەو رێبازە ئەکەم .

● **رەنگەکانت چۆن هەڵئەبژێری ؟**

× هەر هونەرمەندێك بەپێی تاقی کردنەوەو لێکدانەوی تایبەتی خۆی تەماشای ژیان دەکات ، لەو روانگەوەش هەوڵ دەدا خۆشەویستی لەگەڵ تابلۆدا بگۆرِێتەوە ، بە لای خۆمەوە گەلێ حەز ئەکەم رەنگی شین بکێشم و گەش بینی دوواڕۆژ بخەمە ناو تابلۆکانم .

● **بۆچی ئافرەت لە هونەر بە گشتی بەدوورە ؟**

× چونکە باوەڕیان بە خۆیان نیەو ناتوانن بە قەد بەهرەی خۆیان گەشە بە خۆیان بدەن و کۆمەڵیش فێری ترسنۆکییان دەکات و تەگەرەی گەورە دەخاتە بەردەم رێی بەردەوام بوون و گەشەکردنی بەهرەیان .

● **ئەگەر تابلۆ نەبوایە چیت هەڵئەبژارد ؟**

× هونەری وێنەکێشان تێکەڵ بە خوێنم بووەو ناتوانم بەبێ ئەو بژیم ، بەڵام گەلێ جاریش نواندن ، تا ئێستاش بەشداریم لەگەڵ بەرهەمی رادیۆی کوردی کردووە ، بێجگە لەوەی کە بەرنامەیەکی تایبەتیم بە ناوی « شانۆی ژیان » پێشکەش دەکرد .

● **لە هەمووشتێ جوانتر بەلاتەوە ؟**

× هونەر لە هەموو شتێك ناسکترە ، پاشان «تابلۆ»ی کچەم کە بە ئومێدی ئەوەم هونەرمەندێکی گەورەی لێدەرچێت .

لە دەرەوەی سنوور

قەڵەوترین و بەختەوەرترین!

پێش دوو مانگ لەشاری (ئەتلەنتیك) لە ویلایەتی (نیوگرسی) ئەمەریکی (کۆنگرەی قەڵەوە بەختەوەرەکان) بەسترا .

ئەم کۆنگرەیە ژمارەیەکی زۆری لە پیاوو ئافرەتی قەڵەوی لە شوێنە جیاوازەکانی وڵاتەکانی رۆژهەڵاتی وڵاتە یەکگرتووەکان ، کۆ کردەوە . هۆڵەکانی ئوتێلەکە پربوو ، کۆنگرەکە بەمانەوە بەسترا ، دیمەنیان زۆر سەرنج راکێش بوو - یەکێك لە رۆژنامە نووسەکان کە خەریك بوو بە کاروباری کۆنگرەکەوە دەڵێت : هەستم کرد لە نێوان ئافەریدە کراوی (مخلوقات) نامۆو گەورە دام کە زۆر بە هێواشی دەجوولێن . بەڵام بەختیاری باڵی بەسەر کۆنگرەکەدا کێشابوو ، ئافرەتەکان جوانترین جل و بەرگی رەنگاورەنگیان لەبەر کردبوو کە خۆیان بە شێوەیەکی رێك و پێك و جوان دەنواند . پیاوەکانیش بە بەرگە رەشەکانیان و قەرەوێتی نایابەوە.

جا ئەو کەسانەی بەشداری کۆنگرەکە بوون گوێیان گرت لە چەند وتارێکی زانستی دەربارەی ئەو گیروگرفتە قەڵەوەکانەوە . هەروەها چەند وتارێك بۆ ئەوکە - سانەی جل و بەرگی قەڵەوەکان دەدروون . خوێندەوە کە جل و بەرگی زۆر جوان پیشان دراوە . لە کۆنگرەکەدا بەختیارترین ئافرەتی قەڵەویان هەڵبژارد

ئەم هەواڵانە ...

● **نەقابەی هونەرمەندانی هەولێر لە چوارچێوەی جموجۆڵە تازەکانی خۆی دالێژنەیەکی تایبەتی پێکهێناوە بۆ هەڵبژاردنی دەقی چەند سروودێکی نوێ دەربارەی سەرکەوتنەکانی سوپای دلێرمان و داوا لە چەند هونەرمەندێك کراوە بەشداری بکەن .**

● تیپی نەتەوایەتی هەولێر لەو ماوەیەدا بەردەوامە لە خۆ ئامادە کردن بۆ تۆمار کردنی شانۆگەری « ماڵی نوێ »و « وەلی دێوانە » بۆ بەشێ کوردی لە تەلەفزیۆندا .. سەرۆکی تیپەکە ئەم هەواڵەی راگەیاندو ووتی . هەروەها تیپەکە بریاری پێش کەش کردنی شانۆگەری « سورمە خان »ی کاك زایەر عبدالله و « پیرە مێرد »ی مەکسیم گۆرکی داوە کە کاك عبدالوهاب تالەبانی وەری گێراوە بۆ کوردی .

● **نەقابەی هونەرمەندانی هەولێر دەستی کرد بە هەڵبژاردی دەستەی بەرێوەبەری نوێ و لە ئەنجامدا کار بەم شێوەیە دابەش کرا : جەمال هدایت : سەرۆك ، سلطان عبدالله : جێگر ، سعدون یونس : ئەمینداری نهێنی و جـودت شاکر ئەمینداری سندووق .**

نووسینگەی هەولێر

جیهانی منالان

یەکێ لە دامەزراوە ئینگلیزییەکان کۆمەڵێك پەڕاوی جوانی دەرکردووە کە بریتین لە چیرۆکی کات بەسەربردن بۆ منداڵە کوێرەکان .

پەڕاوی نوێ بابەت بۆ منداڵە کوێرەکان

جا ئەو شتەی لەم پەڕاوانەدا نوێ بێت ئەوەیە کە بە پیتی گەورە نەنووسراون بەڵکو بریتییە لە بەکەکانی تاکە وێنەیەك کە دەتوانرێت بە دەست پیاخشاندن هەستی پێبکرێت ، بەمەش منداڵە دەتوانێت هەموو شتێك بخوێنێتەوەو زیاتریش سێ مانگ پاروی تەرخانیان هەست بە شێوەکانی ناو چیرۆك و ژیانی رۆژانەی بکات . هەروەها لە گۆشەی راستی هەر لاپەرِەیەکیشدا چەند نووسینێك هەیە کە وێنەکەی لێکدەداتەوە بۆ ئەوەی دایکی منداڵەکە بتوانێت بیخوێنێتەوەو یارمەتی منداڵەکەی بدات لە تێگەیشتنی چیرۆکەکە بە تەواوەتی .

لە کۆتاییدا ئەم پاڕاوانە باشترین دیارین بۆ ئەوەی پێشکەش بە منداڵانی کوێر بکرێن بە بۆنەی جەژنی لە دایك بوونییان سەری ساڵی نوێ .

شیعر بۆ منالان — جەزا علی ئەمین

هەڵەم

هەڵەم زمانی دڵە
وشەی بەرەی گوڵە
گوڵاوی دەبرژێنێ
لەلا ساڵێك و دووانێ
×
کاتێ ئەکاتە کاغەز
تا دێر زەمان دەژی

لەم دوایییەدا یەکێك لە کۆمپانیا رۆژئاواییەکان داهاتێکی ئەلەکترۆنی نوێی هێناوەتە کایەوە بۆ ئەوەی رێگا راستەکانی خوێندنەوە فێری منداڵان بکرێت . چۆنیەتی ئیشکردنی ئەم داهاتەش ئەوەیە کە کاتێ دەست بە پلاکێکی بچووکی دەزگاکەوە دەنێت یەکسەر هەڵدەستێت بە فێرکردن و ئاراستەکردنی منداڵەکە ،

ئەویش بەوەی کە ئامۆژگاری و تێبینی بۆ منداڵەکە دەردەکات و وای لێدەکات دەست بە خوێندنەوە بکات و هەر کاتێکیش منداڵەکە هەڵەی کرد یەکسەر دەنگێك لە دەزگاکەوە دەردەچێت و ئەو شوێنە بۆ منداڵەکە دەستنیشان دەکات کە هەڵەی لە فۆنۆتیك تیا کردووە .

بەڵام ئەگەر منداڵەکە بە راستی وشەکانی وانەکەی خوێندەوە ، ئەوا دەزگاکە خەڵاتی دەکات بە پارچەیەك مۆسیقای خۆش و هاندەر بۆ ئەوەی بەردەوام بێت لە خوێندنی وانەکە .

دەزگایەك بۆ فێرکردنی منداڵ

« شێرکۆ - زیاد - غازی طاوب جاسم

تەلەفوون
٨٨٧٥٧٩٥
پێنج خەت

دەزگای رۆشنبیری و بلاوکردنەوەی کوردی
بەغداد / شەقامی الخلفاء / مەیدانی خەلانی

هاوکاری